БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА.
III
№ 23911
1927
1927

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
імени
ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ.
Ч. 8767/1927

8767

Рік XXII. Львів, за січень 1927. Ч. 1.

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим одатком в 1 арк. до кождого числа

Передплата виносить 16 зол. річно, для заграниці 2 доляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняктів 1

ЗМІСТ:

Для вдів і сиріт 1— 3

о. Др. Г. Костельник: Психольогія віри . . . . 3— 10

В обороні чести нашого Богосл. Виділу . . . 10—24

З 50 літно і історії Скільско-Тухлянської Верховини . 24—29

о. Д-р Г. Костельник: Помічення до коляди „Бог Предвічний“ . . . . 29—32

† *о. Симеон Біленький* . . 32

Нові книжки . . . . 32—35

Всячина . . . . 35—40

Проповіди . . . . 1—16

ЛЬВІВ 1927

8767

Рік XXII. Львів, за січень 1927. Ч. 1.

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим додатком в 1 арк. до кождого числа

Передплата виносить 16 зол. річно, для заграниці 2 доляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняктів 1

Для вдів і сиріт

Жаль, що наші предки священики протягом цілого XIX ст. так мало зробили для забезпечення вдів і сиріт по священиках. А могли були богато зробити й без надзвичайних зусиль, якщоб їх жертви, що їх давали на добродійні ціли, були скоординовані. Ціла вулиця у Львові нині могла бути нашою. Але, видно, їх мабуть ся справа не так дуже пекла, як нас нині, бо були заняті відродженням нації й міжусобицями між „старою“ й „новою“ струєю в мові, в письмі, в обряді, в національній концепції, в політичній орієнтації і т. ин., а вдови й сироти таки лекше давали собі раду, як нині, бо часи були лекші.

Зрештою, якби були й зложили грубоміліоновий фонд, то — після тодішньої концепції — певно те майно ульокували би були в касах, у дорогоцінних паперах, і війна знищила би все, як знищила вдовичосирітський фонд, що виносив перед війною звиш 400.000 корон.

Нема отже чого нам дуже нарікати на наших предків, але самим треба братись до діла. Тільки те буде зроблене, що самі зробимо. Правда, коли біда, то нараз дві біди: одна, що вдови й сироти не забезпечені, а друга, що саме тепер нема в нас тих грошей, які були в наших предків за „добрих часів“.

Так щож? Випадає або бездільно піддатись непривітній долі, або борикатися з нею. Живі вибирають те друге й не сміють нічим зражуватися. Зрозуміли се й самі жінки, тай взялись до діла, щоби бодай найконечнійше зробити.

Про властиву розвязку забезпечення вдів і сиріт по священиках будемо писати пізнійше. Тепер займемося тільки висвітленням акції священичих жінок.

ЛНБ ім. В. Стефаника АН України

БІБЛІОТЕКА НАУК. ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА АН УРСР № Ж-20455057

Комітет священичих жінок, що завязався у Львові, розіслав свій відклик до всіх священичих родин львівської Аепархії. Там і зясована їх властива ціль.

Ми від себе подаємо такі пояснення. Нехай ніхто не гадає, що священичі жінки полагодять ту незвичайно тяжку й складну справу, якої доси не могли полагодити їх мужі при найліпшій волі. Акція жіночого львівського Комітету не є подумана в тому напрямі, що вже раз конець-кінцем її вислідом мали би бути належно забезпечені вдови і сироти по священиках. Жінки хочуть подати руку тим з поміж священичих вдів і сиріт, котрі найбіднійші, котрі просто не мають де притулитися. Ось се їх властива ціль. Ціль виключно харитативна.

Воно й дуже добре навіть для прочищення характеру цілої справи, що жінки взялися до такого діла. Дотепер ціле наше старання про забезпечення вдів і сиріт мало переважно харитативний характер. Останній уже час, щоби сей характер здиференціонувався на асекураційно-обовязковий і на харитативний (добровільний, з милосердя). Нехай жінки переймуть тягар харитативної акції, а мужі нехай переймуть на себе тягар „примусової асекурації“ (саме про се маємо намір пізнійше писати).

Таким поділом роль заразом стане ясно, що сама харитативна акція не в силі дати відповідного забезпечення вдовам і сиротам, отже конче треба подбати про введення в життя нового правильника, свого рода асекурації.

* * *

Львівський жіночий Комітет розписав надзвичайні складки на три роки, щоби в той спосіб дійти до основного фонду. Комітет, як уже буде мати майно, певно перетвориться в товариство священичих жінок. Вкладки мають стягати і вплачувати таки самі священичі жінки. Річно кожда має зложити 50 зл., в трьох роках 150 зл. Буде се майно тих священичих жінок, котрих мужі належали чи належать до львівської Аепархії.

В кождім деканаті повинні бути відпоручниці львівського Комітету, які стягатимуть вкладки й пильнувати справи, щоби не заснітилась. Законного обовязку до давання тих вкладок вправді нема; алеж є моральний обовязок так, що ніодна жінка священика не повинна виломитися зпід нього. Очевидно, що дуже вбогі можуть давати й менші вкладки. Тільки не треба страхатися тягарів! 1 зл. тижнево через три роки — чиж то щось неможливого? Скількиж ми тих золотих даємо

тижнево на преріжні добродійні цілі — чи тільки для наших найближших нас би не стати?!

З наскладаних гроший мається купити дім у Львові або кілька менших у більших містах, що на території львівської Аепархії, де примістились би найбіднійші в вдів і сиріт по священиках.

Зрештою про се рішать самі жінки, як справа назріє і як вже будуть зложені гроші.

Ми віримо, що та акція вдасться і цілою душею поручаємо її. *Редакція.*

О. Др. Г. Костельник

Психольогія віри

(Продовження)

Ніодна релігійна догма не є така близька наглядности, як істнування Бога. Не тільки схолястики, але й деякі старинні поганські фільософи вважали отсю догму за наглядну правду. Годиться тут ще раз навести вже звісні нам слова Ціцерона: „Се таке наглядне (perspicuum), що боги істнуюгь, що того, хто се заперечує, ледви можу вважати за чоловіка із здоровим розумом“ (De nat. deor. l. II. c. 16) Є підстава до такого говорення, а її найкрасше можна виказати на такому примірі: Коли із землі викопаємо якусь старинну вазу з окрасами, або старинний гріш з написом, то всі люди із здоровим розумом без надумування скажуть, що знайдене є твором чоловіка. Безперечно, що таке пізнання належить до сфери знання. Алеж у природі є ще куди більше скомпліковані доцільно виконані твори (всі організми). Хочби отже в природі був тільки один такий твір, то вже була би достаточна причина, щоби Творця вважати за розумного й свідомого. Виходило би отже, що се заключення також належить до сфери знання, що воно є дійсно і властиво наглядне.

Але якби се так було, то не було би — бодай учених — атеїстів, як нема людий, котрі вчили би, що 2×2 не є 4.

Тому, що Бога в досвіді не стрічаємо, то він для земської „аври“ також наче казка. Головним прибіжищем для атеїстів се природа. Людські твори (як ваза, гріш..) не мають у собі того чинника, який виконав їхню доцільну конструкцію. Сей чинник находиться зовні них (людський розум). І тому се є наглядною річю, що природа матерії, з якої зроблена ваза чи гріш, не могла бути автором їхньої доцільної конструкції. Зовсім инакше мається справа з природними доцільними конструкціями. Природа

криє в собі ті чинники, які виконують усяку доцільність, що її знаходимо в світі. З приводу тої ріжниці не можемо казати, що „ваза витворила вазу"; але вповні слушно говоримо, що „природа витворила доцільні природні конструкції". А „природа" се безмежне богатство сил — годі нам дійти в ній до кінців. Скільки загадок розвязали новочасні природні науки, але скільки притому нових загадок видвигнули! Завсіди отже можна покликуватись на те, що „ще не знаємо всього", і на підставі того заступати якийнебудь погляд на природу (натуралістичний, моністичний, матеріялістичний...). *Скільки субтельної* наглядної доцільности відкрили новочасні науки в природі, а одначе се не причинилось до знищення атеїзму. Новочасні матеріялісти застосувались до нових відкрить: відпекались думки старинних матеріялістів про „льотерійну" (припадкову) причину доцільности в світі, і навчають, що матерія має „душу" (яка одначе є тільки додатковим, а не матірним явищем для матерії). Значить, що матерія має ті чинники, які творять життя в природі і виконують усяку її доцільність. Отже доцільні природні організації не повстали припадково (через „concursus atomorum"), але мусіли повстати, бо чинники, які є в матерії (природні закони), простою дорогою, а не граючися в льотерію (як собі уявляли старинні атомісти), довели до саме такого ладу в світі. Для всякого погляду на природу (чи на світ), як побачимо, рішаючою є вихідна інтуїція, а подрібне уаргументування (усистемізування) погляду є тільки розвалкуванням вихідної інтуїції. Алеж вихідні інтуїції залежні від психольогічних (а не тільки від льогічних) чинників. *) Отже віра в істнування Бога залежна також від субєктивного психольогічного стану, й саме тому вона не може уходити за знання.

Се з усякою певністю належить до знання, що Абсолют істнує. Але який він? Чи трансцендентний у відношенню до природного світа? особовий? свідомий?... З того, що Абсолют — із зовсім певних рацій — неподібний до єств у світі, ріжні ріжно уявляють собі його природу. Так пр. Spinoza заключає, що Абсолют є несвідомий, бо в нього нема розділу між „ідеєю" (поняттям) і „предметом". Отже Абсолют замісць уперед подумати собі предмет (як се є в людий), відразу — значить: без „ідеї" — має (творить) предмет... Природа Абсолюта — саме задля своєї неподібности до сотвореного світа (Аб-

*) Се знайде читач розвинене в моїх „Трех розправах про пізнання" (в перших двох).

солют є вічний...) — є принципіяльним предметом віри, принципіяльним „non apparens , „absens".

Ніщо не є таке понижаюче для чоловіка, як те, що він не знає: відки взявся на землі? Вправді ми нині куди красше стоїмо під сим оглядом, як Аристотель, котрий просто не міг собі дати ради з поставленою квестією, і уважав людський (тай загалом усякий органічний) рід за вічний на землі. Новочасні природничі науки виказали, що чоловік повстав — згідно з св. Письмом — яко останнє сотворіння на землі. І тому нам лекше вірити в сотворення чоловіка (в часі), як схолястикам, котрі придержувалися фільософічних поглядів Аристотеля, свойого κατ' ἐξοχήν „фільософа". Ба, але новочасні науки відгребали нові трудности в сій квестії: факти, які вказують на якусь еволюцію, довжезний вік земського життя...Хто знає, як окончено усталиться вік людського роду?

При сій нагоді, видається мені, треба перестерегти нинішніх віруючих християн — бодай освічених, щоби не улягали похибці старих схолястиків, яку ми вже підносили. Правди божого світа, як се природничі науки виказали не на одному примірі, не лежать на простій лінії людської перспективи, — а люди заєдно схильні думати саме противно. І сонце і місяць кружать по небі, а земля стоїть... Така перспектива нашого щоденного досвіду. А однак тільки місяць кружить довкола землі, земля не стоїть, але кружить довкола сонця; а сонце з усіми планетами жене по просторах вселенної... Не йде тут про догми, тільки про ті думки, які ми додаємо до догм, щоби їх достроїти до цілого нашого погляду на світ. Іде про асиміляції нашого світогляду з догмами віри. Люди, звичайно, дуже „скупі", вузькозорі, односторонні при таких асиміляціях, все „своє" схильні вважати за „боже", а з того повстають для віри трудности, без яких *можна би обійтися (як пр. історія з системою* Коперника).

Одною з начальних догм віри є, що в Бога все можливе. Одначе люди мало собі роблять з тої догми — бодай там, де саме треба. Жиди вузькоглядно уявляли собі Христа, і осудили його. А Христос приніс світови і більше і менше, як сподівалися жиди. Можна сміло твердити, що християнські теольоги, коли знайдуться на другому світі, також найдуть і менше і більше, як думали про се, доки пробували в земському життю. Се загальне правило божої економії, що божа правда приносить нам „і більше і менше", ніж люди сподіються. А се тому, що вона не лежить на одній і тій самій площі з людськими думками. Подібно ріжняться діточі думки від думок старших людий. Діти думають тільки самими схемами: для них все на світі або святе або грішне,

приємне або неприємне, мудре або немудре... Незвісні ще для них ті посередні чинники, які в я ж у т ь отсі діточі суперечности (що в дійсности є тільки противенствами). І коли зрілий чоловік порівняє свою життєву дійсність з своїми діточими мріями, то бачить, що життя принесло йому „і більше і менше“, як він уявляв собі в молодости.

Образ вселенної, який відкрила новочасна астрономія, дає нам то „менше“, що за сферою сталих звізд не знайдено Бога на престолі (як собі се уявляли давнійші віки); а дає він нам те „більше“, що страшенні розміри вселенної поширили нашу уяву про велич Бога.

Як з наведених примірів видно, деякі догми віри — через те, що зміняється позиція їх предмету супроти предметів нашого знання — можуть стати для нас або лекші, або тяжші. Так пр. тяжше приходиться нам вірити в воскресення мертвих, у вічне пекло, як пр. у друге життя. Тяжше для нас нині вірити в Христа, як се було для християн середних віків. Їх „малий“ світ і „один“ світ легко було достосувати до божої економії щодо відкуплення людського роду і Відкупителя. А наш нинішній образ вселенної, де вимірено вже величини на сотки тисяч літ світляної дороги, з міліонами і міліонами світів (сонць) і навіть з многими „молочними дорогами“, насуває нам чималі трудности. Є в євангелію слова, які дались би ужити, щоби бодай загально усунути отсю трудність: „і инші вівці маю, що не є із сеї кошари, і ті маю привести і мойого голосу слухатимуть, і буде одно стадо і один пастир“ (Йоан 10, 16). А як доповнення до тих слів міг би послужити висказ Христа (про страшний суд): „І пішле своїх ангелів з голосною трубою і зберуть його вибраних від чотирох вітрів, в і д к р а ю н е б а а ж д о к р а ю“ (Мат. 24, 31).

Знаю, що старші і новійші ексегети беруть сі слова у вузькому значінню (розуміючи під „кошарою“ ізраїльський нарід, а не землю загалом), — але чи тут не може повторитись те боже „і більше і менше“?

До земського життя Христос і нині так само добре стосується, як в усіх попередних віках. Його наука відноситься до внутрішнього духового людського життя, яке — без огляду на величезні поступи новочасних природничих наук — остається таке саме. Тут Христос незрівнаний учитель і взір — і таким остане на віки.

Лекше нам нині вірити в Христові чуда, як пр. раціолістам з XVIII. ст. Раціоналісти знали тільки ту сторону природи, яку творить звичайний чито правильний людський досвід, і забсолютизували її (себто вважали її за α і ω в буттю). А нині вже викрита й друга, таємна сторона буття (гіпнотичні, медіюмістичні процеси, спіритистичні

явища...), яка всякі чуда, себто появи і діла, що не стоять на площі звичайної природи, робить бодай загально зрозумілими (тим, що усуває раціоналізмови ґрунт зпід ніг).

6. Як сказано, віра є мішаниною знання й незнання. А між людьми завсіди є такі одиниці, або й цілі школи, що невдоволені „золотою серединою“, і стремлять до скрайностий. І в нашім випадку одні чіпаються знання в вірі (льогічної сторони віри), і в сей чи той спосіб хочуть „віру“ заступити „знанням“. Ґностицизм — очевидно в ріжних своїх формах — вічний у культурніших народів. Про старих схолястиків і їхній спосіб ми вже говорили. Але перед ними—в перших віках християнства—були властиві ґностики; а в нових віках виступили раціоналісти і всі ті, як вони не звалися, що відкидають віру в імени „науки“ — „знання“. Присвічує тут ідеал: що чоловік повинен жити тільки правдою, самою і повною правдою; що віра має бути саме виразом тої повної правди (отже має вона бути знанням), бо тільки знання спасає... Яко ідеал отсе стремління без закиду. Але його сторонники тим прогрішуються, що свій ідеал роблять вимогою практичного життя. Вони відкидають усе, чого не „розуміють“, і тут розходяться на два противні боки: одні — ті, що мають велику віру (ґностики, схолястики), вмовляють у себе, що все „розуміють“; а другі — ті, що мають малу віру, зводять отсю віру до кілька точок (раціоналісти, деїсти), або й до зера (атеїсти), щоби в той спосіб одержати тільки „чисте знання“.

Инші знов, зважаючи більше на практичну вартість віри, чіпаються „незнання“ в вірі (чито загалом психольогічної її сторони), і цінять головно, або й виключно, релігійні внутрішні переживання, а не розуміння релігійних правд. Так містики всякого покрою тай новочасні релігійні психольогісти (Kant, Schleiermacher, James, модерністи...).

Більше, як денебудь инде, тут спасенне належне розмеження противних елементів (знання й незнання в вірі). Слушні межі дуже часто цілу справу рішають. Ось кілька примірів: комунізм — приватна власність, поступовість — консерватизм, вільнодумність — авторитет, розум — змисли... Одначе в нашім припадку трудно приходиться подрібнійше представити отсю „золоту середину“, щоби не наразити читача на невластиві дальші висновки. Така вже доля найінтимнійших людських річий, що дуже легко можуть спричинити соблазнь у „неповнолітних“ віком чи духом.

Фактом є, що ні в одного чоловіка на світі нема й не може бути „чистої віри“ — себто: віри, яка містила би в собі тільки правду без усякої домішки не-

правди. Слідують із сього ствердження незвичайно важні конклюзії практичної вартости; одначе можна з нього висновувати також ріжні заключення, які підуть у розріз з правдою. Мусимо отже застерегтися бодай проти засадничих таких евентуальних висновків. Маємо тут на увазі не поодинокі догми, але цілий обєм людської індивідуальної віри. Се ми вже основно пояснили, що віра є мішаниною знання й незнання. А якщо річ так мається, то абсурдом є, щоби чоловік всюди там, де місце його „незнання“ в вірі (а того є безкрає море), так на сліпо попав на правду. Значить, що чоловік просто природою віри виставлений на ріжні преріжні ложні уяви й осуди. Історія справджує отсе твердження в цілости. Між т. зв. вітцями церкви мабуть не було ніодного такого, котрий був би правовірний з огляду на нинішні обовязуючі догми в католицькій церкві. Навіть у самім Римі в XIII ст., як про се свідчить Тома з Аквіну*, не признавали непорочного зачаття Преч. Діви. Доки догми не були проголошені за такі, доти в церкві були ріжні думки про сей предмет віри.

А скількиж більше неправди містилось у вірі всіх християн попередніх віків з огляду на природну дійсність. Віра, яко заголовок цілого світогляду, з природи річи мусить засимілюватися, замальґанізуватися з цілим нашим поглядом на світ. А що в сьому погляді завсіди були, є і будуть хибні поняття й осуди, які входять у будову подрібнійше розвиненої віри, то з того ясно, що людська віра ніколи не зможе бути „чистою“ — себто: такою, щоби в ній не було домішки неправди. Ще раз підношу: годіж людям мати знання про ціле буття-життя. А де нема знання, там місце для всіляких хибних понять. Очевидно, що з божого становища — із становища абсолютної правди — в вірі кождого чоловіка повно антропоморфізмів, наївности, невластивих понять. Атже про Бога доступні нам тільки анальоґічні поняття. А в усякій анальогії тим самим уже є ріжні невластивости (неточности).

Віра під індивідуальним оглядом се наше найвисше життєве змагання, наша безнастанна праця у винниці Господній. Вона в земському життю ніколи не може бути закінченою – себто: доведеною до льогічного совершенства, очищеного від усякої неправди. Робітник при роботі в засмарованому одягови — се явище звичайне, природне. А таким робітником є наш розум у винниці Господній.

*) „Romana ecclesia et plurimae aliae considerantes Conceptionem Virginis in originali peccato fuisse, festum Conceptionis non celebrant“. Quodlib. VI, 25.

Коли ми були дітьми, то ми мали діточу віру: уявляли собі Бога, ціль життя й ціле життя по діточому. Діточі були наші поняття про буття-життя, отже й віра була збудована з тих понять. З розвоєм досвіду й розуму позбувались ми діточих невластивих понять, отже й наша віра прочищувалася. Але чи ми не остаємо до смерти дітьми перед Богом і перед його повною правдою? Отже й наша віра може бути збудвана тільки з тих наших „діточих" понять.

Всежтаки з того приводу наша віра не тратить на вартости. Се і є ратуюча антитеза до слабих точок у вірі. Цілі віки гляділи на зоране небо як на „царство небесне" в євангельському значінню, уявляли собі, що там Бог сидить на престолі, окружений ангелами... Помилялися. Та яку шкоду мали вони задля того невластивого поняття в релігійному життю?... Ніяку. Ложно малюємо собі Бога і навіть Ісуса Христа (бо не знаємо його дійсного історичного виразу лиця). Але яку шкоду спричинює отся ложність у нашому релігійному життю?... Ніяку. Атже тут не розходиться про точність образу, тільки про загальну вартість, яку образ символізує.

Вірою годується людська душа. Але на землі нема такого організму, який брав би тільки „чисту" поживу. А всежтаки організм через те ще не затроюється, але нормально розвивається. Природа подбала про се, що кождий організм має свій „афедрон", і викидає з поживи, що не є для нього придатне. Подібно й віра не є „чистою" поживою для людської душі; одначе саме в тому безнастанному відділюванню неправди від правди міститься найціннійше змагання і розвій нашої душі. Саме через те скаля нашого життя стається якнайширшою: приходиться нам числити не тільки з позитивними, але й з негативними вартостями життя.

Кожде тіло на світі має свою тінь. А одначе тому, що для нього сонце не може бути доступне нараз з усіх боків, тіло не мусить оставати холодним з того неосвіченого боку Освічений бік передає теплоту неосвіченому... Правда, яка міститься в вірі, просвічує й годує цілу душу.

Домішка неправди в вірі тільки тому може бути нешкідлива, що головна вартість віри практична, а не теоретична. Люби Бога понад усе, а ближнього, як себе самого—ось у тому „весь закон і пророки".

„Склянка води", про яку Христос допитуватисьме на загальному суді, ясує всі трудности. В Бога має вартість тільки те: чи ми придержувалися того, що знаємо; а не те: що ми знаємо. Бог хоче від нас добрих діл (для себе, для нас і для наших ближніх), а не знання, яко такого. Можна мати хибні поняття про Бога, про друге життя,

про божу нагороду — але склянка води, подана спрагненому, остає добрим ділом. Ось тому всякий ґностицизм є промахом.

З того одначе зовсім не слідує аґностицизм або індиферентизм чи якийсь инший погляд, що зовсім нехтує льогічною вартістю віри. З того, що нема поживи, з якої організм не мусів би виділювати екскрементів, не слідує, що всі поживи є однаково добрі, або навіть: що всяка пожива є непотрібна. Якщо покидаємо свою діточу віру (а так усі поступають), то тим самим даємо собі й другим рішаючий доказ, що не кожда віра має однакову обєктивну вартість. Зрештою се для неупереджених таке ясне, що просто зайва річ про се й говорити. Атже квестія (тому, що віра є заголовком світогляду) остаточно сходить на отсю основну: чи всякий світогляд має однакову обєктивну вартість? А ціла людська історія дає відповідь, що ні.

(Продовження буде)

В обороні чести нашого Богословського Виділу

До нашого Богословського Виділу у Львові спрямувало девятьох перемиських виднійших громадян *) під датою 29. жовтня м. р. письмо з просьбою, щоби їм з н а у к о в о г о католицького становища вияснити: чи вони — уділенням дозволу на відслуження православного богослуження в часі свят м. р. (т. є. 1925) нашим браттям емігрантам в їдальні Бурси св. Николая в Перемишлі — прогрішилися проти своєї католицької віри, бо з огляду на останні випадки в Перемишлі (відкликання відпоручників перемиського й станиславівського Ординаріятів з Української Щадниці) много з віруючих гр. катол. інтелігентів Перемишля почуло велике занепокоєння в совісти. До сього письма був залучений опис о б с т а в и н, у яких те відступлення салі відбулось.

Дня 3. листопада м. р. отся справа була розважана на конференції професорів Богослов. Виділу. По вичерпу-

*) Др. Теофіль Кормош, адвокат, предсідатель Земель. Банку і голова Народної Орґанізації; Роман Дмоховський, надрадник Окруж. Суду і заступник директора Української Щадниці; Олексій Ярема, емерит. професор ґімназ. і директор Української Щадниці; Ізидор Білинський, книговодець Україн. Щадниці і голова Бурси св. Николая; Др. Володимир Загайкевич, адвокат, член Виділу Україн. Шадниці і директор Міщанської Каси; Др. Степан Дмоховський, лікар; Др. Петро Войтович, адвокат, член Виділу Україн. Щадниці і директор „Віри"; Др. Микола Хробак; Дмитро Ґреґолинський, професор ґімназії.

ючій дискусії тут рішено: 1) що муситься відповісти на прислане письмо, 2) що зясовання квестії повинно бути в формі casus-a, 3) одначе справа така своєрідна, що годі би її розвязати в цілком відорваній, сфінґованій формі, тому треба базуватись на конкретних обставинах, поданих у письмі перемиських громадян. Вибрано комісію з трьох фахових професорів, котрим поручено зладити подрібну розвязку справи після принятих вказівок.

Дня 8. грудня м. р. на руки Дра Т. Кормоша вислано з Деканату Богосл. Виділу письмо такого змісту:

„До Високоповажаного Добродія Д-ра Теофіля Кормоша, адвоката в Перемишлі. — Отсим маю честь на Ваші руки переслати відповідь на цінне письмо, яке дня 29. жовтня с. р. спрямували до тутешнього Богословського Виділу деякі з чільних світських перемиських громадян, між ними Ви на першому місці. Се Ваше письмо було розважане на окремо скликаному засіданню професорів Виділу дня 3. падолиста с. р., де вирішено передати Вашу справу фаховій комісії, зложеній з трьох наших ОО. професорів для подрібнійшого розсліду і зладження відповіди. — В залученню маю честь переслати парере сеї комісії ОО. професорів тутешнього Богословського Виділу. Від Деканату Богословського Виділу у Львові, дня 8. грудня 1926. О. Др. Костельник вр. декан".

До сього письма був приложений залучник такого змісту:

„Квестія: — Чи вільно було настоятелеви бурси св. Отця Николая в Перемишлі, католикови, відступити в виїмкових випадках їдальню тоїж бурси Українцям еміґрантам православної віри для відправлення їхнього богослуження.

Розвязка квестії: — Се питання доторкається засад католицької моралі, що відносяться до співділання з іновірцями. — Основною засадою католицької Церкви є, що формальне співділання, в якому співділаючий католик лучиться в самім ділі і в намірах з ділаючим іновірцем, не є ніколи дозволене, бо воно містить у собі потвердження засад іновірця, а тимсамим заперечення засад католицької віри. — Однак инакше трактує катол. Церква співділання матеріяльне. А матеріяльне співділання є тоді, коли нема морального споєння волі співділаючого з ділаючим, нема ні внутрішнього, ні зовнішнього потвердження і одобрення самого вчинку, яко такого, отже моральна відповідальність за самий вчинок полишається самому ділаючому. Таке співділання не є властивою причиною, тільки услівям (condicio)

для вчинку іновірця. — Матеріяльне співділання з іновірцями є дозволене тільки з відносно важних мотивів, в яких основі лежить добро чито одиниці чи якоїсь збірноти, а виключена при тім яканебудь шкода для катол. Церкви. — Оцінка матеріяльного співділання з іновірцями в конкретному випадкови залежна то від місцевих обставин, то від культурних і конфесійних обставин в краю і є річю християнської мудрости. — Треба відріжнити Українців православних, які вродилися в католицькій вірі, а потім від неї відступили і стали її ворогами, що діляють на шкоду і знищення Церкви, від Українців, які вродилися і виховалися в православній вірі і засад сеї віри бережуть у своїм життю. До першого роду православних чи инших яких сектантів відношення Українців-католиків мусить бути вповні негативне. З ними є заказане якенебудь співділання, навіть матеріяльне, посередне і найдальше. Тут мусить бути засадою приказ св. Ап. Павла: „Не беріть участи в неплідних ділах тьми, але радше картайте їх" (Ефес. V, 11.) —

Але инакше є відношення Українців-католиків до православних, які в сій вірі вродилися і зросли. Співділання з ними матеріяльне, безпосередне, чи посередне є з відповідно важних причин дозволене, якщо не заходить небезпека для католицької віри, шкода для гр. кат. Церкви і причина соблазни. Що до небезпеки, яка загрожувала би гр. кат. Церкві, то вона в нинішніх часах виключена ось якою обставиною. Від упадку російського царату православіє на нашому галицькому терені перестало бути не тільки агресивне, але втратило взагалі всю свою силу, приневолене боротися за своє власне істнування на тих землях, де воно було від віків насаджене. — Православні Українці-емігранти, які опинилися між Українцями гр. католиками на Галицькій Україні, се люди, шо ніяк не могли погодитися з більшовицьким режімом і мусіли покинути власну вітчину. Вже самі обставини їхнього життя, як нещасних емігрантів, ледви чи можуть давати їм спромогу займатися православною пропагандою. За шість літ не було ні одного бодай явного случаю, щоби хтось з них виступив ворожо проти гр. катол. Церкви. — Православні емігранти—Українці в Перемишлі могли собі салю на своє богослуженя винаймити і в Поляків, які є римо-католиками, і в Жидів, бо Перемишль се більше місто, так що невідступлення салі в Інституті св. о. Николая на сю ціль ніяк не було би перепинило відправи їхнього богослуженя, а противно, воно було би огірчило тих емігрантів до уніятів і роз-

вiяло би тi симпатiї, якi вони мали тай мають до Українців-уніятів. І се перша причина, яка дозволяла на відступлення салі. — Дальшою причиною є та обставина, що в теперішніх часах, коли пропаганда безрелігійности така сильна і повсюдна, ліпше є і моральнійше пособити релігійному чуттю іновірця, чим штовхнути його в цілковиту безрелігійність. До тогож у теперішній, під оглядом віроісповідань так дуже ріжноманітній суспільности, відступлення салі на богослуженя іновірцям не вважається пособлюванням їх вірі, а радше вважається горожанською, товариською прислугою, а навіть чисто матеріяльним інтересом, коли салю винаймається і за гроші на подібну ціль. Доказом чисто матеріяльної кооперації є в нашім случаю ще й те, що заряд Бурси ані не запрошував православних, ні не агітував за участю в богослуженню, тільки на просьбу відступив салю на богослуження православним рішеним після засад своєї віри і обряду відправити для своїх одновірців таке богослуження. На матеріяльну співпрацю і то посередну вказує ще й та обставина, що члени заряду Бурси св. О. Николая є свідомі і практикуючі католики, котрі — як самі висловлюються — з братньої любови і милосердія відступили безпритульним емігрантам салю на православне богослуження в часі, коли в Бурсі задля святочних ферій не було ні учеників, ні служби, яких віра евентуально могла би бути наражена через участь в такім богослуженню, а инші вірні нашої Церкви не мали приступу до того приватного, від вулиці відсепарованого, льокалю. — Ввиду всього наведеного, Управа Бурси св. о. Николая в Перемишлі, може себе вважати за оправдану в совісти, коли в виїмкових випадках відступила православним Українцям-емігрантам салю на їхнє богослуження".

Перемиський „Український Голос" в ч. 52 з 16. грудня м. р. випечатав отсе парере (гадку) комісії ОО. професорів Богослов. Виділу, а „Нова Зоря", орган Української Христіянської Організації, в ч. 1—2 з 7. січня с. р. подала ось яку критику на цілу ту справу:

„РІШЕННЯ"

гр.-кат. Богословського Факультету у Львові в справі уладження православного Богослуження в бурсі ім. св. о. Николая в Перемишлі.

„Український Голос" з дня 26. грудня 1927. р. ч. 52. приніс давно заповіджене і нетерпеливо вижидане „рішення" гр. кат. Богословського факультету в справі

уладження православного Богослуження в бурсі св. о Николая в Перемишлі. Ми самі хотіли висказати наш погляд на сей так дивний, а в історії Церкви може одинокий інцидент, де наукова богословська початкуюча інституція „вирішує" справи, котрі переходять її компетенцію.

Тимчасом ми одержали від одного з наших священиків із провінції вправді не „глубокоумного богослова", але обізнаного з богословськими науками, критику на вище назване „вирішення", котру тут подаємо.

Перемиські „оборонці церкви" звернулися недавно до львівських богословів з просьбою, щоби їм прояснити, чи бурсі св. Николая годилося відступити свою кімнату на відправу православного богослуження.

І була дуже вдячна нагода подати людям доброї волі помічну руку, яка вивела би їх з деморалізуючої боротьби з Епископом. Саме звернення перемиських інтеліґентів за світлом до львівських богословів вказувало на те, що вони в боротьбі проти свого Епископа не чують грунту під ногами. Сталося однак інакше. Потопаючих місто ратувати, відіпхано ще більше на глибшу воду.

Зміст „вирішення" львівських богословів подає в ч. 52 „Укр. Гол". від Деканату гр. кат. Богословського Факультету у Львові о. др. К. Костельник письмом з дня 8 грудня 1926 р. ч. 133/26, зверненим до др. Теофіля Кормоша, адвоката в Перемишлі. А розвязку цілої справи заключає словами: „Управа бурси може себе вважати за оправдану в совісти, коли в виїмкових випадках відступила Українцям-еміґрантам салю на їхнє богослуження".

І торжествує „Укр. Гол". „От маємо рішення ученых богословів, які єдино є компетентні рішати такі справи. В світлі глибокоумних аргументів, укази еп. Коциловського являються самоволею і химерою".

За скора радість — скажемо. Хиба некритичні читачі „Укр. Голосу" або цілком не обізнані в дотичних квестіях можуть так легко уважати справу вирішеною. Люде поважні шукають в глибокоумних" аргументах не деклямації, а доказової сили, а такої в дійсности не дає нам Львівська богословська комісія, а те, що подає, зовсім не рішає конкретного випадку, який збувся в Перемишлі, і де його „рішати" львівські богослови компетенції не мали і не мають ніякої.

Богослови, чи поодиноко, чи комісійно не можуть про богословські квестії висказувати свою опінію відірвано (in abstracto). Рішати в конкретному случаю (casus in concreto) може в совісти (in foro interno) лише

сповідник, а на вні (in foro externo), церковна власть пастирська, якої богослови-професори не мають. Бо до такого рішення треба мати знання не самих тільки загальних основ даної квестії, але головно всіх її конкретних обставин, а понадто й відповідну юрисдикцію. Львівські богослови, видаючи своє рішення про конкретний випадок перемиської бурси вийшли поза межі знання його конкретних обставин, per nefas заузурпували собі власть, котра до них ніяк не належить.

Та і в „глубокоумних" аргументах не оказалися глубокоумними богословами.

Сеж не є ніяка глубокоумність зазначити, що відступлення кімнати на богослуженя іновірцям, — се є лиш матеріяльне співділання, яке з відносно важних мотивів буває дозволеним, як що не заходить небезпека для кат. віри, шкода для кат. Церкви і причина згіршення, — бо се нам подає кождий підручник моральної теольогії. Умности шукаємо щойно в розви ненню аргументів, які доказувалиби, що в данім випадку не заходить набезпека для кат. віри, шкода для Церкви і причини згіршення. Та як раз в сім доказу ванню невдача!

1. Пропустили наші богослови те, що в розвязці конкретного випадку є найважнійше, а саме, що авторитативним суддєю, чи заходять або незаходять вище наведені мотиви, і чи вони дозволяють або недозволяють на матеріяльне співділання, та чи не заходять ще й инші мотиви, є тілько один дієцезіяльний Епископ. Думаємо, що пропущення сего моменту не буде припадкове. Творці розвязки відай розуміли дуже добре, що узгляднення того одного моменту повелоби розвязку зовсім не в той бік, якого бажали перемиські „оборонці Церкви".

2. З трьох вище наведених мотивів до матеріяльного співділання, розвязка старається освітити тільки перший з них, покриваючи два прочі глубокоумною мовчанкою.

А перший мотив, себто відсутність небезпеки для кат. віри видить розвязка лиш в тім, що православні еміґранти не виступають ворожо проти гр. кат. Церкви, а противно відносяться з симпатією до Українців-унія тів. Отже відмова на їхнє богослуженя певно огірчила би їх, тим більше, що відступлення салі на богослуженя іновірцям не уважається у теперішної суспільности пособленням їх вірі, а радше вважається горожанською, товариською прислугою.

На основі такої аргументації треба би хиба отворити нині кімнати і баптистам і штундистам і иншим-

протестантам та автокефалістам — бо чимже вони гірші інновірці від православних?! Що православні еміґранти не виступають ворожо, а симпатизують з Українцями, се їхні субєктивні почування, які до річи в нашій квестії не належать, як і те, що салю на богослуження відступлено безплатно та що члени бурси є свідомі і практикуючі католики. Річ є в тім, чи православне богослуження допущене до льокалю кат. бурси в Перемишлі, в конкретних обставинах, в яких відбулося, не дало католицькому населенню згіршення і вже тим самим не пошкодило католицькій справі. А тої річи глубокоумні аргументи творців розвязки зовсім не виправдали і не вибілили.

Думаю, що того рода „вирішення“ не принесе львівському гр. кат. Богословському Факультетови слави“.

Сама Редакція „Нової Зорі“ зазначує, що сю „критику“ якогось безіменного „священника з провінції“ б е р е з а с в о ю. А зміст і оконечний тенор сеї „критики“ підкопує славу-честь нашого Богословського Виділу. Воно тим більше болюче, що саме орган Христіянської Організації виступив у такій ролі.

З огляду на такий витворений стан річи було би просто дивним і деприму ючим, як би ніхто не дав річевої відповіди „Новій Зорі“, хоч суперечки з домашніми і близькими не належать до приємности. Але річ надто поважна, щоби її можна поминути мовчанкою.

* * *

Передовсім треба звернути увагу на те, що „Нова Зоря“ має дивну, неекономічну тактику в полеміці. Воюючи з „Українським Голосом“, вона, думаючи, що се найкрасша оборона, б є по голові кождий авторитет, хочби їй був і близький, на котрий „Україн. Голос“ покликується. Так пр. поступила з о. Костельником (гл. „Нива“ ч. 11—12 з 1926, стр. 428—429), так само тепер з Богословським Виділом.*) Тим — очевидно — зражує і огірчує близьких собі людий і сама собі утруднює свою справу. Притім вона ставить справу н е ч и с т о, підсуваючи один момент під другий, змішуючи чужі собі річи, яких не ялося змішувати Ясна річ, що н а ш Б о г о с л. В и д і л н е п о н о с и т ь в і д в і ч а л ь н о с т и з а к о м е н т а р, який додав „Укр. Голос“ до його відповіди на письмо перемиських громадян, так само, як не поносить відвічальности за той коментар, що його виписала „Нова Зоря“. Назвав „Україн.

*) Се недвозначно вказує на те, що автором тих її полемічних статтий є одна й та сама особа.

Голос" отсю відповідь „рішенням" (який термін має юридичну закраску), назвав її аргументи „глибокоумними" і т. ин., а „Нова Зоря" бере те все так, якби воно вийшло від самих професорів Богосл. Виділу, і тим воює, глумлячи собі з того. Тай загалом видно, що „Нова Зоря" змішуючи, натягаючи, вириваючи поодинокі моменти, має тільки одну ціль: „зрізати" Богословський Виділ. Не має вона в тій справі доброї волі, щоби щиро прислужитися правді й справедливости, але заняла ярко сторонниче становище.

Якби Редакція „Нової Зорі" мала добру волю, то легко могла довідатися, що Богосл. Виділ має сказати на своє оправдання, і повинна була свою статтю менше-більше так закінчити: „Так представляється справа одному з наших священиків із провінції, але ми хочемо бути обєктивними, і просимо Богосл. Виділ, щоби на сторінках нашого часопису сказав, що має на своє оправдання". Ба, навіть більше! „Нова Зоря", як католицький орган, повинна була би взяти наш Богосл. Виділ в оборону навіть тоді, якби він дійсно „пошпотнувся" в якомусь припадкови, а не щоби вона перша за весь час його істнування кидала на нього неславу. І якби при тому Богосл. Виділ знайшовся в колізії з якимсь иншим органом нашої Церкви, то „Нова Зоря" повинна була би старатися, щоби прикру справу вигладити як з найменшою шкодою для обох сторін. А вона так легко пожертвувала Богосл. Виділом!

* * *

Передовсім і головно закидує „Нова Зоря", що львівські богослови „per nefas зазузурпували собі власть, котра до них ніяк не належить". Дивна суматоха понять у того „священика з провінції"! Він якось цілий просяк монашими категоріями думання, і уявляє собі, що весь світ — се великий монастир, а люди в ньому — монахи, що відреклися своєї волі, і всякий їх рух, чито написання якоїсь статті чи хочби прилюдне висказання свойого погляду залежне від згоди настоятеля. Якщо монах має таку згоду, то має право чи власть се чи те сказати; а якщо не має потрібної згоди, то не має права... Алеж не так воно на світі!

З найдавнійших часів істнують церковні канони, котрі заборонють епископови присвоювати собі юрисдикцію в чужій епархії, а парохови в чужій парохії. Сього вимагає льогіка порядку в Церкві. „Нова Зоря", ставлячи своє твердження про „узурпацію власти" Богосл. Виділом, повинна була доказати, що Богосл. Виділ своєю відповіддю нарушив юрисдикцію перемиського Ординарія. Чим? Як?

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

В тій відповіди ні тіни такого нарушення, бо вже сам факт і перемиськими громадянами і Богослов. Виділом був поставлений як quaestio facti , а не як quaestio juris. Якби справа малась инакше, пр. так, що заряд Бурси св. Николая в Перемишлі щойно має намір відступити салю православним на Богослуженя, а місцевий Ординарій се заборонює з рацій, що вказують на можливе згіршення, а Богослов. Виділ, запитаний, радив би Управі не слухати свойого Ординарія, але таки відступити салю, тоді сей факт кваліфікувався би як quaestio juris. Та ще й тут Богослов. Виділ властиво не узурпував би юрисдикції Ординарія, тільки ворохобив би його вірних. Властива узурпація юрисдикції була би щойно тоді, якби Богослов. Виділ написав до Управи Бурси таке: „Ви не маєте слухати свойого епископа, бо він не має на те власти; ми сю власть маємо й кажемо вам так і так поступити".

Але дійсний случай був такий, що вже давно було по факті, на який то факт місцевий Ординарій мовчав через пів року (значить: толєрував його), і стояла тільки квестія: чи Управа Бурси своїм поступком провинилася проти засад католицької науки, чи ні? Якби тут ходило о відпущення провини Управи, й тоді треба би мати юрисдикцію. Алеж на письмі сповідь у католицькій Церкві не допускається, отже хочби вже з тої причини, що Богословський Виділ дав свою відповідь на письмі, нема ні тіни пенітенціяльного юрисдикційного акту в тій відповіди. О щож отже тут ходило? Тільки о зясованя справи зі становища католицької науки. А тепер запит до „Нової Зорі": Де то пише, чи в канонічному праві, чи може в етиці, що якесь моральне наукове тіло, або хочби й одиниця не має права висказати своєї гадки (свою критику чи зясованя) про те, що діється в епархії чужого епископа? Ніде такого писаного закону нема й не може бути, бо такий закон був би просто убійством для людського духа, що стремить до щирої правди й добра, а задля такого закона не мав би можности диференціонуватися. Але якби такий закон істнував, то проти нього ще перед нашим Богословським Виділом грубо прогрішилася би була таки сама „Нова Зоря". Вона то випечатала статтю о. Горчинського, в якій він різькій критиці піддає слова й діла підляського еп. Пшездзєцкого, що відносилися до унії... Чи не знала „Нова Зоря", що тим нарушує авторитет сього епископа і т. ин.? Певно знала, але уважала, що таке нарушення є меншим злом для унії, як фактичне відношення сього епископа до унії і уніятів, а зрештою могла надіятися, що в наслідок її статті епископ змінить те своє відношення.

В надії на осягнення правди, справедливости й добра в дійсности бувають подібні контроверзії навіть між епископом і підвладними йому органами, тай між поодинокими групами або й особами. Се відвічне явище на світі — тим повна історія кождого народу, кождої церкви. І нема в тім не тільки нічого злого, але навіть нічого неприємного, якщо з обох сторін є щира охота пізнати правду і прилична форма в контроверзії. Пізнати сущу правду, слушну міру справедливости і т. ин. се нераз дуже субтельна справа. Буває, що присяжні судді, хоч мають однакове знання предмету, при кінцевому голосованню діляться: одні pro, другі contra. В таких випадках одна сторона повинна бути просто вдячною другій за її уаргументуване становище. А часописи в нинішніх часах про все пишуть, шукають розвязки, й ніхто їх не питає: чи мають право (!) писати про се, чи ні. Атже тут не ходить о юрисдикційну компетенцію, тільки о стійність, або нестійність рацій.

Також про перемиську справу писали часописи, подаючи своє ясування, а „Нова Зоря“ якось забула закинути їм некомпетенцію. Тільки Богосл. Виділови відмовляє вона компетенції в тій справі...

З огляду на сказане дійсно дивною виходить алюзія „Нов. Зорі“, що „в історії Церкви се може одинокий інцидент, де наукова богословська початкуюча інституція „вирішує“ справи...“ А ось дійсно початкуючий орган Укр. Христ. Організації, навіть ніким не запитуваний, взявся „вирішити“ справу Богосл. Виділу, який своїм становищем і складом осіб, отже й авторитетом хиба перевисшає Редакцію „Нової Зорі“, з тим „священиком із провінції“ включно. Чи „Нова Зоря“ уважає себе настоятелем Богосл. Виділу, що вона собі позволила на те? Де потрібна власть? де компетенція?!... Чи не виходить сміх? Не зважала „Нова Зоря“ на те, що своїм виступом підірве авторитет нашого Богосл. Виділу бодай у тих, котрі того шукають *), — авторитет того Виділу, котрий щойно добробляється і з такою жертвенністю удержується. Вона знайшлася в колізії, і постановила: радше пожертвувати авторитетом Богослов. Виділу, аніж своїми спеціяльними цілями. Тай ще до того помагала собі кпинами й маловаженням, щоби їй справа лекше вдалась...

Воно й дійсно характеристичне, як хто вивязується з подібних колізій: чи пристане до Бога чи до мамони; до

*) Gazeta Kościelna в ч. 3 з. с. р. поквапно подала се до відомости польській суспільности: „Nowa Zorja“ uważa, iż powyższe „rozstrzygnięcie“ ani pod względem merytorycznym, ani pod względem formalnym nie przyniesie teologom lwowskim sławy“.

правди чи до особи; до „огня“, що його Христос кинув на світ, щоби розгорівся, чи до „святого“ спокою.

* * *

Ось ми тут при властивому стадієви справи. Простою інсинуацією є висунення гадки „Новою Зорею“, що професори Богослов. Виділу „не припадково“ пропустили момент про юрисдикційну власть дієцезального епископа. Атже тут не ходило о ніякі канони і о ніяку власть, тільки о належну вічливість для епископа сусідної епархії — так само, як у тому випадкови, коли „Нова Зоря“ піддавала критиці діла й слова еп. Пшездзєцкого. Відповідь Богосл. Виділу могла бодай посередно поставити епископа в менший чи більший клопіт супроти воюючих з ним громадян. Алеж обставини так склались без усякої вини Богосл. Виділу. Задля письма перемиських громадян Богосл. Виділ найшовся в накиненій йому колізії, і його річю було тільки те, щоби вивязатися з тої колізії совісно, як з найменшою шкодою для Церкви. Перед Богосл. Виділом стояли такі евентуальности: 1) або цілком не відповідати на письмо перемиських громадян, 2) або дати виминаючу відповідь. 3) або дати відповідь по совісти. Якби був Богосл. Виділ рішився пристати до одного з перших двох випадків, то через те зовсім не сталось би те, що „Нова Зоря“ віддає словами: „І була дуже вдячна нагода подати людям доброї волі помічну руку, яка вивела би їх з деморалізуючої боротьби з епископом“. Те певно не сталось би, але зате Богосл. Виділ стратив би свою честь в очах мірян і дав би привід до поширювання між ними руйнуючих понять про Церкву у вузькім значінню, себто про духовенство. Такий евентуальний крок Богосл. Виділу перемиські громадяни певно так коментували би — очевидно по часописах: Коли професори Богосл. Виділу нам не відповідають, то ясне, як сонце, що наша правда! Бо якби могли дати відповідь проти нас, то певно дали би її. Але які то там люди сидять, що бояться дати свідоцтво правді! Як то нині Церква т. є. духовенство мало цінить божу правду, а зважає тільки на свою вигоду, щоби не наразитися на неприємности, лицемірство тріюмфує!...

Чи в нинішніх часах, де в тім дусі так богато пишеться по часописах *), а протестантські секти головно такими аргументами воюють, *було би* меншим лихом для Церкви давати нового жиру для насаджу-

*) От хочби з найновійших чисел „Діла“: „Орґанізація, політика, плекання привичок, внішне захованнє форми — трафарет релігійности — заміняли повноту релігійного життя з ділами віри, з чинною любовю“. „Діло“ ч. 11 з с. р. в фейлетоні „Віра і наука“.

вання подібних понять між мірянами, ніж є той о с о б и с т и й клопіт перемиського епископа, в який могла поставити його відповідь Богосл. Виділу? Ось тяжка колізія, де треба було рішитися або на одну, або на другу сторону. Згаданий клопіт епископа і так у ж е і с т н у в а в без усякої участи Богосл. Виділу. А відповідь Богосл. Виділу могла стати щойно д а л ь ш и м звеном у ланцусі фактів того клопоту. Щож у такій тяжкій колізії мав зробити Богосл. Виділ?

Пішов він за тою стороною колізії, котру по совісти вважав за л і п ш у, хоч певно знав, що за такий крок можуть стрінути його менші чи більші неприємности. Свою колізію порішив Богосл. Виділ по світлих і вічних взорах св. Письма — н а в с я к и й в и п а д о к і б і л ь ш е п о х р и с т і я н с ь к и і б і л ь ш е п о л ю д с ь к и, а н і ж „ Н о в а З о р я“ п о р і ш и л а с в о ю к о л і з і ю.

У відповіди Богосл. Виділу нема ні натяку про епископа, про перемиську борню, про її ріжні стадії й факти. Відповідь обмежується тільки на о д н і м факті — саме на тім, котрий підходить під casus-овий, академічний осуд. Форма відповіди типово casus-ова. А casus-и хиба має „право“ розвязувати кождий Богосл. Виділ, ба й кождий професор з осібна — навіть після понять „Нової Зорі“. Вправді вона пише: „Богослови, чи поодиноко, чи комісійно н е можуть про богословські квестії висказувати свою опінію відірвано (in abstracto)“. Але се певно буде „lapsus calami“, бо якби не те, то нещасні богослови не могли би навіть етичних засад викладати, щоби — борони Боже — на підставі тих засад хтось не осудив якогось такого, кого „Нова Зоря“ заступає. Тай загалом богослови властиво непотрібні були би на світі — й неможливі.

„Нова Зоря“ з початку своєї „критики“ закидає відповіди Богосл. Виділу, що вона сходить до конкретних обставин (і тому професори „заузурпували собі власть, котра до них ніяк не належить“), а під конець своєї „критики“, що не узглядняє достаточно конкретних обставин, і тому вона справи не рішає. Напад з двох боків, але чи не суперечить сам собі? Нема й не може бути ніяких приписів на те, я к у м і р у к о н к р е т н о с т и м о ж е у з г л я д н я т и c a s u s - о в а р о з в я з к а. Преціньповажні casus-и з практичною життєвою вартістю не можуть бути вповні сфінговані, але мусять сходити до конкретности, щоби мати звязь з річевим світом. А яка міра конкретности „допускаєма“, про се властиво рішає с а м а р і ч, якої розвязки шукається.

Мусить бути подана розвязка саме тої річи, а не иншої. Якби так Богосл. Виділ подав був розвязку в сфінгованій формі, то „Нова Зоря“ певно поспішилась би написати: що се розвязка якогось випадку в Румунії чи де там на світі,

тільки не в того, що збувся в Перемишлі. Авжеж і фактична розвязка для „Нової Зорі“ є ще замало конкретна!

Тільки одно щодо конкретности диктує casus-ова форма: той, хто розвязує casus, не відповідає за конкретні обставини, узгляднені в casus-і, і не входить в саме meritum конкретности. Йому їх піддають, а він має тільки льогічний висновок подати, і бере на себе відвічальність тільки за те, що має загальну (а не льокальну) вартість.

Дивується „Нова Зора“, що розвязка, яку подав Богосл. Виділ, „старається освітити тільки перший з наведених мотивів“, а прочі два покриває „глубокоумною мовчанкою“... Та тут критик „сільський священик“ з „Нової Зорі“ вдійсности сам із себе глузує, бо не розуміє того, що повинен би розуміти.

Богосл. Виділ зглядно Комісія, що з його рамени зладила розвязку, з природи річи casus-у бере на себе відвічальність тільки за засади катол. етики, які навела, та за моменти загальної натури (характеристика нинішнього стану православної церкви, характеристика емігрантів під оглядом їх відношення до нашої церкви, Перемишль — більше місто й безпосередні консеквенції з того). А за льокальні відносини, які наводяться, комісія не поносить ніякої відвічальности. Вонаж не їздила на місце, не переслухувала сторін — бо се й не належить до casus-ової розвязки справи. Їй льокальні обставини подали перемиські громадяни в своїм письмі. Тому в розвязці й не є доказувані мотиви, вилущені з льокальних обставин. Їх не вільно було Комісії доказувати — з природи річи, бо Богосл. Виділ не мав судейського мандату, і міг подати тільки академічну розвязку справи, а не судейську. З тої причини стійність сеї розвязки залежна від правдивости наведених льокальних обставин. Тому то її конклюзія й зачинається словами: „Во виду всього сказаного“ (що „Нова Зоря“ пропустила). Якщо ті обставини були саме такі, а не инакші, то подана розвязка так зложена, що по совісти кождий католицький священик мусів би її підписати — і навіть сам критик з „Нової Зорі“.

Вдійсности „Нова Зоря“ ані одного аргументу сеї розвязки не була в силі опрокинути (хоч і називає ті аргументи „деклямацією“!). Аргументи загальної натури признає, а проти льокальних нічого конкретного не вміє навести, тільки загально квестіонує їх („чи православне богослуження... не дало... згіршення“). Але се не є ніяким опрокиненням. Власне така неміч противника сеї розвязки й проти його інтенції надає їй більше конкретне значіння, чим вона мала сама з себе.

На кого отже паде та неслава, якою погрожує „Нова Зоря“, нехай судить кождий, хто має розум і совість.

* * *

Певне на рахунок зденервования „сільського священика“ з „Нової Зорі“ треба віднести ті його нещасні слова, що викликали набільше обурення в нашого загалу: „На основі такої аргументації треба би хиба отворити нині комнати баптистам і штундистам і иншим протестантам та автокефалістам — бо чимже вони гірші іновірці від православних? Що православні емігранти не виступають ворожо... се їхні субєктивні почування, які до річи в нашій квестії не належать“. Рівняти православних з штундистами і т. д. — і то нині і то в Польщі — лишіть се иншим, що надуживаючи титулу унії, секвеструють православні церкви й зражують православних до унії. В Ваших устах се свого рода садизм! Не так відносився до православних Лев XIII., не такі інструкції дав і теперішній папа! Як Ви, отче зі села, призабулись, пишучи свою „об-єктивну“ критику! Зрештою ціла та алюзія оперта на несовісно вирванім однім реченню з цілости контексту. Авжеж у Львові від десяток літ рік річно „Народний Дім“ винаймає за гроші свою велику салю жидам на молитву в судний день... І з сього нема згіршення для католиків, і ніхто з духовних чинників — навіть „Нова Зоря“, хоч вже рік істнує, не робить з того соблазни. А в Німеччині є церкви, що їх спільно вживають католики і протестанти. Чому така нагінка саме на православних — і то нині, коли вони повалені, для нас не небезпечні?! Очевидно треба ріжницю зробити між православними, як се зясоване в розвязці Богослов. Виділу, а „Нова Зоря“ те просто затаює і справу несовісно перекручує. „Субєктивні почування“ православних еміґрантів, що вони не відносяться ворожо до нашої Церкви — се власне те, о що головно розходиться в нашій річи*), а „сільський священик“ з „Нової Зорі“ так забувається, що говорить саме на відворот! Так звичайно забуваються ті, що черпають свої аргументи не з тверезого розуму, тільки з пересердя.

* * *

На конець одна пояснююча алюзія. „Нова Зоря“ в ч. 3. з с. р. жалується, що деякі українські установи прямо нехтують „Нову Зорю“, і відповідає, що можна найти тільки одну причину того, а саме, що напрям „Нової Зорі“

*) Якби се були православні, що воюють з нашою Церквою то їм очевидно — не годилось би відступати салі.

є „щиро католицький“. За українські установи не можемо нічого сказати. Але за ту часть духовенства, котра не зовсім вдоволена напрямом „Нової Зорі“, можемо сміло сказати, що вони инакше розуміють „щирий католицизм“, як „Нова Зоря“.

Напрям „Нов.Зорі“ представляється їм не як „щиро католицький“, тільки як „формалістично, шабльоново католицький“. Для „Нової Зорі“, як се видно особливо з її полемічних статтий, більше значить католицьке „знамя“ (форма), як зміст; більше власть, як правда; чоловік і його справа для неї стільки варта, скільки його шаржа в Церкві; загалом важнійше для неї те, що Церкві дає канонічний Кодекс, як те, що дає і має дати Церкві Євангеліє... А се зовсім инший дух*), як той, що шукає „передовсім царства божого і правди його“. І в практичнім життю з того приводу мусить приходити до лекших або й тяжших конфліктів. Під тим кутом треба глядіти й на поставу „Нової Зорі“ до відповіди, яку Богосл. Виділ подав перемиським громадянам. *Редакція „НИВИ“.*

З 50-літної історії Скільсько-Тухлянської Верховини

(З нагоди канонічної архієрейської візитації 1926. року)

IX

Коли на східних окраїнах Галичини велися дальше з ріжним щастям позиційні бої, то в той час в Верховині, вернувші з заточення оо. душпастирі, хоч не всі, бо деякі з них інтерновані перебували ще по ріжних місцевостях австрійської монархії, другі в тім воєннім лихоліттю померли, як о. Ем. Петрович, парох Оравчика, о. Теодозій Строцький, парох Синевідська вижнього, о. Алекс. Здерковський, парох Крушельниці, о. Волод. Сабат, парох Синевідська нижнього, о. Мих. Тиндюк, парох Ялинковатого (ум. в Талєргофі), о. Іван Кулик в Підгородцях, — (деякі з них на плямистий тиф — який тоді лютився по Верховині), розпочали свою працю від того, що взялися найпершe до відбудови ушкоджених своїх мешкальних і еконо-

*) Очевидно, сей „дух“ не в чимсь припадковим для „Нової Зорі“, але одідиченим уже з „уродження“. Вонаж заснована в часі прикрої сдисії (целібатна боротьба) між низом, що міг покликуватися тільки на самі рації, та між горою, що покликувалася на свою власть. А „Нова Зоря“ виросла з каменя, що відвалився від сеї „гори“, і мавби накрити весь світ, як у сні царя Навуходоносора.

мічних будинків, церков та ріжних громадських інституцій. Праця та була получена з великим накладом сил, з великими труднощами і видатками ізза браку майстрів, робітників, матеріялів та ізза великої дорожні. — Декотрі парохії стояли ще опущені задля недостатків священиків, котрих ряди сильно прорідились через злидні війни і смерть — Деякі стоять ще до нині необсаджені душпастирями. — Треба було і тими парохіями заопікуватися і з поручення духовної власти — ними excurrendo завідувати. — З признанням належить тут піднести діло громади Тарнавка, дочерної церкви парохії Лавочне. — Громада та за ініціятивою свого пароха взялася в тім часі до будови нової величавої деревляної церкви на місці старої сильно ушкодженої і подірявленої кулями, котра стала вже неможливою до відправи богослуження. Громадяни Тарнавки докінчили будову нової церкви з великим вкладом праці і коштів під проводом дяка і громадського комісаря Николая Матиційовського. — О. парох не діждався однак її укінчення і благословення.

Митрополича консисторія у Львові не предприняла в тім воєннім часі нічого, а ограничилася лише до видавання розпоряджень в конечних адміністраційних справах АЕпархії та потребах духовенства, обсаджуючи, оскільки се було можливе, поодинокі вакуючі парохії. Не було верховного управителя — Митрополита, котрий від р. 1914 томився в російській неволі, далеко від свого престола і дієцезії. Тому й не було в тім часі жадних важнійших заряджень, ані постановлень в АЕпархії. — Розпочались вони щойно по щасливім і радіснім для всіх повороті Архієрея до краю в 1917. р.

Тимчасом скінчилася в осени р 1918 світова війна, а вслід за тим наступили дуже важкі світові події в Европі. Творились нові держави, змінилася карта Европи, а з тим мали наступити також нові зміни в церковнім життю і в нашій Галичині. — Та скінчилася одна війна, а вибухла друга, польсько-українська, що тревала цілий рік, котра знова огорнула цілий край, поперетинала всю звязь зі Львовом, нанесла нові рани, нові муки по ріжних вязницях, Бригідках, Домбях, Берестях і т. п., по цілій польській державі. Закінчилася та нова війна дуже сумно для нашого народу і нашої нової держави.

По кілька разів були арештовані і томлені по вязницях оо. душпастирі, котрі підносили свій голос в обороні прав народу, як о. Качмарський з Славська, о. Мосора зі Сколього, о. Дикий з Козьови, о. Левицький з Плавя, о. Іван Кузьмович з Лавочного і Тухлянський декан, котрий вивезений до вязниці в Бригідках — і вернувши звідти хорим — передчасно закінчив своє праведне життя на весну 1920. р.

Прочих душпастирів тягано на ріжні переслухання і протоколи по судах та староствах.

При такім стані не можна було ніде зійтися, порадитися, подати собі взаїмну поміч. — Устали зібрання і соборчики деканальні, навіть чисто просвітні і економічні наради були заборонені, а староста в Сколім показував свою „sprężystość“ і давався добре в знаки людям. В тім часі Ексц. Митрополит знова покидає край і виїзджає на довший час з Аепархії. Духовенство остало знова без проводу і помочі і кождий душпастир ограничує свою діяльність лише на свій приход. По краю ідуть утиски конскрипційні і виборчі — наповняються невинними людьми суди і кримінали — переводяться слідства, засуди... — Такий стан треває в Галичині до р. 1923, в котрім наступає инший політичний зворот і зглядне успокоєння краю.

X

Та каже народна приповідка: „Силен діявол у своїй злобі, але сильнійший Г. Бог у своїй милости! Де біда найбільша, там Божа поміч найближша“.

Повернув нам Бог найперше нашого Архипастиря, котрий по довгій апостольській подорожі по Америці, по подорожі до столиць держав західної Европи та до апостольської столиці в Римі і перебувши вкінці довшу польську кварантану, вернув щасливо до своєї столиці у Львові і наново розпочав свою діяльність. — Провидіння боже зарядило, що в тім саме часі, себто 1923. р. випав 300-літній Ювилей памяти славної мученичої смерти св. священ. Йосафата Кунцевича, великого покровителя і подвижника св. Унії і гр. кат. Церкви та українського народу. Видане з того приводу посланіє св. Отця Папи Римського, а в слід за ним і посланіє цілого Епископату нашої провінції, що торкались торжественного і гідного відсвяткования згаданого ювилею, порушили український нарід і духовентво до праці, до обнови християнського життя і Божого царства між нашим народом. Розпочалися зібрання, наради. Позавязувано ріжні комітети, епархіяльні, деканальні, повітові. Розпочався новий рух, нова праця в краю, в епархії. Не остала позаду і скільсько-тухлянська Верховина. Наступило і тут оголошення того торжественного ювилею, конференція повітового духовенства в Сколім, а за тим відповідні церковні торжества, получені з духовними науками і Богослуженнями по парохіях, закупно образів святого Христового мученика за правду і церковну єдність. Відбулися для верховинського народу нові місії, віднова читалень, заложення кооператив і т. п. Провід у тій роботі дає знова почин громада і парохія Славсько з своїм невтомимим душпастирем, о. Качмарським. Устро-

ється в Славську за його почином друга з ряду місія осінню 1924. р., в котрій бере участь духовенство і маси народу. Відновляється каса Райфензенка, закладається кооператива, громадський склеп. В слід Славська вступає Сколе, Синевідсько вижне, Корчин Орава. Відбуваються ювилейні торжества в Сколім, місія в Синевідську під проводом оо. Редемптористів 1925. р. і Жупанє під границею Бескиду.

На деканальних соборчиках обговорювано ріжні справи церковні, релігійні і обрядові. Митрополичий Ординаріят видає ріжні нові розпорядки, особливо дотично заключеного новою державою конкордату з Апостольською столицею, дотично нової прагматики для дяківського стану в Епархії, в справі ґрунтів і церковно-парохіяльних маєтків та їх завідування. Розбудилося таким чином наново духовне, просвітне та економічне життя не лише на долах, але також і в Верховині і по такім відносно малім приготованню терену, наступає сего року (1926), важлива подія для Верховини — заповіджена ще в 1909. році, канонічна архієрейська візитація деканату Тухлянського. Відбулася вона сего літа в часі між 2. і 6. липня в головних осередках Верховини: в Тухлі, Славську, Лавочнім і Хітари, до котрих прилучилися сусідні другі села і парохії цілого деканату.

Відбулася та візитація славно і торжественно, зовсім не виглядала на звичайні архієрейські відвідини — а була торжественним і тріюмфальним походом Архієрея через села і парохії нашої бідної Верховини.

XI

В товаристві крилошанина о. В. Томовича виїхав Архієрей дня 2. липня зі Львова до першої, програмою означеної, парохії Тухля.

Раділи Верховинці бо вони вже давно — 50 літ тому назад оглядали лице свого архієрея у своїх церквах і в парохіях. Довідалися о приїзді Митрополита і Верховинці Скільського деканату, і по дорозі, на самім вступі у верховинські гори, на стації в Синевідську вижнім, витають його славні колись синевідчанські Бойки з процесією, відтак витають його парохіяни міста Сколе.

Та така то вже наша доля, що нам все вітер в очи. Серед зливного дощу приїхав поїзд до Тухлі. Тут вже від 10-ої години рано ждав у церкві нарід, що мимо слоти і дощу прибув численно з самої Тухлі, а також з сусідних парохій: Либохори, Головецька, Грабівця, Рикова з своїми душпастирями і процесіями. Злива не устає та ще змагається, і поїзд, цілу годину спізнений, заїздить на перон стації, а рівночасно відзиваються дзвони. Все, що жило

і могло при великій зливі дістатись до села, спішило до божого храму. Церква виповнена по самі береги а сама церква прикрашена цвітами й лентами. З причини безустанного дощу відпадає повитання Архієрея при тріюмфальних воротах. За малу хвилю затуркотіли повозки, стають перед церковною брамою, висідає Архиєрей, і при помочи двох сильних парохіян піднимається сходами на церковне подвіря та стає на порозі божого храму. Тут в імени парохії витає Архієрея місцевий парох промовою, в котрій підносить вагу і значіння сеї канонічної візитації для духовенства і народу цілої Верховини, віддаючи йому церковні ключі, просить о благословення для себе і парохіян та принятим церемоніялом вводить його в церкву при звуках пісні „Буди імя Господне благословено". Архієрей стає на коротку молитву, а відтак убирається в мантію і мітру та з жезлом в руках стає при престолі і розпочинає молебен. По закінченню молебена оглядає кивот і пушку з Найсвятійшими Дарами, накриття і урядження престолів, виходить з олтаря на уготоване для нього місце серед церкви (трон), та звертається до зібраного народу і духовенства з вступною наукою о ціли архієрейського канонічного посіщення й заповідає порядок. Потім удається разом з усіми оо. кондеканальними до парохіяльного дому на обід і короткий відпочинок. В тім саме часі устає дощ, розступаються мраки, а легкий вітрець віщує близьку погоду.

Потім наступив перегляд актів, метрикальних книг, касових дневників парохій Тухля, Либохора, Головецько. По полудни по відправленій вечірні Архієрей виголосив на церковнім подвірю до зібраного народу свою візитаційну науку, по котрій слідувала сповідь вірних, що тревала при участи оо. кондеканальних до пізного вечера.

В суботу зробилось вже тепло і погідно. О 5-ій год. рано місцевий парох був вже в церкві, щоби прилагодити все потрібне до Богослуження, а вірні під гомін дзвонів почали сходитись з усіх сторін так, що о 6-ій год. рано була ціла церква повна. Місцевий парох розпочав правити повседневну Утреню, а небавом ранним поїздом з Лавочного наспіли священики і питомці до асисти. З парохіяльного дому вийшов з крилошанином о. Томовичем і другими священиками Архієрей до церкви і розпочалася сповідь вірних. О годині 9-ій став Архієрей на архієрейську Службу Божу, котру відчитав з усіми церемоніями при асисті 2-ох священиків і 2-ох питомців, а при великій увазі і захопленню вірних і на ній сам запричащав сотки народу. По співаній Службі Божій, в часі котрої співав гарно місцевий хор, удався Архієрей з процесією перед церкву і тут на дворі виголосив другу науку для народу і перевів катехизацію молоді та дітий, причім роздавав вірним і ді-

тям книжочки, образки і медалики на памятку своєї візитації. Скінчилася наука, катехизація і Архієрей уділив народови благословення, відправив ще в притворі церкви торжественну панахиду за ктиторів, благодітелів храму і за усопших від віка парохіян, і тим закінчив свою візитаційну працю в Тухлі. (Докічення буде)

о. Др. Г. Костельник

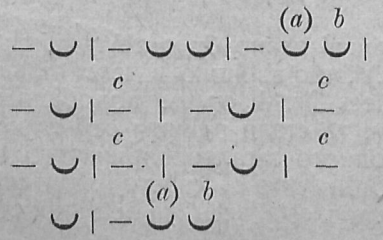
Помічення до коляди „Бог Предвічний"

У своїх „поясненнях" в попереднім числі „Ниви" о. Рудович навів найдавнійший текст коляди „Бог предвічний", що зберігся у львівськім Націон. Музею в рукопису з XVIII ст., і каже, що „д. Михайло Возняк, котрий перевів студії над рукописним співаником, узнав поданий тут текст найдавнійшим, і таки оригіналом, зладженим якимсь дотепним дяком — бакаларем, або й духовним". Одначе коли приглянутися тому текстови, то стає ясно, що він не є оригіналом, тільки одним з давнійших варіянтів.

Коляда „Бог Предв." має стільки варіянтів, як ніодна инша. Причини сьому а) давнина і велика поширеність сеї коляди тай б) її надто штучна форма, яка не дозволяє ясно й належно — з огляду на граматику — висловити те, що бажалось би. Всежтаки наведений о. Рудовичем текст дає нам вказівки, як менше-більше виглядав оригінал. Наводжу першу строфу сього тексту.

Бог предвічний народился;
Пришол есть со небес,
Аби теж люд свой весь
Потішился.

Ідеальний поетичний метр сеї коляди (як про се й арія свідчить) виглядав ось як:

Одначе наші церковні віршороби в тих давних часах рідко коли придержувалися свойого ідеального метра. Провинювались вони головно проти акцентів мови, але зглядно оправдували їх притім отсі два моменти: а) що вони укладали свої вірші для співу, а при співі акценти не виходить так різько, як при читанню; б) що мішали народну мову з церковною, отже й ріжниця акцентів затиралась.

Так воно і в тексті, що його навів о. Рудович. Останній стих у кождій строфі того тексту має тільки чотири склади (Утішился, З неба посел, Породила....). А в пізнійших текстах сей стих всюди має по пять складів, як семи й нині співаємо (І утішился, Нам народився...).

Друга строфа в тексті Націон. Музею виразно каже, що вона варіянт, а не оригінал.

Ознаймил то ангел Божий
— — — — — —
— — — — — — —
З неба посе́л.

Оригінал певно так виглядав (ідеальний метр того жадає ad minimum):

Ознаймил то Божий ангéл
— — — — — — —
— — — — — — —
З неба посе́л.

Подібно й на деяких инших строфах можна запримітити, що їх оригінальний текст змінений (так 3, 5, 6). Пропущена в тім тексті друга строфа, яка певно мусіла бути в оригіналі, бо і її льогічна звязь і видержаність у штучности форми вказують на се. Ми її нині співаємо:

В Вифлеємі народився,
Месія, Христос наш
І пан наш, для всіх нас
Нам народився.

Перша строфа стверджує мій здогад, що „утішився“ не відноситься до Христа, тільки до люду. Її граматична хиба „люд свой... утішился“ (мало би бути „люд його..“.) також каже догадуватися, що оригінал уляг зіпсованню.

Зате в оригіналі певно було те тривіяльне „Аби теж (люд свой весь...)“, що ввійшло в текст тільки задля нужди риму („теж — весь...)“. І от не подобалось воно більш думаючим людям, та стали зміняти сей стих так, що й дотепер не маємо одного загально принятого тексту. Приходять варіянти: „Аби спас (спасти) люд свій весь“. „Аби взрів (взріти) люд свій весь“, а останній стих „(І) утішив-

ся" остав незмінений, і з того вийшла льогічна дісгармонія: що то Христос „утішився". Після вимог метру відповіднійші є „спас", як „взрів", а обі сі форми ліпші, як „спасти" — „взріти".

Кілька разів брала мене спокуса переробити отсю коляду так, щоби льогічно й метрично бодай приблизно дігнати її до первовзору. Та коли я обдумав всі моменти, що з тим вяжуться, то дав спокій. Вдоволюся тим, щоби вказати на деякі менше і більше вдатні строфи, що приходять у нинішніх збірничках коляд. У тексті, що його подав о. Рудович, зовсім на місці строфа:

Ознаймил то Божий ангел
Наперед пастирем,
Убогим овчарем
З неба посел,

Зате невдатна є перерібка, як нині співається:

Обвістив се ангел Божий
Наперед пастирям,
А потім звіздарям
І земним звірям.

Ангел ані „звіздарям", ані „земним звірям" не звіщував про народження Христа. Також марна строфа:

Звізда їм ся обявила
В дорозі, о Бозі
При волі, при ослі
Їм ознаймила.

Ніякого змислу не має 5. строфа в тексті Націон. Музею:

Йосифу *) ангел мовив,
З дитятком, з маткою,
З бидлятком, з ослатком
Бог ся охранил.

(Мабуть в оригіналі останній стих звучав: „Щоб ся хранил".)

Зате куди вдатнійший є отсей варіянт:

Йосифови ангел мовить:
Малую дитину
І Матір невинну
Нехай хоронить.

Доволі вдатною є строфа:

Иншим путем повернули,
Злобного лукавця
Ірода поганця
Зовсім минули.

*) Метр каже догадуватись, що тут мусіло бути »Іосифу...«

Строфи від 7 до 10 у тексті Нац. Музею гарні змістом і мабуть вірні з оригіналом. Хтось пізнійше мусів переробити ті всі строфи так, що стягнув їх в одну, яка дійсно вдатна (що кождий з нас при співі відчуває):

„Слава Богу!“ — заспіваймо,
Честь Сину Божому
І Пану нашому
Поклін віддаймо.

† о. Симеон Біленький

Помер рівно в місяць по еп. Йосифі Боцяні, т. є. 21. XI. 1926, і так само несподівано, в половині людського віку.

Родився о. Симеон 1882. р. в Ясенові коло Бродів в селянській сімї. Гімназію кінчив у Бродах і у Львові, богословію у Львові. Був сотрудником у Пониковиці, в Городку Яг. і в Тернополі. Катехитом був спершу в Бродах, а в 1916. р., коли Москалі напирали на Брідщину, прийшов до Львова, і тут обняв катехитуру в міській школі Марк. Шашкевича. Цілих 10 літ працював на тій посаді. Лагідний, ширий, оптиміст з удачі.

Головно його заслугою заснована священича кооператива „Власна Допомога“, якої він був директором до своєї смерти. Написав два підручники для учеників народних шкіл, дописував до „Ниви“ в шкільних справах. Зійшов з ним до гробу добрий і охочий працівник у винограді Христовім і люблений товариш.

ВІЧНА ЙОМУ ПАМЯТЬ! *К.*

Нові книжки

Три головні науки духовного життя — на основі М. Мешлєра написав о. Плятон Мартинюк ЧСВВ., малий формат, стор. 284. — Видавництво ОО. Василіян у Жовкві.

Відрадним явищем у розвою нашої церкви є оживлення і розвій духовного життя між нашим народом, особливо у двох останніх десятиліттях. Много причин на це зложилося, але не можна поминути заслуги в цім ділі ОО. Василіян, котрі своїми видавництвами клали під це перші основи. Ми священики-душпастирі стрічаємо нині вже численні душі, що бажають на світі жити совершеннійшим духовним життям, і просять від нас поради та вимагають

умілого проводу. Щоби відповісти тим потребам наших парохіян, треба бути основно запізнаним з наукою християнської аскези і самому сповняти практики духовного життя, щоби могли словом і приміром світити другим. Однак в цім згляді у нас чималі труднощі через брак аскетичної літератури. Вправді ОО. Василіяни дали нам кілька перекладів з цієї области (як Фр. Салєзій, Скуподі, Скарамеллі, Rodriguez), однак це твори обширнійші, а до того ще в цілости не випечатані, з котрих ширші круги малощо могли скористати. Цій пекучій потребі зарадила найновійша книжочка василіянського видавництва, під наведеним в горі заголовком. Хоч написана на основі М. Мешлєра, однак являється вона як самостійна праця, овіяна рідним духом і відповідаюча нашим потребам.

Ціллю книжочки по словам автора є: „Дати можність і нагоду пізнати науку духовного життя у головних і найважнійших її засадах, у формі ясній і простій". Треба признати, що автор вповні відповів поставленій задачі. Книжочка його належить безперечно до найкрасших і найповажнійших творів василіянського видавництва. Отець автор доложив великого старання у своїй праці, щоби його книжочка вийшла не то вигладжена а вишліфувана і щодо мови з її ніжністю і простотою — і щодо вибору предмету з його льогічним і ясним переведенням і щодо красоти стилю з клясичними формами, особливо в порівнаннях і антитезах, — і щодо сили духа, що проявляється не тільки в цілім творі, але і в поодиноких розділах, а навіть реченнях та приневолює читати, не випускаючи книжки з рук аж до її перечитання. Коротко і ядерно цілу науку християнської аскези у найважнійших її засадах автор зумів подати своїм читачам.

Книжочка ділиться на три части, у яких подані головні середники духовного життя: молитва, самовідречення і виконування чеснот любови до Христа. Перша часть надається кождому з нас до науки, друга до практики, третя до духовного читання, а передовсім інтелігентним верствам і священичим родинам. ОО. катехити повинні рішучо призначити її на приватну лєктуру своїм ученикам у вибраних питаннях при науці етики, як прм. про обовязок молитви, відречення, про пристрасти, про надприродні чесноти ітп. Книжочка написана з таким теплом для молодечого серця, що зможе викликати у нього запал і любов до всього духовного. У деяких уступах автор показав себе справдішним мистцем духовного життя, до чого має дані вже у своїм стані як монах, а також як колишній професор теольогії василіянських клириків і бувший духовник львівської семинарії.

Друга часть „Поконуй себе" про самовідречення і умертвлення у представленню тяжкого предмету, особливо для

світських кругів, має свої недомагання, однак вони не уймають вартости книжочки. Як такі уважаю зіставлення або ідентифікування головних гріхів з пристрастями, або получення двох окремих понять „відраза і наклін“ у розділі XIV. Любов, як пристрасть, розуміється завсіди любов змислова=тілесна (amor sensitivus), терміном „наклін“ не вичерпує всего поняття. Також в кінцевім розділі XIII третьої части при надприродних чеснотах конечно треба було дати місце для чесноти „надії“, бож духовне життя основується на посіданню освячаючої ласки і співділанню з вляними з нею трема божими чеснотами: вірою, надією і любовю. У четвертім уступі того розділу замісць молитви аж проситься надія, бож молитва опирається на надії і є її внішною ознакою, що прочім автор сам цитує, хоч неясно (I Кор. 13, 13.).

Книжочка заслугує на якнайбільше поширення також і з того згляду, що дохід з неї призначений на будову ювилейної церкви св. Йосафата в Перемишлі. Кождий, хто купить цю книжочку, сповнить трояке добре діло: дасть жертву на славу Божу, причиниться до прославлення св. Йосафата доложенням одної цеголки у його храмі і позискає хосенну річ для власного ужитку. Як зверхний вигляд книжочки робить на око миле враження, так читання її лишає в душі внутрішнє вдоволення. Побажатиб тільки, щоб о. автор з подібним успіхом працював дальше на вибраній царині духовного життя. *о. Яків Тарнавський*

Ціна книжочки з почт. 3·45 зл. — Замовлення слати на Ігуменат оо. Василіян в Перемишлі (Засянє).

M. De la Taille, G. J. prof. de théologie à l' université grégorienne:

L' oecuménicité du fruit de la messe (т. зн. загальність плодів св. Літургії), intercession eucharistique et dissidence. Видання „Orientalia christiana“ Vol. VIII—3, Num. 30, Decembri, 1926. Roma. Стр. 32.

Chronica ecclesiae Arbelensis ex idiomate syriaco in latinum vertit Franciscus Zorell S. J. Видання „Orientalia christiana“ Vol. VIII.—4, Num. 31. Januario 1927. Rom». Стр. 64.

Се незвичайно цінний старинний сирійський рукопис, який знайдено щойно в XX. ст. Гляди про се в Всячині сього числа під заголовком: „Цінний старинний сирійський рукопис“.

Руски Календар за южно-славяньских Русинок на 1927 рок. Рок виданя VII. У мену (в імени) Рускаго Народнаго Просвитнаго Дружтва (товариства) зложел о. Дюра Биндас. Стр. 172.

І сьогорічний календар Руського Народного Дружтва в Югославії нічим не уступає попередним річникам. Як нас інформують, нарід так полюбив сей календар, що вже до нового року весь наклад розкупив. Се найкрасший доказ вартости і значіння календарів Руського Народного Просвітного Дружтва.

Всячина

Діймаюча зміна. Від 1. І. с. р. Уряд стягяє з платні духовенства Львівської Архіепархії що місяця 13.000 зл. як relutum за майно, яке посідає львівська Архіепархія, а духовенство те майно уживає. Анальогічна зміна на гірше переведена в дотації инших епархій. Значить, що у Львівсьвій Аепархії 130 парохам відтягнено платню. Сю втрату Митроп. Ординаріят був приневолений розложити на тих парохів, котрі посідають доходи з парохії „понад конґруу". *).

Ся діймаюча зміна дуже некорисно відбилася також на вдовах і сиротах по священиках. В наслідок ухвали останніх (надзвичайних) загальних зборів вдовичосиротинського фонду відтягалося кождому душпастиреви 10 . з його платні на вдови і сироти. Тепер вже не можна відтягнути того датку тим парохам, котрі не дістають платні. Треба знати, що є майже 500 (пятьсот) душ вдів і сиріт по священиках Львівської Аепархії, отже й ті датки, які дотепер духовенство відступало на ту ціль, не були вистарчаючі. А тепер загрожує ще й велике зменшення тих датків! З огляду на такий витворений стан конечне є, 1) щоби духовенство кождого деканату при першій нагоді повторило свою згоду, щобина вдови й сироти відтягати 10% з його платні **), і повідомило про се Митр. Ординаріят; 2) щоби ті душпастирі, котрі відтепер не будуть діставати платні, зобовязалися на вдови і сироти дальше платити таку саму суму, яку платили дотепер. Се конечне, й віримо, що воно буде зроблене.

Духовні вправи в нашій Духовній Семинарії у Львові відбулися в днях 20 І.—29 І. с. р. Провідником був о. ігумен Климентій Шептицький. Крім питомців Дух. Семинарії

*) Покищо сей поділ парохій є тимчасовий, а саме тепер опрацьовується сталий з узглядненням усіх рішаючих чинників, що складаються на матеріяльне вивіпування парохії.

**) Попередня ухвала була повязята властиво тільки на один рік, одначе з тим, що слідуючими загальними зборами буде пролонґована.

взяли участь у тих реколєкціях також деякі священики тай укінчені богослови. Всіх реколєктантів було приблизно 200.

Цінний старинний сирійський рукопис відкрив з початком XX ст. А. Мінгана і видав його в оригіналі з долученням французького перекладу і подрібних пояснень, а тепер Папський Орієнтальний Інститут видав його по латині (гляди в рубриці „Нові книжки"). Критики признали рукопис за автентичний, а походить з VI ст. по Христі. Рукопис подає хроніку християнської церкви в Арбелі, що лежить по лівій стороні горішнього Тигра в Мезопотамії. Наводить всіх епископів сеї церкви від поапостольських часів (менше більше від 100 р.), а притім подає неодну цікаву характеристику первісного поширювання християнської віри на дальшім Сході, урядження первісної церкви і т. ин. Рукопис кінця не має.

Спершу отся територія належала до Партів, опісля до Перзів. Християн переслідували тут тільки місцеві поганські жерці аж до часів Константина Вел., коли християнство стало уходити за „римську віру" (християнську віру, як звісно, зробив Константин державною).

Тепер у Перзії зачали переслідувати християн державні власти, особливо в часах, коли Перзи воювали з Римлянами, бо перські царі уважали своїх підданих християн за союзників і перевістників Римлян. Цар Константин, коли прийшло до мира з Перзами, не забув поставити умовину, щоби християнам на перській території запевнено спокій і свободу, що й сталося. Хроніка наводить 20 арбельських епископів (перший Пекіда, останній Ганана.

Від са ого початку згадує й розріжняє три єрархічні ступні: епископат, презвитерат і діяконат, причім не на одному місці наводить, що ті всі три ступні одевжувались через рукоположення епископа. Одначе ролі епископа й презвитера в християнській громаді були в дечім инакші, як нині. Епископ се був чоловік — після вимоги ап. Павла — до „навчання спосібний", християнською освітою й інтелєктом висший від своїх вірних, а презвитери були звичайні люди, що тільки адміністрували св. тайни, одначе не були здібні проводити громаді. Християни з міста Ктезифон просять: „Christiani enim multi hic sunt et praesules domini episc pi longinqui a nobis sunt; non possunt omni tempore venire ad nos ad providendum necessitatibus nostris et ad nos spiritualiter et corporaliter in viis justitiae dirigendos". Громада давала свідоцтво кандидатови на епископа, що він є „doctus et sapiens". Громада й вибирала собі епископа. Але в початках, доки ще не було зорганізованих християнських громад, епископ сам собі вибирав свойого наслідника. Епископ проводив громаді в християнськім життю, проповідав, учив, будував церкви (храми)

і т. ин. Тимто і ясно, чому в старинних християнських краях було так богато епископів. В пізнійших віках, коли вже істнували християнські школи, епископи реквірувалися з абсольвентів тих шкіл (у хроніці згадуються такі школи в Нізібіс і в Едессі.

Кождий епископ ділав на свою руку — незалежно від инших, хиба що радився инших епископів, одначе не був під їх властю. Так у Мезопотамії було до початків IV. століття. А в тім часі переводиться висша єрархічна організація на тій території. Безперечно, се одно з найцікавійших місць в арбельській хроніці, бо таки на очах нам твориться патріярхат.

Правдивий демократизм, святе братерство мусіли бути дуже могучим психічним складником тодішніх християн на тій території, бо вивисшення одного епископа понад инших не відбулося без соблазни й спротиву. Хроніка так про се оповідає: „In Oriente autem Papa, episcopus Urbium*), quem supra memoravimus, quia in urbe regia habitabat aliique propter negotia externa eius indigebant, studuit sibi dominium arrogare super universos episcopos, quasi oporteret iis esse unum caput. Sed obstiterunt ei in hac re presbyteri Urbium et tota plebs, et postulaverunt ut propter hoc declareretur eius depositio“**). Однак епископи таки обстали за ним, „quia existimabant virum esse fortem et potentem, et polliciti sunt ei, se eum apud regem regum Constantinum adiuturos esse. Perspexerunt enim pulchram fore rem, si episcopus urbis regiae haberet principatum super omnes episcopos Orientis. Scripserunt igitur ei (т. є. цареви Константинови Вел.) de hac re litteras, tamquam suo nomine et nomine regum magnatumque Orientis. Et quidem scripterunt ei, uti in Occidente qui substaret imperio Romanorum essent patriarchae complures, Antiochenus et Romanus et Alexandrinus et Constantinopolitanus, ita in Oriente qui subsit regno Persarum, justum esse ut sit saltem unus Patriarcha“.

Так і сталося. Але Симеон, архідіякон епископа Папи, ніколи не узнав „hoc novum gubernium“, і старався через своїх родичів (що були визначні) „illud auctoritate regis ad irritum redigere“.

В II. половині IV. ст. Арбеля стала митрополією. Митрополит мав права над епископами своєї митрополії, як загалом на Сході.

В хроніці є звиш 40 цитатів з св. Письма Нов. Завіта, а вони вповні ідентичні з нинішнім текстом.

*) „Папа“ се власне імя того епископа. А „міста“ (Urbium) се Селевкія й Ктезифон, що лежали напроти себе над Тигром близько Ваґдаду.

**) Сирійський оригінал має тут грецьке слово καθαίρεσις, написане сирійськими буквами.

Згадується в ній 5 партських царів, 22 перських, 10 римських. Автор хроніки був заражений єресю Несторія (дві особи в Христі), яка одначе полягає в нього мабуть на непорозумінню. Він твердить: „Occidentales dixerunt de una natura et depresserunt deitatem (зн. у Христі) ad infima quae eam haud decent et quae adversantur naturae ejus; Orientales vero duas naturas et unum *πρόσωπον*“ (особа, лице). Нарікає на Кирила, патріярха Алєксандрійського, що переслідував Несторія, як каже „правдивого мученика“.

Велика шкода, що закінчення арбельської хроніки запропастилося.

Архимандрит Морозов, найважнійша личність, яка з православія навернулась була на унію під польськими духовними властями,недавно відступив від сеї унії і повернув до православія Кажуть деякі, що він шукав в тій унії карієри, але що, розглянувшися, побачив замкнені двері перед собою, тому вернув назад до православія. Та вдійсности справа не може представлятися так просто. Певне се, що архим. Морозов в тій „кресовій“ унії не знайшов того, що сподівався.

Він сам у своїм меморіялі до вильненського польського архієпископа подає свої рації. Твердить, що кождий православний священик що навернувся на „кресову унію“, переходить правдиву Голгофту в своїм новім положенню. А се передовсім тому, що сі нові уніяти не мають своєї осібної, хочби тільки половичної, єрархічної орґанізації, вони інкорпоровані до латинських епархій, не є зрозумлені своїми настоятелями, чужою мовою і обрядом не можуть взаїмно зжитися. (Gazeta Kościelna в ч. 3. з с. р. каже на сміх цілому світови, що архим. Морозов „oczywiście z małopolskimi unitami nie chce mieć nic wspólnego“! Алеж Мороз бував у Галичині і на ухо нашим людям саме противно говорив!) Дальше твердить Морозов (в меморіялі до варшавського нунція), що кожда візитація латинського епископа серед уніятів псує діло унії, бо нарід по такій візитації вертає на православіє... Критик з „Gaz. Kość“. каже, що не може зрозуміти тих „кривд“ і вважає, що „te „krzywdy“ są raczej urojone niż rzeczywiste i pochodą z chorobliwej wrażliwości człowieka wschodniego“. Чудово! Невжеж? Але нехай би ролі змінилися, то тоді певно зрозумів би сей речник польської уніонної ідеольоґії ті кривди, з яких нині глузує. От припустім, що була би вдержалася Західна Україна й виборола собі те, що всіх римокатоликів треба інкорпорувати до уніятських епархій — з тих самих рацій, якими тепер польські ідеольоґи оперуюють: щоби в Церкві не було політики, щоби був спокій... Тоді певно Поляки добре зрозуміли би ті „кривди“, а наші фанатичні ідеольоґи могли би се толкувати дешевим коштом як прояви „хоробливої враж-

ливости западного чоловіка"... Кпини, тай годі! Раз не хочуть заглянути правді в очи! А та правда дуже проста собі: „кресова унія," якми се вже нераз підносили, не є поставлена чисто і щиро.

І тому скорше чи пізнійше вона мусить цілком збанкротувати.

Jak powstała „kwestja ruska"? Під тим титулом випечатала Gaz. Kościelna в ч. 52 з 1926 р. 1 і 2 з 1927 р. довшу статтю, якої автором є ks. Władysław Dubaniowski. Можна тільки дивуватися, що Gaz Kośc., яка репрезентує погляди польського клиру в Галичині, печатає такі мізерії сплісніілого духа. „Kwestja ruska" — се для автора ніщо иншого, тільки ненависть Rusinów do Polaków. І наводить автор, що ту всю ненависть витворила Австрія (divide et impera!), а українське (ruśkie) духовенство всюди ішло їй на руку. Зачався той рух у Barbareum-і в Відні. Стаття кінчиться апелем до нашого й польського духовенства, щоби перші подали собі руки, „niech zniknie kwestja polsko-ruska, niech zginie nienawiść..." Алеж стаття так написана, що з польської сторони може лиш поглибити ненависть до нашого духовенства й народу, а для нас вона може мати „акурат" таке значіння, як вонь, що володіє в комнаті, від 100 літ не провітрюваній. „Szlachetnie myślący Rusini" для автора се ті „natione Poloni, gente Rutheni". А инші — се грішні бунтівники, що нераз добре далися в знаки Полякам. „Teraz dopiero dano upust wojennej ochocie w pastwieniu się nad bezbronnymi Polakami". (Мова тут про випадки 1849 р., коли то наше військо позістало вірне Австрії.) О, якби то Бог міг відмінити історію, то ми, Українці, дуже радо згодилися би поміняти ролі з Поляками щодо „pastwienia się nad bezbronnymi..." Автор за зле бере нашим жовнярам і нашому духовенству, що вони вірно служили Австрії. За те в його очах всі польські повстання просто святі... З політики він просто зробив теольогію і етику! І він ще має лице писати: „Jeśli dziś Cerkiew unicka tak ciężkie stacza walki o swój Chrystusowy charakter, to zawdzięczać to może rozpolitykowanym kapłanom unickim". Зрештою автор має своє „побожне" бажання: „wydano 8. sierpnia r. 1774 „Hofdekret", zmieniający ich dotychczasową nazwę „unici", na „greko-katolicy". Co ta nazwa oznacza, niech powiedzą teologowie, boć przecież niema jej w żadnym katechiźmie, jakkolwiek utrzymuje się ona do dnia dzisiejszego... Czas najwyższy i owe nazwy, których Stolica Apostolska nigdy nie znala, wykreślić ze słownika kościelnego".

Нам на стид два села (в одній парохії) Тилява і Терстина на Лемківщині недавно мали перейти на православіє. Ми довідалися, що причина сього просто марна. Тамошній

парох людина під кождим поглядом на місці. Його вірні заєдно домагалися, щоби в відправах не опускати виразу „православні християни", бо їх батьки так називалися, то і вони так хочуть називатися. А що їм не дозволено голосити сього виразу, то Лемки завзялися, і запросили до себе православного священика. На нашу думку в таких парохіях треба дуже оглядно поступати. Якщо можуть на Прикарпатській Руси, де ведеться сильна схизматична аґітація, уніяти називати себе „православними християнами", якщо ми в Галичині аж до світової війни сей вираз в церкві голосили, то наш новий звичай (опускати сей термин) годі форсувати аж з такою силою, щоби приносив Церкві більше шкоди, як користи.

Авжеж Апостол народів дає нам примір, що тих у Церкві, котрі ще не можуть знести цілої правди (бо не доросли до неї), треба годувати „молоком".

Брак духовенства в Франції в дійсности не є такий застрашаючий, як могло би здаватися із статистики необсаджених парохій. Річ у тому, що у Франції є дуже велике число парохій, отже на одну парохію випадає невелике число душ. Франція має 39 міліонів жителів, а около 50.000 світських священиків. На одного священика випадає не цілих 800 душ. У нас в Галичині випадає на одного священика 1.600 душ (2.200 світських священиків, а 3,500.000 вірних).

Франція має 87 епархій, на одну епархію випадає поперечно 400—500 тисяч душ. Найменше число парохій відносно до числа вірних є в великоміських і фабричних округах. Так епархія Marseille 416.000 вірних і 85 парохій; Lyon 1.600.000 вірних і 688 парохій; Arras 1 000.000 вірних і 600 парохій; Lille 1.000.000 вірних і 353 парохій. Але инші французькі епархії маються зовсім инакше. Так епархія Digne (архіеп. Aix) має 107.000 вірних і 343 парохій (одна парохіа = 300 вірних!); Cahors (архіеп. Albi) 210.000 вірних і 480 парохій; Rode (архіеп. Albi) 360.000 вірних і 670 парохій; Rodez (архіеп. Lyon) 305.000 вірних і 520 парохій; архіеп. Besancon 658.000 вірних і 883 парохій. Дочерні церкви дуже рідкі, всюди є парохії. А вони дуже близько себе. Се завелике число парохій має ту слабу сторону, що мале число вірних не в силі дати гідного удержання парохови, і духовенство там надто бідне.

Печатається з позволенням Митрополичого Ординаріяту у Львові.

Редактор-видавець **о. Д-р Гавриїл Костельник.**

З друкарні Ставропіґійського Інституту

Власна Допомога

щоби дати нашій шкільній дітворі

ДОБРУ і ДЕШЕВУ КНИЖКУ

знизила ціну підручника

о. С. БІЛЕНЬКОГО для народних шкіл

(III—V рік науки)

п. з „НАУКА ВІРИ“ часть II.

з 2·60 зл. на 1·80 зл.

ПЕТРО ҐЕЛЕМЕЙ

БРОНЗІВНИЧА РОБІТНЯ

Львів, вул. Вірменська 30.

ВИКОНУЄ дешево й солідно всякі відновлення церковних знарядів, як: окуття до евангелій, павуки, чаші, монстранції. процесійні хрести, також нові хрести і мідяні кулі, золочені в огні (на куполи).

ПРИЙМАЄ замовлення на церковні дзвони з як найлучшого матеріялу з милозвучним голосом по низьких цінах і догідних услівях.

Замовленя полагоджує точно і в умовленім часі

Кравецька робітня

Михайла СТЕЦЯ

ЛЬВІВ, ул. ЗЕЛЕНА ч. 30.

Абсольвента Академії Крою в Штутґарті і Липську

для Високпреподобного ДУХОВЕСТВА:

Реверенди, папістники, пальта і колпаки. — Має на складі ріжного рода: Шовкові, морові і гарні вовняні, рипсові. Для Вп. Панів виходять роботи скоро і елєґантно по найновійшим **модним взорам.**

8767

Рік XXII. Львів, за лютий 1927. Ч. 2.

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим додатком в 1 арк. до кождого числа

Передплата виносить 16 зол. річно, для заграниці 2 доляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняктів 1.

ЗМІСТ:

Після останніх Загальних Зборів Просвіти. . . . 41—42
о. Др. Г. Костельник: Психологія віри . . . . . 43—
З 50-літної історії Скільсько-Тухлянської Верховини . 49 - 52
о. М. Конрад: Про концентрацію науки релігії . . . 51 - 60
о. Осташевський: Кілька спостережень при веденню церковного брацтва . . . 61—64
о. Ю. Дзерович: Дім для вдів і сиріт . . . . . 64—69
Отворення захоронки . . 69—
Виказ рахунків вдовичо-сиріт-ського фонду . . . 70 - 73
Звіт зі Загальних Зборів Т-ва катехитів . . . . 74—75
Нові книжки . . . . 75—76
Всячина . . . . . 76—80
Проповіди . . . . 33—48

ЛЬВІВ 1927

8767

Рік XXII. Львів, за лютий 1927. Ч. 2.

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим додатком в 1 арк. до кождого числа

Передплата виносить 16 зол. річно, для заграниці 2 доляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняктів 1.

БІБЛІОТЕКА НАЦІОНАЛЬНО-ПРОСВІТНЬОГО ТОВАРИСТВА ім. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

Після останніх Загальних Зборів „Просвіти“

Останні Загальні Збори тов. „Просвіта“ у Львові, які відбулися 25. грудня 1926 р., відбилися широким відгомоном в українській пресі всіх напрямків. Замітні вони тим, що на них перший раз виступили наші інтернаціоналісти, надали вони Зборам такий перебіг, що примусили кождого широко розкрити очі і задуматися глибоко.

З цілого перебігу Зборів було слідно, що інтернаціоналісти мали на меті 1) здискредитувати перед зібраними націоналістів, 2) здискредитувати духовенство, 3) використати Збори як добру нагоду до кинення своїх кличів, щоб учасники рознесли їх по краю.

Я учасник Зборів, делеґат з провінції, не втаємничений в усі приготовання наших „червоних“ до Зборів „Просвіти“, одначе мав враження, що приготовилися вони до них добре, щоб осягнути свою ціль, а то й може захопити Тов. „Просвіту“ в свої руки. Щоб мати найбільше своїх сторонників, допильнували „червоні“ вибору делеґатів по читальнях з округів, в яких вони панами (Дрогобич, Богородчани і Коломия) і подбали, щоб ті делеґати приїхали. На Зборах розсадили своїх делеґатів двома крилами попід стіни салі, поучили їх, щоб мішали хід Зборів, а лучникові, що увихались між ними, в відповідний момент давали знак, щоб ревіли, ну й ревіли і не допускали до ніяких поважних нарад.

Щоб здискредитувати націоналістів, в яких руках Товариство, бесідники зпід стягу інтернаціоналу один за одним безпощадно критикували працю Виділу, доказували,

ЛБ АН УРСР
Ж. №

що Товариство нічого не зробило, що Товариство не ширить правдивої освіти, що воно навіть закриває правдиву освіту перед народом, трактує народ мов дітий, бо що вільно знати панам, сього не вільно знати робітникови і селянинови, а преціь сей народ так рветься до книжки, так бажає правдивої освіти! І пішла одна промова за другою, одна більше демагогічна від другої. Перед зібраними делегами мальовано Виділ Т-ва мов якого вампіра, що його належить чим скорше вигнати зі старих мурів „Просвіти", а впустити туди їх. Розуміється, що свободу слова мали тільки люди зпід стягу інтернаціоналу. Коли захотів говорити хтось з иншого табору, так заглушував його рев „свободолюбних" селянсько-робітничих представників, і бесідник мусів сходити з естради.

Щоб здискредитувати духовенство, промовці-інтернаціоналісти вже не жалували собі нічого. Українське духовенство вже призвичаєне до сього, що на всяких зборах дістається йому спора пайка докорів, епітетів, але ще ніколи не дісталось духовенству тільки, що на останніх Зборах „Просвіти". „Попи", „нероби", „здирщики", „змора клирикалізму", „заскорузлий елемент", „цензори", що не допускають до читалень всіх книжок та часописів, як пр. „Світло". При кождій згадці про священиків ніссся з лав червоних оклик „ганьба" і т. д. Та — кажу — се вже на всяких зборах до якоїсь міри бувало Але на останніх Зборах „Просвіти" вже навіть нарушувано християнську віру і християнський світогляд. Сумно було слухати, як один з бесідників, критикуючи якусь летючку, видану „Просвітою", в котрій описано хрещення України, кпив собі з сього факту і говорив з іронією „отсе наука, яку ширить в народі Т-во „Просвіта".

Інтернаціоналісти використали сі останні Збори, як трибуну, з якої кинули свої гасла, представили себе як одиноких заступників, чесних оборонців селянсько-робітничих мас, з думкою, що учасники понесуть се в край: „нехай росте і множиться".

Розуміється, що зачіплені націоналісти і священики старалися відплатитись противникам і в їх бік сипалися оклики „до Москви", „чекісти", „жидівські наймити" і т. д.

Так серед крику, реву, перейшов цілий день Зборів, з трудом вибрано Виділ і учасники ледви розійшлися. Змарновано цілий день обрад, змарновано весь труд учасників, які прибули повінню з дуже далеких околиць (Збори були численні, як ніколи досі), не почули ні одної доброї думки, крім прегарної бесіди проф. Галущинського, якому одному ще інтернаціоналісти дозволили говорити. Як далеко остали за сими Зборами Збори з року 1925 р., на

яких цілий день переведено на поважних обрадах, задля яких ті Збори названо „освітним конгресом“!

Перша думка, яка насувалася кождому учасникови, що з трудом досидів кінця Зборів, була: до боротьби з дичю за правдиву культуру в народі. Останні Загальні Збори „Просвіти“ дали передсмак того, що сталося би, якби провід в народі дістався в руки тих, що вчинили таку хрію на останніх Зборах „Просвіти“. Кождий, хто дорожиться правдивою культурою народу — яких би він і не був переконань — хто дорожиться народньою душею і всім національним надбанням, мусить станути до боротьби з нанятими киринниками, щоб не впустити їх в народні установи, бо загрожує нам залив азіятів і загибіль.

Так, загрожує! На Загальних Зборах „Просвіти“ в році 1925 був тільки один такий голос, що старався своїми демагогічними порадами“ заколотити поважний хід нарад, — на останніх Зборах було їх стільки, що Збори ледви вдержалися в наших руках.

Друга думка: Духовенство мусить взятися до серіозної праці в народі на освітнім полі, економічнім і політичнім, якщо хоче ратувати свій авторитет і не дати зруйнувати церкву. Сама праця в церкві, хочби і найкрасша, не вистарчить, бо народ хоче ще й иншої. Коли ми її не дамо дасть замісць нас хто инший, але ми і наша справа вийде на тім найгірше.

А тимчасом деякі наші священики мало займаються народніми ділами, є й такі, що ними цілком не займаються, а навіть ворожо виступають. Се занадто спізнені голоси! Таких священиків, що не займаються освітними справами, повинні ми нині уважати за злих священиків.

Требаж ратувати церкву й народ передовсім там, відки іде наступ!

Останні Загальні Збори „Просвіти“ повинні відкрити очи навіть найбільше байдужним.

Вол.

о. Др. Г. Костельник

Психольогія віри

(Докінчення)

7. Всякий критицизм, яко такий є ворожий вірі. Ворожий внутрішньому процесови віри. Доки квестіонуємо процес віви й шукаємо відповіди на свої квестії, доти „переорюємо“ нашу душу. А орання не пособляє

ростови ростин, але саме підтинає їх життя. Навіть коли вже маємо віру, й тільки гіпотетично піддаємо її критичній аналізі, то й тоді, бодай покишо, наша віра ослабає. Зате по критичній аналізі, якщо вона нас утвердила в нашому погляді, віра може ще більше скріпитися й зрости — як на переораному полі засіяне зерно.

Ядро віри — се вже для нас звісне — становить покладання нашого внутрішнього „я“ на річеву вартість льогічного змісту віри. А щоби се могло наступити, всякий сумнів, усяка дискусія мусять уступити, й льогічний зміст віри мусимо вважати за дійсність. Ап. Тома не міг повірити в Христове воскресення, доки був перенятий критицизмом щодо катастрофальної Христової смерти. І не признавав Христового воскресення за дійсність, аж Христос зявився йому. Повірити—се й значить: признати щось за дійсне. Щойно так віра стає властивою вірою, розвивається й приносить свої дорогоцінні плоди. Віра стає тою вірою, яка чуда творить.

З вірою світ дістає нову дійсність, отже й наше життя дістає нову дійсність: родиться в душі нове „горіння“, нові сили приходять до голосу, являються нові чуття, нові вартости для волі й для совісти.

Нема в людськомму життю иншого процесу, котрий міг би стільки енергії і такі глибокі переживання видобути з душі, як віра. Каже Христос, що віра здібна й „гори переносити“ (Марк. 11, 23). Всі найбільші історичні подвиги та найвисші культурні здобутки (як пр. храми, образи, книжки..) виросли з віри. Внутрішню силу душі з віри — таки найдобірнійше зясовує Ап. Павло: „У всім пригнетені, та не доведені до крайности; в клопотах, та не тратимо надії; переслідувані, та не опущені; повалені та не погублені, завсіди носимо умертвлення Господа Ісуса в тілі, щоби й життя Ісусове в нашім тілі явилося“ (II. Кор. 4, 8—10). Подібно на иншому місці: „Представляємо себе яко слуги божі, у великій терпеливости, в горю, в бідах, у прикростях, у биттю, в вязницях, в ворохобнях, у трудах, у сторожнях, у постах, у чистоті, в знанню, в довготерпеливости, в святім дусі, в нелицемірній любові, в слові правди, в силі божій, з оружям праведности в правій руці і в лівій руці, славою і безчестям, ославленням і хвалою, яко зводителі, а правдиві; яко незнані, а знані; яко вмираючі, а отсе живі; яко карані, а не повбивані; яко сумні, але завсіди веселі; яко вбогі, а многих збогачуючі; яко нічого не маючі, а все посідаючі“ (II. Кор. 6, 4-10). Се наймогутнійший пеан для віри, яко життєвої цінности. Оконечний змисл тих слів Апостола народів такий: віра (очевидно Христова) дає нам не-

переможну силу проти всіх і всіляких життєвих противенств і веде нас до обоження.

Повторюємо, що властива віра зачинається щойно тоді, коли критичне розважання вже уступило,

Мабуть тут головна причина, що многі новочасні психольоги бачуть у процесі віри тільки чуттєвий (отже ірраціональний) процес. Се одначе хибне. Требаж собі раз здати ясну справу з того, що розум загалом є тільки нашим провідником у життю — тільки нашим світилом на шляхах життя. А що він є таким провідником також у сфері віри, се ми вже достаточно зясували. Иншіж наші сили мають своє право, і коли вже розум „зробив своє", то й вони можуть „робити своє". Коли вже хлібороб зробив свою роботу, зорав і засіяв поле, приступають до роботи нові сили: земля і небо (сонце й атмосфера). Ось так розвиваємо аплікацію приміру, який ми вгорі навели. Праця нашого розуму при вірі се наче праця хлібороба на полі; а праця землі й неба при зрощуванню зерна — се наче праця цілої нашої природи й надприроди (Бога, божої ласки) при розвою віри.

Незрівнані ефекти сеї праці не маємо потреби другий раз вичисляти. Одначе сей процес (очевидно з наших субєктивних причин) має й слабу свою сторону, а саме оскільки він є жерелом обманів, котрі мабуть годі красше назвати, як „побожні ілюзії". Якщо вже віра заволоділа в нашій душі, то вона стремить удержати себе в кождому припадку. Такий загальний психічний, а навіть біольогічний закон, що все живе преться продовжувати своє життя. Зрозуміле отже, що наше психічне життя розвиватиметься після вимог нашої субєктивної віри.

В кождому припадку саме так піймемо річ, щоби вона не нарушила наших релігійних понять і почувань. Тимто і ясно, чому так мало людий покидає свою віру, щоби прийняти ліпшу. Ось тут жерело „побожних ілюзій". Під диктатом субєктивної віри повстають погляди й заключення без всесторонної критики, так собі „вократці", льогічно незрілі, наївні, шабльонові, „сліпі", де приходять усякі форми паральогізмів дедуктивних і індуктивних заключень (ложні абсолютизації).

Приміри пояснять отсю доволі субтельну справу. Коли я був малий (я селянська дитина), то — пригадую собі — не міг я і в думці припустити, щоби священик „ішов на сторону"... Ось типова „побожна ілюзія". Так диктували мені мої побожні почування, які я мав до священика загалом. Очевидно не відріжняв я ще морального характеру священика від фізичного. А коли опісля прийшлося зірвати з тим наївним поглядом, то воно не обійшлося без малої соблазни.

Одна молодиця (17 літня), коли довідалася, що помер священик М., сказала мені: „О, тепер він вже певно в небі! Священик, божий слуга, не дістається до чистилища!“ Значить, що отся молодиця ще не відріжняла ідеального типу священика від субєктивного характеру священика.

Подібними ілюзіями переповнена ціла історія і цілий світ. А діється се не тільки в сфері теольогічної віри, але загалом у життю. Те, що для нас ідеальне (святе, висше, сильнійше...), залюбки побільшуємо в напрямі взірцевої ідеальности, а те, що для нас мерзьке (грішне, зле, вороже...) залюбки побільшуємо в напрямі взірцевої мерзенности, оперуючи притім своїми субєктивними категоріями, які з правила є надто вбогі, щоби вірно схопити дійсність. От приміром: як то собі простолюддя уявляє життя „панів“, а особливо царів; з яким презирством відносяться люди одної віри до людий иншої віри; як люди звичайно уявляють собі „святих“ (мовби святі були зовсім инакшою породою людий).

А однак приходить час, коли виявляється, що „побожні ілюзії“ (очевидно: деякі з них) є тільки ілюзіями, приходить менша або більша соблазнь, яку треба переболіти, і треба наново урухомити критичний змисл, щоби прочистив віру: треба ставити нові розріжнення, нові сполучення. Так учиться чоловік пізнавати безмірне богатство відношень у дійсному світі, так чоловік духово дозріває. Воно загалом правдиве, а особливо в сфері віри, що пізнання правди треба „купити“, — себто заслужити на нього, дорости до нього. Образово цілий сей процес можна би ось як представити: Коли віра вже утверджена в душі, то розум сповняє в ній таку функцію, як ліхтарня завішена на дишлю воза, котрим візник їде нічю. Візник має свою визначену дорогу, і віз сам собі несе ліхтарню по тій дорозі. Ліхтарня освічує тільки частину дороги, а боки — світ — у темряві, й можна про нього судити тільки про привидах. — Подібно віра несе розум своїм шляхом.

Але на дорозі може статися менша або більша катастрофа; тоді візник бере ліхтарню до рук, і на всі боки ходить з нею: щоби ліхтарня вияснила ситуацію. — Підчас критики розум бере верх над вірою. Функції віри тут такі самі, як функції всякої антиципації. Антиципація поневолює розум. І коли вона є хибною (невлучною, ложною), то вона заслiплює розум. Але якщо вона є влучною, то тоді стає вікном, через котре глядимо в світ.

Щойно тут можемо належно зрозуміти: чому похибки в вірі не є для віри руйнуючими? Ті похибки правильно повстають як „побожні ілюзії“, а „по-

божні ілюзії" повстають шляхом ідеалізованнѧ предмету віри на свій субєктивний лад — повстають саме в тій інтенції, щоби охоронити або йскріпити віру. Не може бути отже те шкідливе для віри, що її саме скріпляє. Очевидно тут мова тільки про субєктивну сферу. В обєктивному ладі „побожні ілюзії" можуть бути й дуже шкідливі, як пр. ілюзії старинних поган щодо христіянства. Але тут виступають вже зовсім инші проблєми: проблєма обєктивної правди й справедливости тай проблєма взаїмного тертя між людьми.

8. Теольогічна віра є природним людським явищем і яко така вона для чоловіка необхідна. Чоловік, у котрого розум в порядку, не може остоятись у життю без усякої віри в теольогічному значінню. Правда, в теорії можна відмовлятися від усякої віри, одначе в практичному життю таки годі обійтись без віри.

І приходиться за приміром Kant-а зробити пропасть між теорією і практикою, тай жити після зовсім инших засад, ніж є ті, які голоситься в теорії. Приневолені до сього всі скептики. В теорії вони квестіонують річеву вартість людського пізнання, алеж у практичному життю беруть його за правдиве. Чому? Бо до сього силує їх само життя; бо без того не могли би й кроком поступитись.

Подібно річ мається з теольогічною вірою. Метафізичний і моральний змисл, які вроджені людській природі, необхідно домагаються від нас, щоби ми поставили собі основні релігійні квестії, і щоби сяк чи так відповіли на них. Кождий думаючий чоловік мусить виробити собі якийсь найвисший погляд на світ і на самого себе (хто я? чого мені шукати в світі?...) для практичної потреби. Мусить отже дати відповідь на квестії: Чи єсть Бог, чи його нема? Чи є друге життя, чи його нема? і т. ин. В теорії можна заступати радикальний агностицизм, і на всі такі квестії давати відповідь: не знаю. Алеж у практиці таки треба перехилитися на одну з двох суперечних сторін, і жити або так, як колиб Бога не було, або так, як колиб був...

Ми се вже сказали, що той чоловік, що не вірить у Бога, також має віру. Він сам про се свідчить, коли каже „не вірю в Бога". Сеж рівнозначне з висказом „вірю, що Бога нема". Атже ніхто мудрий не зважиться твердити: „(наглядно) знаю, що Бога нема". А якщоб таке твердив, так се були би небилиці.

Суджено чоловікови пристати або до позитивної віри (т. є. вірити в живого, свідомого Бога), або до негативної (вірити, що Абсолют є несвідомий). Але віра для чоловіка необхідна.

Так широко понятої віри мабуть ніхто й не оспорює. В життю під „вірою“ розуміють люди тільки позитивну віру, а негативну віру називають „безвірством“ чито „невірством“. Якщо отже ведеться боротьба проти віри й за вірою, то вона відноситься до позитивної віри.

До апольогетики належить виказати обєктивну вартість позитивної віри. Ми тут обмежимося тільки на такому загальному ствердженню: Нема чого дивуватися, що проти позитивної віри можливі єріжні закиди. На теж вона є тільки вірою, а не знанням. А в вірі, як се ми зясували, саме так мусить бути. Проти негативної віри можливі є ще куди важкійші закиди, а вона не може дати вдоволяючої відповіди в такому ступні, як позитивна віра.

9. Не тільки теольогічна віра загалом, але й позитивна теольогічна віра є природним людським явищем. Вона є правилом, а негативна теольогічна віра становить лише виїмок.

Всі народи всіх віків мали позитивну теольогічну віру. А мали її вони не тільки тому, що одідичили її по своїх предках (у наслідок виховання), але передовсім тому, що людська природа простолінійно веде саме до такої розвязки теольогічних проблємів. Нема чоловіка, котрий спершу не був би віруючий у тому значінню, як звичайно се слово розуміють. Навіть глухонімі з уродження дають всі познаки, що вони витворюють собі поняття про живого, свідомого Бога (т. є. такого Бога, котрого треба почитати, молитись до нього). Безперечно працює тут інстинкт. А що є вислідом інстикту, се очевидно є природним явищем. Всі атеїсти щойно опісля — в наслідок своїх субєктивних переживань і своїх індивідуальних розважань — сталисъ атеїстами. Вони спершу мали позитивну віру, а опісля затратили її. Дієтьсяз ними анальогічно, як із скептиками. Всі скептики спершу — — в наслідок природного інстинкту — були догматистами (в фільософічному значінню), й тільки опісля — в наслідок своїх спеціяльних розважань — сталися скептиками.

Оригінальним атеїстом — себто: атеїстом у наслідок своїх власних розважань (а не в наслідок чужого впливу) — можна стати щойно на висших ступнях освіти. Самі атеїсти твердять, що вони тому покинули позитивну віру, бо своєю критикою переконалися, що отся віра є тільки грубим чи наївним антропоморфізмом.

Се правда, що розвій науки демаскує ріжні антропоморфізми (як пр. що сонце і місяць се боги...). Але в таких ясних і виразних випадках приймають сей поступ науки

всі освічені люди А атеїзму не приймають всі освічені, хоч ім звісні всі рації атеїстів. Щож отже?

Ми вже згадували, що позитивна віра під чисто льогічним оглядом є куди сильнійша від негативної. Якщо отже деякі освічені покидають позитивну теольогічну віру, то за властивими причинами сеї метаморфози треба шукати не на льогічному, тільки на психольогічному полі.*)

З 50-літної історії Скільсько-Тухлянської Верховини

(З нагоди канонічної архієрейської візитації 1926. року)

(Докічення)

XII

На дворі зробилася чудова липнева погода. На приходстві чекали вже підводи і фіри з Славська, щоби забрати Архієрея, священиків і питомців. По обіді і короткім відпочинку Архієрей, пращаний о. парохом, його родиною і вірними парохіянами, котрих доні сипали йому цвіти під ноги, при звуках церковних дзвонів вийшов з приходського дому, сів з о. крил. Томовичем в повозку і о годині 4. з полудня відїхав. Надходила неділя 4. липня, а з нею урочисте свято Божого Тіла. До границь Тухлі виїхала зі Славська кінна бандерія легінів в числі 82, прибрана в народні строї і ленти і впровадила Архієрея через три тріюмфальні брами до парохії Славсько. При хорошій погоді зібралися непроглядні товпи народу зі Славська, Рожанки вижньої і нижньої, Волосянки, Ялинковатого і Хащованя, котрі під проводом своїх душпастирів, з процесіями, уставлені в ряди від початку села до церкви, чекали на повитання св. го Архипастиря. Коло одної тріюмфальної брами, поставленої громадою місцевих Жидів, повитали Архієрея з „тойрою“ в руках по єврейськи, а на їх привіт відповів Архієрей також в єврейськім язиці. При другій брамі витав Архієрея начальник громади хлібом і сіллю, а в церковній брамі при звуках церковних дзвонів повитав Владику місцевий парох, о. декан Качмарський промовою, в котрій пригадав Митрополитови ту важну подію, яка сталась перед 22-літами — а саме посвячення величавої мурованої місцевої церкви, якого доконав сам Архієрей в перших роках свого Митрополичиго владицтва. Дорогу до церкви і на приходство

*) Має слідувати розвідка про „психольогію невірства“, якої автор доси ще не викінчив.

— при погоді — вистелили ґаздині Славська своїми білими полотнами, по котрих ступала величава постать Митрополита. Се традиційна подія, задержана в памяти народу ще від канонічної візитації в р. 1874.

Розпочалося торжественне богослуженя великою вечірнею. Ціле візитаційне торжество в Славську випало ще красше і величавнійше, чим у Тухлі, а зложилось на се: хороша погода і надходячий святочний день неділі. Ціла обширна церква, широке церковне подвіря — ціла площа перед церквою, вулиця перед приходством, були буквально забиті народом так, що годі було пробитись і перейти свобідно.

По відслуженню вечірного богослуження розпочалась на церковнім подвірю з приготованого підвисшення наука, — яку виголосив сам Архієрей до зібраного народу, а після неї сповідь вірних, котра з малою перервою на вечеру тревала до самої півночі. Раненько о 5-ій годині — чекав нарід на дальшу сповідь. Правилась Утреня, в часі котрої, всі присутні священики по черзі правили в церкві при престолах поодиноко, або соборно тихі Служби Божі і причащали вірних. Опісля слідувала читана Архієрейська Служба Божа з усіми церемоніями, друга наука Архієрея для народу, дальша сповідь вірних і співана св. Літурґія.

До св. Причастія приступило до 1000 осіб. По Службі Божій наступив процесіональний похід з св. Дарами навколо церкви з приписаними моленнями і благословленням народу при чотирох престолах, та коротка наука Архієрея. Відправою панахиди над гробами поляглих в часі світової війни і спочиваючих тут Українських Січових Стрільців закінчилася церковні візитаційні торжества в Славську. По обіді Архієрей разом з о. крил. Тимовичем переглядали і підписували метрикальні книги, парохіяльні акти всіх 5 парохій, а по укінченню того, стали збиратись до виїзду в парохію Лавочне.

Коли вже Архієрей з о. крилошанином всів до повозки, надлетіла кінна бандерія з Лавочного, так само прибрана святочно в народні строї і ленти, яко передна сторожа, і з Славською бандерією, яко задною сторожею, супровадила Архієрея до Лавочного, де він мав прибути на 5 годину пополудни.

В дорозі зі Славська до Лавочного стрінула Архієрея несподіванка Дорога вела через громаду Тарнавка, прилучену до парохії Лавочне. Мешканці Тарнавки не удалися на повитання Архипастиря до Лавочного, але всі зібралися коло своєї — нововибудованої, хорошої деревляної церкви, уставившись в ряди аж до шляху.

Церква в Тарнавці стоїть на високім, прикрім до виходу горбку, серед самого села. Вірні стали Архієрея про-

сити, щоби не оминав їх церкви, а ласкаво зволив до неї вступити, подивитися і уділити їм благословення. Архієрей задля слабих своїх ніг не міг їм того вчинити. Тарнавці скочили до церкви, винесли з „горнього сідалища“ фотель, посадили Архієрея на нього і на своїх руках разом з фотелем винесли Архієрея на гору до церкви, де він відслужив, короткий молебен, промовив коротко до народу, оглянув церкву, уділив всім благословення і знов на руках вірних був знесений до повозки.

По дорозі Архієрей добродушно спитав несучих його Бойків, чи тяжкий він, а вони з усмішкою сказали: „Ексцеленціє, буде так з 2 кірці пшениці“. Сей інцидент припинив Архієрея в дорозі і спізнив значно його приїзд до Лавочного. Тарнавці супроводили вже відтак Архієрея процесіонально до Лавочного.

В Лавочнім, при хорошій вечірній погоді і святій неділі, зібрався також численно з процесіями, з своїми душпастирями нарід з Лавочного, Тарнавки, Опірця, Жупаня, Вижлова і Климця, та заняв цілу гору, на котрій стоїть лавочанська церква і цілий тут положений, широкий і довгий цвинтар, так густо, що ніде не було свобідного місця.

Наступило знов таке саме торжественне повитання Архієрея, такі самі богослуження, архієрейські науки, сповідь вірних з неділі на понеділок, як се було й двох попередних місцевостях. І тут сам Архієрей працював невтомно, правив Службу Божу, проповідав, сповідав вірних до пізної ночи. В понеділок, по закінченю цілої візитації, по обіді, пізного вже пополудня виїхав Архієрей з Лавочного простим возом, запряженим в 4 коні гірською дорогою на високу полонину, щоби з неї спуститися до Хітара. На стрічу Архієрееви виїхала кінна бандерія з Хітара і з прилученого Кального, а біля воза йшло по 8 Бойків, сильно притримуючи віз і оберігаючи його перед виверненням.

XIII.

В Хітарі знова те саме приняття Архієрея вірними з їх душпастирями з Плавя, Тухольки, Сморжа, Хітара і Кального під проводом місцевого пароха, містодекана о. Дмитра Йосифовича. Описувати всего наново не треба, бо все так само відбувалось, як у попередних місцевостях. То було останнє, програмою визначене місце в деканаті, в котрім затримався Архієрей з понеділка на вівторок дня 6. липня. Погода дальше сприяла. Нарід з високої і глибокої Верховини, аж зпід самого Бескиду, численно зібрався, не зважаючи на пільні наглі роботи, косовицю, щоби привитати свого Владику. В Лавочнім мусіли лишитися деякі свяще-

ники, щоби по порученню Архієрея докінчити сповідь вірних і уділити їм св. Причастіє.

В Хітарі, а зглядно в Тухольці, випав один немилий інцидент з державною поліцією. За цілий час архієрейського посіщення державна поліція ніде не виступала і не показувалась. Тільки в одній Тухольці захотіла вона „пописатися". Ото на вид кінної бандерії, прибраної в українську народню ношу з народними лентами, що вже мала виїхати з села на повитання Архієрея в Хітарі, заступила їй дорогу державна полиція, з оружжам в руках, позривала з хлопців і коний всі народні відзнаки і ношу і не позволила їй дальше їхати та завернула з дороги до села. Сей поступок поліції в Тухольці обурив всіх до живого.

Та мимо сього візитаційне торжество в Хітарі відбулось величаво.

Митрополит по щасливо закінченій праці тою самою гірською дорогою вернув по полудни з Хітара до Лавочного, де знова зібрався численно нарід і деканальне духовенство, щоби попращати свого Архипастиря.

В Лавочнім відбулась також на закінчення візитації спільна конференція Митрополита з деканальним духовенством. Архієрей поробив деякі завваги і примітки відносно деяких своїх спостережень при візитації, заподав духовенству свої вказівки щодо дальшої праці і душпастирства і задоволений з праці душпастирів в деканаті пращаний всіми, удався на дворець. На двірці за дозволом начальника стації, на обширнім пероні, станули товпи вірних з процесіями, духовенством і при співі „многоліття" попращали Достойною Гостя.

Сему овацийному пращанню приглядалпся зібрані стацийні урядовці, Поляки і Чехи, численна польська місцева і літнича інтелігенція, цлова і гранична сторожа та бачили наглядно, як той простий, по темних гірських захолустах жіючий український нарід Верховини глибоко і вірно привязаний до свого Архипастиря. Вкінці зашипів поїзд і Митрополит поїхав з високої, зеленої Верховини.

Так скінчилися дні торжеств, дні радости, дні духової розради для всіх і назад вернуло буденне життя на Верховині.

Давби то Всемогучий Г. Бог, щоби засіяне Архієреєм духовне зерно Божої правди, Христової науки на ниві тухлянського деканату принялось в серцях Верховинців, щоб воно зросло і принесло богаті плоди і добре жниво.

о. І. Юхнович

о. М. Конрад

Про концентрацію науки релігії в середній школі *)

Ціллю науки релігії є образування і виховання свідомих християн-католиків. Наука релігії стремить не тільки до релігійного освідомлення, але й до вироблення в молоді християнського характеру, до самостійного, сталого, консеквентного життя після засад віри. До сеї цілі стремить навчання релігії з усіми релігійними практиками також і в середній школі. В міру умового розвою молоді катехит защіплює й поглиблює релігійність у шкільної молоді, виховуючи її на свідому християнську інтеліґенцію. Говорячи конкретнійше, скажу словами о. дра Маркевича в розвідці про християнську орґанізацію шкілької молоді: „Мусимо стреміти до сього, щоб наша молодь глибше пізнала Бога, Христа, Церков; зрозуміла та оцінювала Христові діла, Христові пляни, Христові бажання, зрозуміла так, щоби се зрозуміння впливало постійно (habitualiter) на її думки, слова й діла, щоби норми Христа були її нормами. За тим пізнанням, яке приходить постепенно, йде симпатія й любов до Бога й до Христа, йде воля поступати Його шляхом і за Його вказівками. Молодь повинна перестати боятися визнати, якщо треба, прилюдно своє християнство, повинна вірність Христови вважати своїм щастям і своєю славою, повинна за своє найвисше шляхотство вважати висказ із геройських часів християнства: „Christianus sum". Вона повинна знати й любити божеські і людські орудники внутрішнього християнського життя та відповідну часть вживати. Врешті мусимо те осягнути, щоби мотивами ділання нашої молоді була не лише користь, не лише зиск, не лиш уживання, але передовсім воля небесного Вітця. Мусимо її вивчити часто робити се висше намірення й загалом часто думкою й серцем підноситися до Всевишнього й на Нього оглядатись, а не лише на свій короткозорий, туземний, матеріяльний інтерес. Словом: в науці релігії маємо стреміти, щоби християнством опанувати розум і волю, пізнавання й хотіння молоді так, щоби її релігійне життя було переконане, охоче, постійне й самостійне життя духа, впливаюче аж на зверхні щоденні подробиці, се найвисша ціль релігійного виховання".

Ми свідомі, що нам ще далеко до повної реалізації сего нашого релігійного завдання.

*) Реферат виголошений на Загальних Зборах Т-ва Катехитів у Львові 2. XI. 1925.

Шукаємо орудників, закладаємо шкільні християнські організації та уліпшуємо методи навчання релігії. А трудність в навчанню науки релігії превелика. Сам предмет складається з правд і понять надзмислових, таїнственних, знеслих і так глибоких, що ум найбільше образований і вишколений лише з трудом їх піймає або й зовсім не зможе їх зрозуміти. А прецінь сих правд треба нам учити дітий, умово мало розвинених, часто лінивих, упертих і злосливих. Треба їх не тільки вчити, але так впливати на волю й серце, щоби переняті тими правдами мимо перешкод кермувалиса ними як в теперішнім молодечім життю, так і в майбутнім. Се завдання релігійного навчання й виховання має катехит сповнити нераз серед впливів найгіршого окруження, в якому часто находяться учні поза школою.

Для осягнення такої знеслої цілі в навчанню релігії примінюємо ріжні засади, які новітня педагогія поручає. Засади поглядовости, тяглости, індукції, дедукції, тощо — мають і при науці релігії своє широке примінення. В новійших часах педагогічні сфери поручають для успішного виховного навчання засаду концентрації. Про сю засаду концентрації науки релігії в середній школі маю говорити. Свій реферат поділю на три точки, а саме: 1) поясню, що є концентрація? 2) викажу, що засада концентрації має велике значіння в науці взагалі, а особливо в науці релігії; 3) перейду загальну програму науки релігії в середній школі і вкажу, як примінювати засаду концентрації в предметах науки релігії приписаних на поодинокі кляси. Приступаю до першої точки.

Слово концентрація є латинського походження й означає зосередкування змісту науки або научного матеріялу коло якоїсь одної (осередної) провідної ідеї. Сею провідною ідеєю, осередком навчання має бути головний предмет, коло котрого ґрупуються споріднені правди, потрібні, щоби яснійше й глибше уняти сей предмет науки та зробити його інтересним і практичним, себто приміненим до життя. Се ґруповання споріднених правд має бути льогічне. Приміром лєкція концентрична творить одну органічну цілість з одним головним поглядом, з одним головним осередним поняттям. Всі инші елєменти вяжуться льогічно із собою й головним предметом і творять одну органічну цілість. Головне поняття предмету наслідком льогічної концентрації споріднених, із собою звязаних правд, стає яснійше, глибше й повнійше. Головний, осередний матеріял научний одної ділянки науки доповнюється відомостями з инших ділянок науки про той сам предмет і тим саме навчання стає інтереснійше й повнійше.

Примінюючи засаду концентрації до науки релігії, лучимо з правдами віри моральні обовязки з тих правд

випливаючі і на відворот: з засадами моральними лучимо правди віри та споріднений матеріял з біблійної історії, літургіки, історії церкви, ба навіть відомости із світських предметів: з літератури, історії, фільософії тощо. В сей спосіб відомости з тих ріжних ділянок науки взаїмно доповняються, пояснюються. Розуміється, що побічні елєменти, мусять бути дещо відомі остільки, оскільки вони потрібні для ілюстрації головного предмету. Ніколи не треба запускатися в поясненнях подібних елєментів зі шкодою для головного предмету. В концентрації побіч правд позитивних можна лучити ще й правди негативні, як пр. з наукою про чесноту можна лучити також поняття противні тій чесноті, як пр. з наукою про покору можна лучити науку про гордість. Словом концентрація є така засада навчання, що коло одної головної правди, засади, факту, події, обряду групує всі відомости споріднені, позитивні й негативні, теоретичні й практичні для яснійшого, глибшого й повнійшого зрозуміння правди та легкого примінення її до життя.

Засада концентрації відноситься до способу навчання й тому в першій мірі примінюється до програми самих лєкцій. Одначе в ширшім обсягу примінюють її також і до програми предметів поодиноких степенів і кляс, ба навіть до ріжних типів шкіл. Предмети в поодиноких клясах і в цілій школі кождого типу повинні бути повязані концентричними групами відповідно до цілі навчання в поодиноких клясах і школах.

Друга точка мойого реферату жадає виказати, що засада концентрації має велике значіння в науці взагалі, а особливо в науці релігії.

Концентрації в навчанню домагаються психольогія й педагогіка.

Людський дух, в котрім панує єдність свідомости, домагається концентраційної синтези, сполуки поодиноких зображень в одну цілість. Сі зображення не остають в умі лише нагромаджені, але витворюють орґанічну одноту з ядром єственних знамен поняття. Сю функцію в навчанню сповняє засада концентрації. Концентрація улекшує зрозуміння й запамятання, будить заінтересування, виказує взаїмну звязь частин до цілости, а вслід за тим правда представляється в цілій своїй повноті і могучости. Вона ділає на всі сили душі учнів і зневолює чоловіка не лише до її узнання, але й до практичного примінення її в життю. Ся засада особливо надається при науці релігії, де правди моральні мають своє узасаднення в правдах віри, а одні й другі кристалізуються в літурґіці та історії церкви

і випливають з біблійної історії, де находяться найкрасші взори релігійних правд, примінених до життя. Всі ті ділянки науки релігії взаїмно проникаються, доповняються, узасаднюються, поясняються в своїх причинах та наслідках релігійного життя, індивідуального й суспільного. Є задачею концентрації вибирати передусім матеріяли зі всіх ділянок науки релігії, а відтак із ділянок инших відповідних світських наук се, що є придатне до теоретичного й практичного висвітлення головного поняття даного лєкційного предмету. Для приміру возьмім на лєкцію предмет з біблійної історії про воскресення Христа. Осередною точкою буде історичний факт воскресення. Чиж для висвітлення того факту не причиниться догматична наука про воскресення Христа? Чиж не надаються тут докази історичности факту, пята часть символа віри, старозавітні пророцтва про воскресення Месії, святкування празника Пасхи, його обряди та тропарі: „Христос воскресе із мертвих"...? Одначе й тут потрібне одно застереження при ужиттю концентрації, а саме: „ne quid nimis", щоби заховати певну міру та уникати пересади. Сконцентрування занадто обильного й ріжнородного матеріялу може викликати хаос в умах учнів та замісць пояснити головну точку лєкційної правди релігійної можна через неупорядковане накопичення матеріялу ще більше її затемнити.

Словом: в концентрації осередна точка лєкції мусить домінувати, а инші правди, засади, факти, обряди тошо з ріжних научних ділянок служать лише до її ліпшого висвітлення, поглиблення та виказання її впливу на практичне життя чоловіка. Само собою розуміється, що все в концентрації має бути примінене відповідно до уровени умового розвою учнів в поодиноких клясах.

Наука релігії, ведена по засаді концентрації, є дуже виховна. „Non scholae, sed vitae discimus" голосить давна латинська пословиця. Концентрація уможливляє науці впливати на духову цілість чоловіка з цілим його внутрішнім життям і практикою поступування. Концентрична лекція лучить навчання і виховання в один педагогічний процес і тим тісно вяжеться з життєвим окруженням учня, з його гадками, журбами, радостями та інтересами.

Концентрація хоронить перед шабльоновістю. Вона полишає педагогови свобідне примінення правд і засад до поодиноких діл і ріжних обставин в життю молоді після її потреби. І так навчання стає виховуюче, релігійні правди кермують життям учнів, стають нормами їхнього поступування. Концентрація допускає на лєкціях примінення всіх елєментів, коли тільки льогіка й психольогія вкажуть за відповідне, коли уми й серця учнів є найліпше розположені. Саме пізнання правди ще не побуджує з успіхом

волю до ділання. Аж доперва тоді, коли почування перейнуться правдою, коли серце полюбить правду як добро, як красу, тоді правда ділає сильно й успішно на життя. Св. Августин пише, що потягає кождого не сам обовязок, а уподобання, замилування до обовязку.

Концентрація образує не тільки розум, але рівночасно серце, волю, почування, словом цілу душу. Віра стає жива влучним приміненням практичних примірів. Молодь розуміє, що віра має бути провідником життя. Катехиза концентрична учить практичної побожности відмовленням відповідної молитви, відспіванням відповідної пісні-тощо. Така катехитична лекція допускає читання зі св. Письма, життя святих, письма св. Отців і т. ин. І так при концентрації „veritas patet, placet et movet“, що є ціллю науки релігії. Релігійна й моральна правда при концентрації своєю ясністю, грунтовністю, принадністю, ентузіязмом і практичністю є спосібна витворити сильні характери, яких так мало між молоддю.

Концентрація допускає до навчання й инші методичні засоби, щоби наука була поглядова, тягла, актуальна й самостійна. Учні на підставі наглядних фактів з біблійної історії, історії Церкви, літургічного обряду легко самі при помочи питань доходять до ясного пізнання правди та її практичних консеквенцій. „Ex noto“ легко переходять „ad ignotum“ льогічним процесом так, що кожда концентрична лекція стає закінченою цілістю, льогічно повною, психольогічно умотивованою, словом методичною цілістю.

Здавалося би, що концентрація перешкоджує систематиці в навчанню. Однак неслушно. В одній клясі може бути головним предметом катехизм, в другій біблійна історія Старого або Нового Завіта, в иншій літургіка або історія Церкви, догматика, етика, апольогетика. Наука кождого головного в даній клясі предмету може поступати систематично. А групування відомостий з инших предметів має бути не систематичне, а принагідне. Концентрація уживає споріднених відомостий таких, котрі найліпше надаються до поширення й поглиблення головного предмету даної кляси й осередної точки тогож предмету на одній лекції. Приміненя тих побічних відомостий не має бути штучне, але природне, льогічно й психольогічно умотивоване без огляду на якунебудь систематику тихже, вибираючи з них лиш те, що надається найліпше до пояснення головної правди й що найсильнійше впливає на волю й чуття.

Концентрація допускає ріжні методи навчання відповідно до даного предмету, вимагає тільки, щоби при усіх заєдно глядіти на головну точку в навчанню. Головна точка катехизи має бути панею, а все проче має служити тій пані, щоби вона була гарно убрана, принадна, впливова, всім

знана, люблена. діяльна. Отсим я вичерпав другу точку мойого реферату, виказавши, що засада концентрації має велике значіння в науці взагалі, а особливо в науці релігії.

А тепер приступаю до третьої точки мойого реферату, а саме перейду програму науки релігії в загальнообразуючій середній школі і вкажу, як практично переводити засаду концентрації в предметах, приписаних на поодинокі кляси. Застерігаюся, що не наміряю подавати подрібної концентричної програми на кожду лєкцію науки релігії в поодиноких клясах. Се лишаю виділови Т-ва Катехитів у Львові, як працю на слідуючий адміністраційний рік. Ограничуся на загальних замітках, як примінювати засаду концентрації до навчання релігії на лєкціях в поодиноких клясах.

Нова програма концентрує цілість науки релігії в обсягу середної школи до науки й моралі в двох групах. До першої групи належать чотири низші кляси з отсими предметами: в І-ій клясі є призначена біблійна історія Ст. Завіта, в ІІ-ій історія Н. З., в ІІІ-ій середний катехизм, а в ІV-ій літургіка. До другої групи належать чотири висші кляси із слідуючими предметами: в V-ій клясі історія Церкви, в VІ-ій догматика, в VІІ-ій етика, а в VІІІ-ій апольогетика.

Таке розложення матеріялу відповідає умовому уровени учнів в поодиноких клясах при нормально веденій науці. Попереджає лише історія Церкви всесвітну історію в цілости, що утруднює зрозуміння деяких подій. Однак ввиду того, що в історії Церкви не треба звертати більшої уваги на політичний бік, тому сей брак не є дуже діймаючий. Ся програма надається знаменито до примінення засади концентрації, на кождім клясовім степені можна впливати на волю молоді в спосіб, відповідаючий її станови умовому і життєвому. В низшій гімназії сповняють сю ролю біблійні оповідання з відповідним приміненням катехизмових і літургічних відомостий; у висшій сю ролю сповняють дії Церкви, що своєю дійсністю себто подіями додатними та відємними між людьми, дадуть доростаючій молоді дуже богато до думання й можуть побудити її до застанови над життям.

В першій концентричній групі наука віри й моралі подається принагідно на підставі біблійної історії Ст. і Нов. Завіта, відтак систематично як синтеза попередних принагідно пізнаних правд віри й моралі в катехизмі з літургічним приміненням в літургіці. В обсягу сеї групи належить учити рівночасно з головним предметом відповідних томуж предметови відомостий з науки катехизму, біблійної історії й науки так, щоби сі теми взаїмно доповнялися. При тому однак треба памятати, що прим. біблійна історія не є виключно тільки самою ілюстрацією науки віри й моралі.

Вона в перших двох клясах становить головний предмет, коло котрого ґрупуються відповідні правди віри й моралі та своїм змістом ділають на волю й серця учнів. Є обовязком катехита вложити старання, щоби визначні біблійні постаті зблизити до душі молоді так, щоби ті постаті стали взорами до наслідування їх в життю. Особливу увагу треба посвятити божественній особі Ісуса Христа. Особа Ісуса Христа має бути осередною, центральною постаттю Старого і Нового Завіта; в біблійній історії Ст. З. в обітницях, в прообразах і пророцтвах, в Н. З. в життю, діяльности й світогляді Христа. Політична історія жидів мусить зійти на другий плян. Вона має служити тільки для історичного заокруглення науки біблійної історії, щоби діти могли орієнтуватися загально в хронольоґії подій. Се рівнож відноситься й до ґеоґрафії.

В біблійній історії Н. З. треба не лиш вимагати знання життя й діяльности Христа, але треба класти сильний натиск також на його науку й засади життя. Ученик має ясно здавати собі справу, чого Спаситель жадає від людий. Він мусить вміти відповісти на питання: чи і при якій нагоді говорить Христос про своє божество; як і коли велить Ісус молитися; що Христос говорить про любов Бога, ближнього — тощо. А притім, колиб прочитати відповідний уступ зі св. Письма, то така хвиля повина мати характер майже богослужебний. Тоді треба вимагати від дітий особлившої уваги й скуплення.

При науці біблійної історії треба подавати й катехитичні відомости. В подаванню одначе тих відомостий треба держатися слідуючих засад: а) катехизмові відомости мають виходити з біблійної історії в спосіб природний і орґанічний; б) катехизмові правди не мають виходити поза обсяг поглиблення й розширення знаних катехизмових правд з народної школи; в) получення біблії з катехизмом повинно відбуватися правильно на кождій лєкції. Не треба зовсім творити синтез катехитичних відомостий. На основне приготовлення до приняття св. Тайн Покаяння й Евхаристії після потреби в другій клясі, а конечно в першій, треба посвятити окремі лєкції, ad hoc призначені в лєкційнім пляні. Науку літурґіки в перших двох клясах середньої школи треба ограничити до принагідних згадок там, де вони накидаються самі через себе без ширшого ограничення і без уйми для науки біблії й катехизму.

Так прим. при народженню Ісуса можна згадати про Христове Різдво; при вїзді Христа до Єрусалиму — про цвітну неділю, про великий вхід на Службі Божій; при учительстві Ісуса — про малий вхід з Євангелієм; при Тайній Вечері — про канон Літурґії — тощо.

Наука катехизму в третій клясі мається вести систематично як головний предмет з освітленням, головно біблійним. Літургічні відомости виступають тут частійше. На ріжних примірах з життя треба унагляднювати катехитичні правди.

В четвертій клясі є приписана літургіка. Наука літургіки подається систематично з повторенням при кождій нагоді катехитичних і біблійних відомостий. Нагод є чимало.

Наука літургіки є практичною наукою, що вказує, як треба відноситися до Бога в щоденному життю чоловіка, як віддавати Богу публичну почесть, як брати участь в богослуженнях. Літургічні обряди є символами ріжних правд релігійних, подій біблійних — тощо. Самі нераз технічні назви літургічні вказують на події божого обявлення, на пр. „агнец", „мелхиседек", „звізда", „копіє", і т. и. Тому для освітлення тих обрядів накидуються відомости з катехизму і біблії. При науці літургіки заходить потреба натякнути на деякі події й особи з історії Церкви, як пр. на катакомби при антимінсі, іконоборство при іконостасі, деяких вітців Церкви, як св. Івана Золотоустого, Василія Великого, Григорія Двоєслова, Івана Дамаскина —тощо. Одначе ті історичні відомости мають уживати лише остільки, щоби зрозуміти літургічні назви або обряди, не запускаючись в невідому ще для учнів область науки історії Церкви.

Науку про празники є порадно розложити на цілий рік, посвячуючи якусь часть лєкційної години на пояснення припадаючого в даному часі празника подвижного або неподвижного.

Друга концентрична група обнимає науку історії Церкви, догматики, етики й апольогетики. В сій групі наука віри й моралі поглиблюється й освітлюється на діях Церкви (в V клясі), переходить до систематичного її трактування з узасадненням на підставі жерел божої обяви, науки катол. Церкви й фільософії і то в догматичній части в VI-ій клясі, а в моральній в VII-ій та кінчиться обороною й глибшим фільософічним узасадненням деяких основних правд релігійних, оспорюваних ворогами Христової віри й Церкви, з котрими стрічаємося почасти в етиці та в історії Церкви.

(Докінчення буде)

о. Й. Осташевський

Кілька спостережень при веденню церковного брацтва

Найважнійша справа при веденню брацтва була, є і буде уміти надати брацтву все свіжого і займаючого заняття. Розуміється, се головне старання кождочасного його провідника. Знамениту прислугу віддають тут: духовні концерти, релігійні представлення, скіоптікони з релігійними образами, а на заході навіть кіна з релігійними фільмами. Річ не нова. Все люди узмисловлювали собі надзмислову силу і її обяви ріжними статуями, образами і т. д. В давнині вже узмисловлювано головні християнські правди в різдвяних і пасійних містеріях. Нині скоптікону і кіна вживають для розривки і для науки, для пропаганди і для реклями. Отже в наших обставинах повинно би кожде деканальне брацтво мати брацький скіоптікон з релігійними образами і кождої неділі і свята їхати в якесь село до тамошнього брацтва.

Брацтво молоді займеться уряджуванням представлень, але виключно духовного змісту. Досить потурювання людським пристрастям дають міські театри, містечкові і сільські аматорські гуртки. Великанське вражіння робить релігійна сцена на старих і молодих. В чисто зматеріялізований світ пускає певну дозу здорового одуховлення, а молодим членам брацтва подає милу і набожну працю.

Подаємо кілька сценічних творів:

Українські: Вифлеємська ніч, Український Йов; о. А. Трух ЧСВВ написав про молоді літа св. Йосафата, про появу св. ап. Андрея Первозв. на київських горах.

Краківські єзуїти видали: Ks. M. Morawski: Ostatni dzień Flawjuszów 5 akt.; ks. Porée: Hermenegild, Męczennik za wiarę 5 akt.

Німецькі: Leiden - Christi - Spiel von Monsig. F. Pesendorfer; Margareta v. Johann B. Kalberer S. J. Innsbruck, Felizian Rauch.

Тимчасом, де не можна зараз купити скіоптікону, а навіть тяжко дати представлення, там треба радити собі иншим способом. Від часу до часу варта провідникови брацтва перечитати добру монографію якогось святого або цікаву релігійну повість і по вечірни оповідати її займаючо частями. З досвіду кажу, що церква наповняється по береги парохіянами. Всіх уява занята здоровим кормом, всі ждуть нетерпеливо другої вечірні і дальшого оповідання. Селянин сам не має часу і не любить читати довгих повістий, а надзвичайно цікавий послухати. Живо представлені

особи повісти лізуть скорше і глибше в розум, в память, в серце християнина ніж навіть добра проповідь. Додаймо, що добра повість ще й дуже образує описами чистих характерів, знеслих християнських чеснот, описами країв, способами здобування красшого життя, історією ріжних народів і т. д.

Такі книжки легко дістати в видавництві ОО. Василіян в Жовкві. Дуже сильне і додатне враження робить: Людвика Воллєса — Бен Гур.

Краківські єзуїти видали: ks J. Krzyskowski T. J. Tajemniczy znak. Opowiadania misjonarskie; ks. St. Podoleński T. J. Kwi t Marji. Życiorys uczennicy; A. O, Rahilly: Ukryty bohater. Kartka z dziejów wielkiej wojny. Dom de Bouvy: Z pola bitwy do Trapistów; Emannel de Broglie: św. Wincenty á Paulo; ks. M Czermiński: ks. Jan Beyzym, ofiara miłości; ks. E. Matzel: Żywot bł. Anny Marji Taigi patronki matek i niewiast z ludu.

Німецькі: Daheim. Erzählungen für das christliche Haus. IV. Bände. Von Georg Harrasser, Innsbruck, 1923.; Ringen und Reifen. Bekenntnisse eines amerikanischen Konvertiten, herausgegeben von Jozef Weiß, Innsbruck.

Звичайно наші брацтва нидіють або ограничуються до свічення свічок в церкві тому, що не студіюють, не розвивають і не виповняють поодиноких точок свойого статута, не стараються християнізувати цілого життя всеї громади.

Перегляньмо „Посланіє пастирске“ Андрея Шептицького, Митрополита галицького і т. д., до духовенства своїх епархій, о церковнім брацтві. Жовква, Печатня ОО. Василіян 1905. З того послання переконаємося, що наповняючи живим змістом поданий Ексц. Митрополитом начерк брацьких обовязків, кожде брацтво, яке воно не булоб, буде живим і буде розвиватися.

Митрополит опирає всю брацьку працю провідника і членів на любови Бога і на чинній любови ближнього. Це найпевнійша основа брацької праці по всі часи і майже у всіх катол. стоваришеннях. Християнська релігія основується на любови ближнього і через чинну любов ближнього поширювалася і поширюється.

Божественний наш Спаситель за часів свойого земського життя сіяв всюди безмірну скількість любови: умерших воскрешав, хорих, прокажених сціляв, тисячі хлібом кормив. З любови на хрест пішов. Заповідь любови нам приказав сповняти. В часах апостолів приносили християни часть свойого майна до апостольських стіп для розділу поміж убогих. Богато сих дарів було, коли апостоли мусіли установляти до сеї служби діяконів. В середних віках находимо скрізь біля церков і монастирів шпиталі та при-

тулки для немічників. Повстали окремі монаші чини і лицарські ордени, які ціллю ставлять собі: визволювання невільників, пильнування хорих, удержування безпеки і приютів для паломників до св. Землі. Наша історія записала, що св. Володимир Великий казав вишукувати убогих і заосмотрювати їх.

В наших часах і в наших парохіях находимо голодних, нагих, хорих, сумніваючихся, безвірків, які безнастанно просять ратунку. І нині ангел потішитель спішить до них з помічю саме через церковні брацтва. Помагати убогим. Заопікуватися хорими, сиротами. Погодити посварених супругів, сусідів. Викорінити пиянство, деморалізацію. Протиставити чесне, моральне життя здичінню молоді. Притягнути до реліґійних практик недовірків і безвірків. Через міські катол. стоваришення передавати сільських людий до міста до ремесла, на службу, до школи. Бути все в живім контакті з нашими парохіянами при війську і скрізь на еміґрації. Післати їм слово поради, потіхи, образок, книжочку, заохоту до христіянського життя. Передовсім належить нині звернути увагу на страшне зубожіння села. Поважна часть наших парохіян вже немає ні хліба ні бульби, а жиє капустою без заспи. По сільських школах сидять зголодовані, запоморочені кістяки замісць здорових, понятливих дітий. Що буде за 10 літ? Ексц. Митрополит вказує нам у згаданім посланню середники і способи, якими церковне брацтво може і мусить піднести добробут народу.

Провідники брацтва, як схочуть, то, де обернуться, там знайдуть хосенну і святу працю для свойого брацького гуртка. Кожде брацтво нехай провадить точний протокол засідань. Такий протокол становить властиву історію брацтва, контролює працю його членів, утревалює все, що принесло хосен брацтву, що поліпшило ведення брацтва, занотовує всі здобуті практикою досвіди. Дальше, нехай провідник не робить всього за всіх, але нехай богато ініціятиви і праці вимагає від членів. Тут прецінь ходить о витворення і вишколення світських апостолів, помічників пароха в праці над спасенням душ.

В нас поодинокі брацтва жиють одинцем і тому нема сили, нема підйому, нема контролі і не виробилося доброго взору. Треба створити чинну брацьку надбудову, скажім: Деканальні Союзи Брацтв, які лучилися би знова в епархіяльні, провінціональні Союзи. Тоді міг би виходити союзний орґан, а в ньому інструкції, нові кличі, спосіб їх реалізования. Союзи уряджувалиб зїзди, наради, торжества; контролювалиб працю поодиноких брацтв. Орган подавав би описи, як працюють і розвиваються брацтва инших народів.

Ведення брацтва потребує певного досвіду і певного знання. В нас ще сеї преважної і випробованої в катол. Церкві галузи душпастирювання не вчили. Треба вишукати добрий підручник і після нього оснувати і провадити брацтво. Подаю кілька підручників:

а) Краківські єзуїти видали: ks. J. Rostworowski — Przewodnik Sodalicyjny.

Німці видали безліч підручників: Präsides-Korrespodenz für Marianische Kongregationen geleitet v. Georg Harrasser S. J. Wien IX/4 Lustkandelgasse 41.

в) Видавництво Marianische Verlag Innsbruck, Maximiliangasse 9.:

1. Im Kindergarten der Kongregation von Röttig;
2. Vorträge für Marianische Kongregationen von Röttig;
3. Merktage im Sodalenjahr v. Ruppert Wickl S. J.

б) Herder et Co Wien I., Wollzeile 33. має Marianische Kongregationsbücherei herausgegeben v. G. Harrasser S. J. До 1925. появилися 4 томи.

г) Wiesbaden, H Rauch має: Predigten und Vorträge bei außerordentlichen Seelsorgsgelegenheiten. Herausgegeben v. P. Theodosius Briemle O. F. M. вийшли зошити під заголовком: 1) „Seid Apostolinen!“ 2) „Sei ein Mann!“ 3) „Männerapostolat“ v. J. B. Knor.

д) Caritasverlag Freiburg i Br. має на складі:

1) Unser Laienapostolat v. Josef Schleuermann;
2) Beweggrunde und Hochziele der Seelsorghilf von dr. Josef Stoffels;
3) Erziehung zum Laeinapostolat v. Pfaffer dr. Konrad Metzger;
4) Seelsorge und Seelsorghilfe v. P. Wilhelm Wiesen O. S. C.

Закінчення. Я знаю, що ОО. Й Лучинський ЧСВВ і Андрій Трух ЧСВВ. провадять з дуже великими успіхами церк. брацтво при церкві ОО. Василіян у Львові. Там певно ведеться і протокол засідань і занотовуються всякі спостереження і досвіди. В інтересі нашої церкви булоб упросити згаданих Отців, щоби видали практичний підручник до ведення церковних брацтв. Зміст його подавав би: куди і як писати подання при основуванню брацтва, просьби о привілеї, відпусти. Спосіб принимання. Спосіб переведення засідання місячного, річного. Матеріяли до рефератів і т. д. Такий підручник мусілаб кожда парох. церква купити, після нього церковне брацтво оснувати і провадити.

Дім для вдів і сиріт по священиках

Українська вдача — спеціяльна вдача. Без принуки нічого не зробить. Навіть до заспокоєння чисто фізіольогічної потреби, як наповнення жолудка, треба Українцеви припрошування, треба принуки. А ні — то ляже голодний спати, піде голодний до роботи.

І хиба лиш тою чисто українською вдачею дасться пояснити цей незвичайно прикрий факт, що ще досі не подумало наше духовенство гаразд над цим, як забезпечити долю своїх найдорожших, найблизших серцю, жени і дітий по своїй смерти. Не було принуки!...

Чи справді не було принуки? А чи може вже бути більша принука як то море сліз вдів і сиріт по священиках, як та безодня нужди, в яку попадають вдови і сироти по смерти свого кормилця. Чиж треба ще ліпшого батога на наше духовенство? Прецінь, хто трошки лише вразливий, той не потребує якогось терпіння і горя переживати сам на собі, — вистарчить йому дивитись на чуже горе, горе вдовиці по своїм сусіді, своїм собраті, своїм сродникy, щоб те страшне горе чужої вдовиці йому дзвоном дзвеніло, громом гриміло, шумом шуміло та плачем завивало, що „hodie mihi, cras tibi". Хиба потішитись гадкою, що я жінку переживу і бездітний умру, або діти виведу в люди, заки смерть мені загляне у вічі!... Але чи такий фальшивий оптимізм не граничить з фаталізмом, або скажім яснійше... з байдужністю?

Отже принука є! Але чогось таки бракує. Тут винувата наша незорганізованість, наша безрадність, брак всякої ініціятиви. А найдуться люди ініціятиви, енергійні, що стануть за сотку думати а за десятьох робити, то стрінуться з байдужністю, з критикоманією, ба навіть з камінням за свою працю.

Возьмім для приміру постанову духовенства давати 10% із своєї платні на вдови і сироти. Спасенна постанова, конечна постанова. А прецінь кілько нарікань дається чути між духовенством на це, що „консисторія стягає". Таж таке стягання є у всіх державних службовиків з їх платні на забезпечення їх емеритури, їх вдів і сиріт, і платить на той фонд кождий, чи він жонатий чи вдовець чи безженний. І пів словечка нарікання не чути від них.

Робітники платять на касу хорих і хвалять собі ту примусову установу. Лише наше духовенство не може ще привикнути до того обтягання з пенсії. Але і те обтягання не помагає, бо вдовиця чи сирота може після дотеперішнього стану дістати лише 15 зл. від голови на місяць або 180 зл. річно. Це рішуче замало. Але замало тому, бо той 10% стягається лише з платні, а не з цілого доходу священика,

на який складаються: мешкальний дім, поле, город, сіножать, господарство, епітрахильні треби, лєгати, мануалія.

Мимо стягання 10% вдовиця по священику остає дальше незаосмотрена. Треба цему лиху зарадити і в тій цілі завязався у Львові комітет, який вибрав в грудні 1926 слідуючий виконуючий „Комітет допомоги вдовам і сиротам по священиках": Наталія Дзеровичева, жена дир. сем., голова, Стеф. Монцібовичева, вдова по проф. рел., заст. голови, Стеф. Лежогубська, вдова по дир. гімн. СС. Васил., секретарка, Юлія Галянтова, жена сотр. св. Петропавлівської церкви, скарбничка, Ант. Шпитковська, жена проф. гімн., контрольорка, Ольга Лончинова, жена ректора св. Николаївської церкви, контрольорка, Олекс. Бачинська, жена проф. рел.; Єлена Гургулова, вдова по сотр. Успенської церкви; Євфр. Дякова, вдова по пароху Жеребок; Елєонора Костельникова, жена проф. рел.; Ванда Левицька, жена проф рел.; Софія Лициняка, жена проф. рел. Ось цілий комітет. Я нарочно виписав всі імена і гідність мужів пань комітетових, щоби переконати невірних Томів, що мовляв комітет цей хоче збудувати дому для себе, щоби Львовянки мали де мешкати. *) До комітету належить аж вісім пань, жінок священиків держ. службовиків, які як такі мають заосмотрення державне, а прочі чотири мають добре заосмотрення і без комітету допомоги. І в тім то власне, що п а н і к о м і т е т о в і н е і н т е р е с о в а н і в тій справі, лежить запорука безсторонности і справедливости, а у вибраних дорадниках комітету лежить запорука удачности заміреного діла. На дорадників вибрані ОО. крилошани Томович, Лициняк і оо. дир. Дзерович і редактор Д-р Костельник.

Я к а ц і л ь ц е г о к о м і т е т у? Ціль є близша і дальша.

Б л и з ш а ціль побудования дому (або евентуальне закуплення вже вибудованої каменици і відповідна адаптація тоїж) для вдів і сиріт по священиках. Дім такий має стати передовсім у Львові, а опісля і по других містах, де є середні школи. В домах тих найдуть приміщення ті найбідніші із вдовиць, що лишились з дрібною дітворою, яку треба посилати до школи, або такі вдовиці, що не маючи нікого з близшої родини (ані поженених синів, ані повіддаваних доньок), мусілиб іти в світ за очі тинятися по чужих кутах. Є такі щасливі вдовиці, що мають вже дітий на своїх становищах і такі діти будуть мати собі за найбільше ща-

*) Такий закид зроблено комітетови до виправдання. Замісць вістки про зорганізованнє комітету деканального і замісць переказу грошевого з призбираних складок — ось який цікавий підзор, що зродився в голові одного критикомана, а других кондеканальних кинув у важкі думи.

стя притулити маму коло себе і створити їй рай з вдячности за виховання. Отже дім цей буде для найбіднійших з найбіднійших. А дах над головою — це річ конечна. Чинші у Львові і взагалі всюди горендальні і за наєм хати треба платити величезні суми відступного, а так буде — своя хата. Скромненька хата, о одній або двох комнатах і кухні, але своя.

Якаж дальша мета комітету? Чи вибудована хата і дрібна підмога з вдовичо-сиротинського фонду вже вистарчать на життя? Отже це буде дальшою метою комітету занятись і дальше долею повдовілої посестри. Якщо буде хата, то буде при ній і пивниця і та пивниця буде також під опікою комітету. Вона мусить бути під осінь все повна. А то як? Також самопомічю духовенства. Духовенство подбає о це на засаді: зерно до зерна. а буде мірка, нитка по нитці, а бідному сорочка. Як тепер пішов клич: будуймо хату, тоді піде клич: допоможім нашим вдовицям і сиротам: „чим хата богата" — отже поможім чим можем. Пів кірця пшениці або жита, крупи гречані, пшоняні, ячмінні, фасоля, горох, бураки, цибуля, чісник, мак, петрушка, ріпа, капуста все то повинно найтися в пивниці вдовичо-сиротинського дому. Для духовенства не буде це великим тягарем, коли по мірці дадуть, то не збіднють, а голоду між вдовами і сиротами не буде. Комітет подбає о справедливий поділ запасів, щоби не було оправданих нарікань, бо неоправдані все найдуться, хочби длятого, щоби сповнилась приповідка: „*ще такий не вродився, щоб усім догодив*". Така вже людська, вдача що любить нарікати, особливо людина долею бита.

А і вдовиці не будуть дармувати. І вони стануть до варстату праці, до якого будуть найкрасше надаватися. Буде робітня суконь, швальня білля, буде пральня, буде робітня штучних цвітів, направа фелонів, фабричка трикотів, килимів і інші способи чесного заробкування.

Як буде виглядати проєктований комітетом дім? Він буде поєдинчий, але вигідний. На долині буде каплиця спільна для всіх, будуть гостинні комнати для приїзжих свояків, (які очивидно не приїдуть з порожніми руками) будуть робітні, варстати, склепи, дамська фризієрня ітп. А поверхи будуть призначені на домівки одно або двокімнатні після численности родини. Кухню будуть вести або кожна родина окремо, щоби не розривати родинного гнізда материй від дітий та щоби вдовиці як найменше були вязані і не уживали себе за нещасних таким касарняним життям; або буде спільна кухня, яка знов має ту добру сторону, що хвалить себе ощадністю, бо вистарчить одна кухня для цілого дому і можна заощадити і на коштах і на місци, як що кожде мешкання не буде мати

окремої кухні. Над тою справою комітет ще застановиться і вибере дорогу найдогіднійшу. Дім буде обрахований на кільканайцять родин, але буде так ставлений, щоби в міру потреби і в міру призбираних фондів міг бути поширений через добудування крил.

Чому у Львові має стати цей дім? Чому не на провінції, де о утримання лекше? Справа ще не є пересуджена. Може бути і на провінції, але Львів йде підрозвагу в першу чергу тому, бо тут вийшла гадка побудування дому, бо тут є люди охочі до того, щоби занятись будовою того дому. Тут є всі школи і низші і середні і фахові і висші. Тут буде лекше о заняття для вдовиць, скорше о лєкцію чи бюрові заняття для сиріт.

Кілько мусимо зібрати на такий дім? Це залежить від величини дому. Дому на дві, три партії не годиться ані купувати ані ставити, бо якщо дві або три родини найдуть приміщення, то тим не запобігнеться нужді численних вдів і сиріт. Отже треба більшого дому на кільканайцять партій, який в міру фондів може бути цоширений. Кілько маємо зібрати — годі означити, але лише є певне одно, що до збірки мусимо всі стати. Історія з жидівським рабіном не сміє повторитись. А якаж це була історія? Справляв ребе весілля донці. Хасиди рішили піднести йому в дарі бочку вина, яку кождий поклонник його мав до спілки з другими налляти. Бочка стала небавом повна, але замісць вина — була вода, бо кождий із даруючих був тої думки, що він лише один впав на ту геніяльну думку замісць вина вляти води. Так і з нас священиків не сміє ніхто впадати на ту геніяльну (?!) думку, що він один не пішле своєї лепти, то й без його датку стане дім. Його даток не збудує дому. Так дотепно готові подумати і инші, і „Дім для вдів і сиріт" буде — на місяци.

В який спосіб фонди зберуться? Зберутья місячними датками по 4 5 зл. від одного священика, чи там священичої сімї, а цей спосіб збирання дасть до трьох літ вже понад 100.000 зл. А площа під будову вже є закуплена Тов. св Ап. Павла. Площа ся, якщо оказаласьби невідповідна, може бути продана, а закуплена инша, відповіднійша.

Комітет рішив також, що хто з жертводавців подарує на будову дому 2.000 зл., той буде мати ту честь і памятку, що його іменем буде названа одна комната і імя жертводавця буде вмуроване в стіну, ним уфундованої комнати. Мали ми колись своїх Залуцьких з Теребовлі, своїх Новосадів в Підгайцях, що ціле своє майно жертвували на світські ціли, то найдуться може й такі, що на таку благородну і близьку собі ціль жертвують бодай 2.000 зл. Сеж буде для них: „monumentum aere perennius"...

Комітет подбав о видання святочних карток на великодні свята і талановиті наші малярі Петро Холодний і Осип Курилас зовсім безкорисно обіцяли приготовити цілу серію святочних карток.

Є ще більше несподіванок, над якими Комітет ревно працює, який що другий тиждень збирається на наради, і тішиться, що замірене діло йде... але про ті несподіванки довідається згодом духовенство і його родина з щоразових покликів в „Ділі“, або з письм з принукою до поодиноких деканатів. Досі свою горожанську повинність виповнив найкрасше калуський деканат (заслуга організаторки пані Марії Тисовської, жени пароха Калуша) і щирецький (заслуга о. декана Вол. Стернюка і з Пустомит). Та таки найкрасше дописав Львів, де ціле духовенство і доволі велике число світських людий, звязаних з священичими домами оподаткувалось добровільно, хоч з того дому ніхто з них користати не буде. Але тут проявилось зрозуміння потреби такого дому, спочування з долею і недолею священичої родини. Дай Боже, щоб до такого зрозуміння прийшло якнайскорше ціле духовенство церковної провінції.

о. Юліян Дзерович

Отворення захоронки.

В Сваричеві, що числить до 700 нумерів, від давна давалась відчувати потреба української захоронки. Діти тутешних батьків, що працюють днями і ночами по фабриках в Брошневі і Креховичах, були позбавлені опіки і опущені, а діти латинників (котрих є всего до 250 душ), віддавна мають тут свої „Сьостри“. Щойно 12. IX. 1926. мимо всяких трудношів удалось нам повисшій потребі зарадити і отворити захоронку для наших дітий.

Того дня було справді радісне торжество для Сваричева. Зібралося около 1.500 народу, котрий рушив з процесією з церкви під проводом о. декана Логинського з о. дром Єрми і підписаним разом з Сестрами, що прибули з Гошова, до дому церковного брацтва, віддаленого від церкви 3 і пів km. Тут відправлено велике водосвяття і посвячено дім. О. декан виголосив гарну промову (віддаючи дім Сестрам) про ціль захоронки і великий пожиток для села, а підписаний заохотив родичів до посилання дітий до захоронки і до матеріяльного підпирання її.

Евген Чубатий
парох.

Ч: 18/927.

Замкнення рахунків вдовичо-сирітського фонду Львівської А. Е. П. за рік 1926.

А. Диспозиційний фонд

Доходи	Зл.	гр.	Зл.	гр.	Видатки	Зл.	гр.	Зл.	гр.
Сальдо з р. 1925	—	—	4.488	14	Звичайні підмоги вдовам і сирот:				
Добродії	—	—	10	—	а) за рі 1925	11.119	61		
% і провізії	—	—	2.913	39	б) за 4 квартали 1926 року	78.182	56	89.302	17
Від поборів духовенства А. Е. П. 10%:					Надзвичайні підмоги	—	—	10.296	73
					Зачети на підмоги	—	—	1.015	35
а) фонд звичайних підмог	75.410	97			Адміністрація за р. р. 1925 і 19.6 (5 осіб)	—	—	3.322	55
б) фонд надзвичайних підмог	21.545	62			Підмоги з похоронного фонду	—	—	3.698	—
в) похоронний фонд	10.772	24	107,728	83	Канцелярійні видатки порта	—	—	1.014	68
Датки від поодиноких осіб (залеглости)	—	—	3.569	25	До основчого фонду (з принагідних датків і часть похоронного ф.)	—	—	12 240	28
Принагідні датки*)	—		3 021	30	Позички вдовам	—	—	447	50
Звернені підмоги	—	—	629	70	Шторна	—	—	30	—
Шторна	—	—	1.735	—					
СУМА:	—	—	124.095	61	СУМА	—	—	121.367	26
	—	—	124.095	—	Сальдо на р. 1927	—	—	2.728	35
	—	—	—	61	Згідно з касовою книгою	—	—	124.095	61

*) Датки при ординації, інституції і при звільненню від конк. іспиту.

Б. Рахунок похоронного фонду.

Доходи	Зл.	гр.	Зл.	гр.	Видатки	Зл.	гр.	Зл.	гр.
Одна часть з 10% датків духовенства з 1926 року . . .	—	—	10 772	24	Підмога 10 вдовам по померших священиках	—	—	8.698	—
					Ухвалою Комісії до основного фонду	—	—	5.292	—
						—	—	8 990	—
					Сальдо . .	—	—	*) 1.782	24
	—	—	10 772	24		=		10.772	24

*) Квота ся міститься в сальді диспозиційного фонду.

B. Основний (зелізний) фонд

Доходи	Зл.	гр.	Зл.	гр.	Видатки	Зл.	гр.	Зл.	гр.
Сальдо з р. 1925. (150 дол.) . .	—	—	750	20	Сальдо на рік 1927. . . .	—	—	*12.990	48
Оказійні датки					(1538·31 дол. уміщених на книжочці Народ. Торг, ч: 41/III.)				
а) з р. 1925. (259 дол.) . . .	2.076	50							
б) з р. 1926. (541·31 дол.) . .	3 031	30							
Титулом % датку за р. 1926 . .	1.840	48	6.948	28					
З похоронного фонду	—	—	5.292	—					
	—	—	12.990	48		—	—	12.990	48

*) Правдиву вартість основного фонду обчислюється через помноження 1538·31 дол. висотою денного курсу доляра (Пр: 1538·31×9=13 844·79 зл.)

Білянс запомогового фонду

Чинний стан	Зл.	гр.	Довжний стан	Зл.	гр.
Кн. Нар. Торг. ч. 134/III. (0·13 дол.)	1	17	Сальдо диспозиційного фонду	2.728	35
„ „ „ ч. 42/III. (0·23 дол.)	2	07	Сальдо основного фонду	12.990	48
„ „ „ ч. 135/III. (0·71 дол.)	6	39	Реверс вдови	447	50
Чек почтової щадниці	285	27			
Кн. Нар. Торг. ч. 41/III. (24·73 дол.)	222	57			
„ „ „ ч. 41/III.					
Основний фонд (1538·31 дол.)	12.900	36			
Заставні листи	—	14			
Позички — реверс вдови	447	50			
Готівкою	2.210	86			
	16.166	33		16.166	33

За згідність

Львів, дня 31. грудня 1926.

о. Т. Войнаровський
предсідник

о. Михайло Яцковський
касієр В. С. Ф.

о. Евген Гаврилюк
контрольор

Порівнайте, Всеч. Отці, отсі числа, вони говорять самі за себе. В 1925. р. вдовам і сиротам виплачено 11,119 зл., а в 1926. р. звичайних підмог 78,182 зл., а надзвичайних 10,296 + 1,015 зл., разом 89,402 зл. До того ще слід додати підмоги з похоронного фонду 3,698 зл. (які виплачені тим вдовам, що їм померли мужі в 1926. р.). А ще лишається основного фонду 12,240 зл. Відки ті всі гроші в 1926 році? З священичих пенсій 10%, які стягалися після ухвали останніх Загальних Зборів вдовичо - сиротинського фонду.

Звичайних підмог діставали в сім році вдови по 45 зл. квартально (перед війною по 25 до 38 корон квартально), а сироти по 30 зл. Отже таким способом створено сурогат за пропавший вдовичо-сиротинський фонд. Якби з причини війни не було так богато вдів і сиріт, то нинішні підмоги певно дорівнювали би передвоєнним.

Задля значного обтягнення священичих пенсій правительством і задля нової клясифікації парохій з огляду на висоту пенсії, яка від 1927. р. призначена для них (51 парохів не буде діставати ніякої пенсії), стягання датків на вдови і сироти стало почасти захитане і утруднене. Слідуючі Загальні Збори вдовичо-сиротинського фонду, які відбудуться в половині мая сього року, матимуть задачу управильнити висоту і спосіб стягання датків на вдови і сироти.

Завважуємо, що наша згадка в останнім числі „Ниви“ щодо ухвали останніх Загальних Зборів стягати всім душпастирям 10% з їх платні на вдови і сироти, остільки не є вірна, що ся ухвала не була повзята на один рік, але до слідуючих Загальних Зборів, які вирішать, що і як дальше робити. Тому й не потреба слати нових заяв згоди до Консисторії в сій справі. **Редакція.**

Звіт зі Загальних Зборів Т-ва Катехитів

Дня 24. грудня 1926 відбулися Загальні Збори Т-ва Катехитів при участи львівських членів і делєгатів з важнійших міст зі звичайним порядком.

Збори отворив голова о. Дзерович, згадавши ненадійну смерть о. Симеона Біленького, одного з найдіяльнійших членів Виділу. Звіт з діяльности Виділу складав секретар Т-ва о Бучацький .Виділ відбув 10 засідань, а письм вислав 389. Справа плянів для науки релігії була одною з найважнійших завдань Виділу. Пляни для народних шкіл, виготовлені о. Біленьким, будуть оголошені друком, пляни для гімназій майже готові, треба їх лише доповнити. Заходом Т-ва відбулися реколєкції: для учеників промислових

шкіл мужеських і дівочих при участи 600 до 700 учнів; для панів при участи 50—60 учасників; для духовенства при участи 100 священиків. В тім році повстали нові кружки Т-ва в Дрогобичі і Стрию. Виділ інстанціонував у ріжних шкільних справах в Ординаріяті і Кураторії, а також навязував кореспонденцію з кружками та поодинокими членами Т-ва.

По звіті касовім і звітах делєгатів о. дра Конрада з Тернополя і відчитання з діяльности кружка в Стрию приступлено до вибору Виділу, який лишився з малими змінами той самий. Потім слідували реферати. Справу плянів для ґімназій референував в заступстві о. крил. Лужницького о. др Костельник. Рішено упросити о. дра Фіґоля на головного редактора плянів для V низших кляс, для VI і VII обіцяв виготовити о. др. Конрад, а для VIII о. др. Костельник. В другім рефераті подав о. др. Костельник річеві дидактичні завваги для навчання апольоґетики.

З многих внесень і десидератів, принятих Загальними Зборами наводимо:

1) Всі о. душпастирі повинні бути членами Т-ва Катехитів.

2) Всі катехити мають о б о в я з к о в о стати членами Товариства.

3) Треба стреміти до того, щоби всі священичі товариства сполучити в одно, а дотеперішні товариства щоби були тільки окремими секціями.

4) Виділ Т-ва має давати провінціональним кружкам матеріял до опрацьовання в справах, що є на часі;

5) Кождий член Т-ва повинен бути членом Літургійного Союза, що треба пропаґувати також поміж загалом наших священиків.

6) Пляни науки релігії повинні появитись друком найдальше підчас вакацій 1927. р.

о. Бучацький Олександер
секретар

Нові книжки

Шематизм гр.-кат. духовенства львівської Архіепархії на 1927. рік. Львів. Накладом священичої кооперативи „Власна Допомога". Стр. 328. Як виказує сей шематизм, у нашій львівській архіепархії є 757 дотованих парохій, 227 недотованих (давнійше „прилучених"), парохів є 662, завідателів 72, excur. завідателів 21, сотрудників 80, число душ 1,283.792.

De Oriente documenta et libri. Видання „Orientalia Christiana" Vol VIII.—5. Num. 32. Februario 1927. Roma Стр. 52. Зміст: I. I. S. In Sowiet-Russland: 1) Der religiöse Abbau;

2) Um die Seele des russischen Kindes. II. Th. Spačil S. J.: Commentarium de theologia dogmatica. III. B. Leib S. J.: Bulletin d' histoire: Le XI siècle. IV. M.H.: Pour l' unité, parmi les catholiques de langue anglaise. V. St. Crisinus Sakač S. J.: S. Cyrillus, Slavorum Apostolus. — Recensiones. Notae bibliographicae.

Поступ вістник літератури й життя. 1927, ч. 1—2. Видає „Українська Християнська Організація у Львові", за редакцію відповідає: Маркіян Марисюк. Редакція й адміністрація часопису: Львів, Сикстуська 39а. Виходить раз на місяць в обємі двох аркушів друку, річна ціна 10 зл.

Давний студентський „Поступ" перестав виходити, бо — як редакція каже — „студентство навіть у половині не могло покрити коштів друку свойого журналу". Новий „Поступ" видається для всіх інтеліґентних верств нашого громадянства. Зміст в 2 ч.:

Лицар Хоробрий (Монтрезор). Луна минувшини (Ю. Дараган). Або плач або кров (Меріям). Слухаю (Д. Бандрівський). Два листи до молоді (В. Липинського). Зломаний меч (Ґ. К. Честертон). Значіння традиції для молодого покоління (В. Залозецький). Соціяльний змисл (Пєр Ль' Ерміт). Сніг (Меріям). Київ (Ю. Дараган). Два вороги (М. Е. Деллє Ґраціє). Сторінка літератури (Л. Нигрицький). На культурні теми. З природи й техніки. Бібліографія. Видавничі новини. Із студентського життя. Літературні замітки й анекдоти. Криве дзеркало.

Вже з сього змісту видно, що знайшлися би в нас письменники з католицьким світоглядом, які ґрупувалися би довкола нового „Поступу" і заповнювали його сторінки нині дуже потрібним змістом — щоби тільки суспільність у сих скрутних часах піддержала матеріяльно їх працю!

Всячина

Новий нунцій у Варшаві. Новим папським нунцієм у Варшаві іменований Монсіньор Пелеґрінетті, що був досі на такомуж становищі в Беоґраді. Новий нунцій приїде до Варшави в найближших днях.

Мудрі слова. Професор на беоґрадському університеті, православний Сербин, д-р Живоїн Перич, в „Allgem. Tiroler Anzeiger" (Innsbruck) з 1925. р. написав таке: „Я вже мав більше разів нагоду, щоби признати супремацію католицької церкви над нашою восточно-православною.

Отся її супремація полягає в тім, що вона „загальна, наднаціональна". Вона стоїть понад народами, над держа-

вами, й тому більше відповідає християнській ідеї католицизму — соборности. Вона саме тому, що не робить ріжниці між поодинокими людьми, народами й племенами, більше відповідає тій ідеї, як наша восточно-православна церква.

Восточно православна церква не має ні єрархічної, ні дисциплінарної єдности, і вона тому вяжеться з поодинокими державами тай народами, де се можливе. Національний характер восточно-православної церкви противний характерови християнської ідеї, а се мене, як приналежного до православної церкви, завсіди дуже боліло.

Тому православна церква не представляє тої моральної сили, яку має католицька церква, й вона не може працювати для ідеї братерства й мира на цілім світі так, як се робить католицька церква. З огляду на нашу християнську культуру була би страшенна шкода, якби з котроїнебудь сторони ішлося за тим, щоби розбити єдність і соборність католицької церкви. Я завсіди буду проти того, щоби ослаблювалася найсильнійша і найбільш впливова християнська церква — католицька. Вже перший роздор був такий страшний для людскости. Треба нам повернутись до часів, коли була одна соборна католицька церква".

Подібно писав також і другий професор београд. університету, Др. Радован Казимирович, у „Волі" з 1926 р. ч. 5. („Руски Новини").

Перший том критичного видання латинського св. Письма т. зв. „Вульґата" вийшов друком в літі 1926. р. Папська комісія ще 1907. р. просила Пія X, щоби видати н ове критичне видання „Вульґати". Папа повірив сю тяжку роботу чинови Бене недиктинців. Пятьдесять монахів працювало через ряд літ у палаті св. Калікста в Римі над тим новим виданням. Стягнули манускрипти з ріжних бібліотек світа, або бодай їх фотографії, і так нині в палаті св. Калікста находиться найповнійший збір манускриптів св. Письма. Перший том у кварт-форматі має 427 стр., а містить у собі тільки книгу. Битія.

Його титул такий: „Biblia Sacra iuxta latinam Vulgatam versionem ad codicum fidem iussu Pii PP. XI. cura et studio monachorum O. S. B. Commisionis Pontificiae a Pio PP. X, institutae sodalium, praeside Aid. Gasquet S. R. C. Card. editalibrum Genesis ex interpretatione S. Hieronymi, prologis variisque capitulorum seriebus adiectis prolegomenis recensuit D. Henricus Quentin, Monachus Salesmonensis".

Книжка на часі. Проф. О. Др. Т. Мишковський видав книжку „Изложеніе Цареградской Литургіи" (як ми про се донесли в попереднім числі „Ниви" в рубриці „Нові книжки"). Книжка просто золота варта — особливо в нинішніх часах, коли відживають рефлєксії про стиль і про духа нашого

обряду: яким він став, а яким повинен бути після льогіки і психольогії давного грецького обряду. Проф. Мишковський подав не тільки богато характеристичних фактів з нашого обряду та його змін, але всюди старався утвердити те, що слушне і в той спосіб відкриває нам інтимну льогіку і пси-психольогію нашого обряду, на що ми вже й нечуткі стали в суматосі ріжних впливів. Кождий священик, хоч і обрядовець, по прочитанню сеї книжки признає, що богато з неї навчився. Написав же її старий професор, що з пієтизмом через ціле своє життя віддавався студіям над сим предметом. Особливо численні нотки є повчаючі. Жаль тільки, що написав свою книжку по російськи і що видав її лише в 200 примірниках. По появі сеї книжки кождий, хто схоче говорити про наш обряд, а не перестудіював сеї книжки о. проф. Мишковського, буде розправляти як „coecus de coloribus". *К.*

Пратекст св. Письма Нов. Завіта? З Італії прийшла майже неймовірна вістка. Вчений Luigi Moccia твердить, що він посідає 31 грецьких перґамінів, на котрих має бути списаний пратекст Нового Завіта. Сей текст має походити від Йосифа з Єрусалиму, що його написав в старогрецькій мові для якогось ученика Ісуса. На останній стороні перґаміну міститься пращальне письмо Йосифа з його віроісповідними братьми, а написане воно в 7. році по збуренню Єрусалиму Веспазіяном (отже з 77. року по Хр.). Якби сі перґаміни дійсно були оригінальні, то се булоби відкриття незвичайної ваги.

Нові „учителі Церкви". Св. Отець підніс до гідности „учителів Церкви" св. Петра Канізія і св. Івана від Хреста.

Роздор між російською єрархією на еміґрації. Російські архієреї вже за часів Денікина утворили „Висшее Церковное Управленіе", яке на еміґрації заступало давний царський св. Синод. Се В. Ц. У. назначило митроп. Евлогія „управляющим русскими церквами в Зап. Европѣ", а собі полишило управу инших заграничних епархій і парохій. Але 5. V. 1923. московський патріярх Тихон видав указ, котрим розвязує „Висшее Церк. Управленіе", а управу всіх заграничних російських церков повірив митроп. Евлогієви. Одначе В.Ц.У. не признало сього указу, сумніваючися про його автентичність. І так В.Ц.У., в якому головним потентатом був і є митроп. Антоній, продовжало свою діяльність. На архієрейськім соборі 1926 р. в Карловцях (Югославія) піднесено питання про „признання або непризнання" всеросійської церковної власти. Митроп. Евлогій покинув собор.

Одначе собор узнав себе незалежним від церковної власти в Росії і зажадав від Евлогія, щоби підчинився

йому під загрозою суспензії і навіть відлучення від церкви. Евлогій заапелював до „мѣстоблюдителя“ патріяршого престола в Москві. Наслідки сього роздору даються відчувати особливо в Німеччині, де сторонник митр. Антонія, еп. Тихон, захопив берлінську церкву і її майно, а инші російські парохії в Німеччині остали вірні Евлогієви.

Нема спільної мови. На нашу статтю „Дяки гудуть“ (в 11—12 ч. з 1926 р.) відповів у „Дяківських Відомостях“ (з 1. II. 1926.) якийсь „Самсон Недобитий, іспитований дяк-управитель хору“ дійсно „самсонівською“ анімозою, яка вже давного Самсона в біду завела. Як ми й сподівалися, наші слова не знайшли ні крихітки зрозуміння в тих, що в імени дяків говорять. Нема навіть спільної мови між нами, бо сей „Самсон Недобитий“, шукаючи жиру для своєї анімози, несовісно поперекручував змисл нашої статті. Ось як він собі пише:

„Редакція „Ниви“ єсть переконана, що дяки неповинні, або таки по просто не сміють орґанізуватися, а вже таки на правду не сміють ставити яких там домагань о поправу їхньої долі, бо після гадки редакції Ниви дяки під диктаторською опікою своїх отців парохів мають правдивий рай; дякам не ходить о добро церкви, ані о віру, лише о большевицьку „клясову боротьбу“, тому всі кличі дяківські суть безпідставні.

Редакція Ниви старається відстрашити дяків від орґанізаційного руху, а тим самим хоче розбити дяківську станову орґанізацію, в тій ціли робить великій наступ на свідомійших дяків, сипле на них цілі громі, грозить загальним переслідованням...“

Ще додав „приправу“ від себе: „приходи“ мого пароха були 894 (вісімсот девятьдесять чотири) разів більші від приходів дяка, себто моїх“!! Припустім, що сей „Самсон“ мав тільки 50 зл. приходів, то його парох мусів би мати 44.700 зл. приходів. Шукайтеж тепер пароха в Галичині, що мавби 44.700 зл. приходів річно, а певно нема такого дяка, котрий не мав би ні 50 зл. річного доходу. І ось тим воює дяк „Самсон Недобитий“ — значить: цілком нереальними уявами. Як його парох дістав за похорон 20 зл. то „Самсон Недобитий“ мав би дістати не цілих 3 сотики!! Ні, при таких байкових натяганнях річи не може бути між нами спільної мови.

До чого доходить у школі! В селі Ганачівка пов. Перемишляни є 208 гр.-кат., 430 лат. і 20 жидів. У школі є дві польські сили, шкільних дітий в 1925 р. було: 49 лат. обр., 22 гр.-кат. і 6 жидів. Відколи Польща настала, не вчать у тій школі української мови навіть яко предмету. Наші діти не вміють у своїй мові ні читати,

ні писати. Отже відобрано їм можність учити їх з книжки молитов, катехизму, біблії. Місцевий душпастир і родичі дітий від літ стараються, щоби в школі навчали бодай читати й писати по українськи, одначе без успіху. Шкільний візитатор заявив їм що має виказ шкільних дітий в Ганачівці, але гр.-кат. між ними є тільки 12, а не 22... А після закона щойно як є 20 дітий, то тоді можна домагатися для них науки україн. мови як предмету. Значить, у виказі шк. дітий в дорозі до Львова згубилося 10 українських школярів з Ганачівки, щоби польонізація лекше ішла! Хоч на сім терпить наука віри, їм се байдуже.

Найновійша статистика католиків. „The Catholic Directors" подає такі числа: на цілім світі є 324,328.000 католиків. З них в Европі є 190,779 000 душ, в Америці 112,790.000, в Азії 15,416.000, в Африці 3,273.000, в Австралії 2,670.000.

Большевики у боротьбі проти релігії видали новий декрет, силою котрого забороняється духовним особам усяких конфесій, що не мають радянського горожанства, вступ до радянських республик. Католицьких священиків, що не мають радянського горожанства, викидають з радянських республик.

Померли. Дня 19. X. 1926 помер наглою смертю в Італії о. Аврелій Пальмієрі, звісний знавець словянських мов і с ідної церкви. В останніх літах свойого життя віддалився від церкви і як публицист пішов на службу італійського фашизму. В давнійших своїх творах (Chiesa russa) він твердив, що Поляки віддавали унії в історії найгірші прислуги, а під конець свойого життя змінив се своє переконання остільки, що тільки Поляки (Польща) зможуть повести діло унії з успіхом.

Архіеп. Юрій Матулєвич, бувший епископ Вильні, помер 27. І. с. р. в Ковні на Литві.

З Вильні вигризли його пшехполяки тому, що не був польським шовіністом. У наслідок тих махінацій його з титулом архіепископа відкликано до Риму, а опісля вислано до Ковна в ролі апостольського візитатора.

Печатається з позволенням Митрополичого Ординаріяту у Львові.

Редактор-видавець о. Д-р Гавриїл Костельник.

З друкарні Ставропігійського Інституту

8767

Рік XXII. Львів, за березень 1927. Ч. 3.

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим додатком в 1 арк. до кождого числа

Передплата виносить 16 зол. річно, для заграниці 2 доляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняктів 1.

ЗМІСТ:

Фалшиві й правдиві анальогії 81—85

о. Др. М. Конрад: Про концентрацію науки релігії в середній школі. . . . 85—90

о. Яків Тарнавський: Семинарицький спомин . . . 90—94

Моя організація церковних брацтв . . . . . 94—100

о. Др. Г. Костельник: Надзмисловий світ . . . . 101—108

Місії . . . . . 108—111

Нові книжки . . . . . 111—112

Всячина . . . . . 112—120

Проповіди . . . . . 33—48

ЛЬВІВ 1927

Рік XXII. Львів, за березень 1927. Ч. 3.

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим додатком в 1 арк. до кождого числа

Передплата виносить 16 зол. річно, для заграниці 2 доляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняктів 1.

Фалшиві й правдиві анальогії

В останніх роках з польських духовних кругів щораз частійше даються чути голоси, які взивають наше духовенство (а через духовенство й весь нарід) до „братньої згоди". Тим закінчив свою статтю „Kwestja ruska" (в Gaz. Kośc.) Ks. Wł. Dubaniowski, а за ним Ks. Adolf Sigmund, який (так само в Gaz. Kościeln—ій) також писав на ту саму тему („Jeszcze o kwestji ruskiej"). Іде їм передовсім о зовнішні ознаки тої згоди: щоби наші процесії брали участь з польськими на їх Божого Тіла, а польські щоби брали участь в йорданськім водосвяттю і т. ин., як се було давнійше — чито конкретно: перед 1918. роком.

Хто винен, що та звязь пірвалася? Ks. A. Pechnik, довголітний редактор „Gazet-и Kośc.", отже речник галицького польського духовенства, пише отверто в „Kath. Kirchen-Zeitung" (ч. 4 з с. р.), що Українці тому винуваті (якжеж би инакше?!): „das ist nicht unsere Schuld, sondern die der Ukrainer selbst, weil sehr viele von ihnen nur dann zu polnischen Priestern (oder Laien) zu kommen pflegen, wenn sie von uns etwas brauchen". Те саме можна вичитати також з писань инших наведених польських авторів. Ks. Dubaniowski в своїй статті розводився над тим, як то „ruskie duchowieństwo" сіяло і сіє ненависть до Поляків; а Ks. Sigmund, докінчуючи його тему, каже: „Kapłan, który sieje nienawiść, a co gorsza, który ją głosi, nie jest uczniem Chrystusowym, ale karykaturą ucznia Chrystusowego". І подає анальогію під конець своєї статті: „w Szwajcarji obok siebie mieszkają trzy narody: Niemcy, Francuzi i Włosi i dobrze im jest; dlaczego w Polsce nie mogą żyć zgodnie Polacy i Rusini?" Ks. Pechnik подав Німцям подібну ана-

ЛБ АН УРСР
Ж. № 5057

льогію (очевидно, числячи на те, що несвідомі Німці й поняття не зможуть мати про те, як він їх своєю анальогією „надуває"): „wir haben auch unter uns Katholiken des armenischen Ritus, die uns gar keinen Anlass zu Misstrauen und Reibungen geben und die wir schätzen und lieben als unsere treuen Glaubensbrüder"...

Виходить, що ми, Українці католики, якийсь несамовитий народ: ненависть се ніби наш „пародительський гріх", і тому ми є тільки „карикатурою" Христових учеників... Хоч розступися, земле, під нами! Але ті анальогії, ті анальогії! Коби була хоч крихітка правди в них, оскільки вони мають освітлювати наше положення! А так, як є, то заломлюєш руки, й не знаєш, чому більше дивуватися: чи нещирости, чи отуманенню, чи безцеремонности їх авторів? Світським польським ідеольогам можна лекше дарувати, коли вони подібно висловлюються на ту саму тему.

Для них головні в життю політичні цілі, а політика — се лукава душа: затає, перекручує, підставляє, зіставляє фрагменти, як їй треба. Не як святому Богу треба, але як грішним людям треба. Але коли духовні знають тільки „політичну мову", і то ті духовні, котрі вічно накидуються нашому народови на менторів правдивого християнства, тоді між нами стає ще більша пропасть

Воно дійсно сходить на іронію, що з польських ідеольогів ще найбільш щиро ставляться до української справи саме люди ліберальних напрямків, деякі з масонів, з соціялістів. А ідеольоги з духовних кругів? Сумно й сказати. Для них „Kwestja ruska" се ненависть „Rusinów do Polaków", яку головно роздмухує українське духовенство.... Зрештою маєте вгорі наведені анальогії. Фалшиві анальогії з грунту річи!

Ks. Pechnik перед світом каже нам зійти до ролі польських „Вірменів", і щойно тоді речники польського духовенства будуть нас „цінити й любити". Чистий глум! Атже Українці під Польщею се не Вірмени. Нині в Польщі ніяких Вірменів нема навіть під обрядовим поглядом. Давні Вірмени се була горстка захожих купців, які з часом цілковито спольщились і златинщились так, що з їх обряду остала тільки пуста назва. Чи міліони Українців на своїй етнографічній землі під Польщею мали би так само „здатися", як ті Вірмени? В імя якого права? Нема такого. Але є природне право, котре каже кождому народови берегти свій характер, жити своїм життям і перти до щораз ширшої його розбудови.

Перед 1918. роком деякі з польських ідеольогів (Фр. Смолька) аргументували в тому дусі, що Полякам належиться свобода, бо вони разураз боролися за неї (їх повстання); а Українці ніколи не боролися за свою свободу.

тому вона їм і не належиться... По 1918 р. польські речники змінили тактику: зрив українського народу до свободи в часі, коли всі австрійські народи *поступили так само*, вони називають „інвазією“ (!), вигадуючи притім ріжні образливі назви для народу і його руху.

Чи отже Українці не воюють, чи воюють — воно завсіди зле виходить для тих, котрі мають тільки одну ціль: щоби Українців „до двадцять літ нестало“... Польські речники з духовних кругів не можуть здобутися на се, щоби раз поставити справу *чисто і щиро*. Ми їх виручимо Ціла біда саме в тому, що *Польща не є Швайцарією*. Для швайцарських Німців Швайцарія є „Німеччиною“, для Італійців — „Італією“, для Французів — „Францією“. А чи Польща для Українців є „Україною“, хоч Українців у Польщі є мабуть о три міліони більше, як усіх Швайцарів. Hic Rhodus, hic salta! Від 1918. р. лунає над нашими головами клич польських газет, політиків і навіть учених (ректори університету явні відчити мають на сю тему): що до двадцять літ не буде у Польщі Українців (Rusinów)... І ось у тому напрямі стелиться ліжко для Українців. Для польських шовіністів се все тільки „rzekome krzywdy Українців — все rzekome“. Нещирість і облуда затуманюють, і ті, що мають очи, не видять. Але хто *хоче* пізнати властивий стан, сей легко може довідатися.

Австрія була щодо числа жителів майже в двоє більша від теперішньої Польщі, а Українців в Австрії було майже о половину менше, як тепер є в Польщі. Всежтаки галицькі Українці стратили дуже богато і з тих мінімальних національних прав, які собі здобули в Австрії. І то в часі, коли всі европейські народи здобули собі свободу: Поляки, Чехи, Словаки, Хорвати, Словінці, Литовці, Фінляндці, Лотиші, Естонці — народи, крім Поляків, *чисельно менші* від тих Українців, що опинилися під Польщею. Як се так може бути? Ось се правдива анальогія. Hic Rhodus, hic salta. Відповідають польські часописи: Польща — не Австрія! Польща се „narodowa“ держава, а Австрія була „narodowościowa“... От собі пусте слово — вишукане, щоби заперечити дійсність. Атже Австрію перед 100 роками її володарі також понимали, як „narodow-y“ державу! — Ну так, але се було в часах, коли Польщу розбирали. — Ось друга правдива анальогія.

Третя: Пошукайте в цілій Европі (з большевією включно) таку державу, в котрій 6 до 7 міліонів „инородців“ були би засуджені на таке мізерне національне животіння, як Українці в Польщі. Нема більш такої держави. Національно - територіяльну назву „Русь“, яка в давній Польщі аж до її розбору була офіціяльною, тепер заступлено назвою „Малопольща“. В 20 ст. в Европі творяться

кольонії (бо щож инше має означати назва „Малопольща"?). А назву „Українці" проскрибується і насильно заступається її назвою „Русини" очевидно в тій ціли, щоби Українці в Польщі не почували себе одним народом з Українцями на Вел. Україні. Отже тут недобра назва „Русь", а там знов добра — все після денаціоналістичних цілий.

Четверта правдива анальогія: На Великій Україні українізується цілий державний апарат; в Чехословакії 400.000 Українців, що під мадярською денаціоналістичною політикою вже були майже пропащі, мають без порівнання більше національних прав, як 6—7 міліонів Українців в Польщі. Тут по диктату Прушинського і Грабського все перемальовано і перетворено на польське: школи, суд, почту, залізницю і т. д. — все без виїмку. Від кількох літ ведеться всякими політичними властями боротьба, щоби навіть в українських парохіяльних урядах урядовою мовою була польська (хоч такого закона нема!). Кари на кари сиплятся за те на наших душпастирів. В одному тижні на одного душпастиря приходять і по три засуди, кождий після найвисшого виміру — по 200 зл.

Чи отже се ті обставини, в яких і Полякам і Українцям у Польщі може бути добре, як Німцям і Французам і Італійцям у Швайцарії?! Хиба лиш під тою умовиною, щоби Українці через ніч перекинулися в Поляків. Ріжні чуда бували на світі, одначе такого ще не було.

І тому Українці, бачучи і відчуваючи, що від 1918. р. остала їм тільки церква, котра й надальше є чистим виразником їхньої національної окремішности й життя, інстинктовно, без усякої аґітації заховують тут свою ізоляцію. Або може мали би вони добровільно, навіть у церкві давати зовнішні познаки, що одобрюють і годяться на ту негативну політику, яка ведеться супроти них від 1918. р. Нема такого народу на світі, котрий згодився би на таке діло. Ось се щира і чиста правда.

Польські ідеольоги з духовних кругів не лише могли би, але навіть повинні би найлекше з усіх иших кругів зрозуміти сей дійсний стан. Хто як хто, але ті, котрі з уряду проповідають „hodie mihi, cras tibi", повинні би також на національні відносини, бодай в засаді, глядіти sub specie aeternitatis. І повинні зрозуміти, що нині вже осінь Европи: ніякі нові народи не творяться і не можуть творитися, бо кождий нарід має своє імя, свою мову, яку граматика робить непохитною, свою історію, свою певну, усталену віру. От Мадяри через 1000 літ винародовлювали Словаків, і на чім те все скінчилося?! Нові народи творилися тому 1000 літ. А нині бути сторонником клича, що „до 20 літ (!!) Українців у Польщі не буде", се

тільки ознака цілковитого затуманення й навіть отупіння в наслідок шовінізму.

Сумно, що речники польського клиру пристають власне до тої групи. Свідчать про се навіть польські ліберальні сторонництва. Так пр. „Dziennik Ludowy“ ч. 57 з 11. марта с. р. під заголовком „Arcybiskupowi Teodorowiczowi (голові „вірменської церкви“ в Польщі) і księżom polskim do pamiętnika“ дає лекцію польському клирови з послання данцігського епископа O' Rurke: „Чоловік ніколи не повинен забувати, що він є не тільки членом свойого народу, але також одночасно членом цілої людськости, що біля його власного народу жиють і инші народи, з котрих кождий має рівнож свою власну національність і також має право сю свою національну окремішність любити і стерегти. Як тільки котрийнебудь нарід зачинає самого себе обожувати, а инші народи вважає тільки за середник до своїх цілий, тоді здорове привязання до свойого народу вироджується в несправедливий і безбожний націоналізм...“

Так, ціла біда в тім, що Польща не Швайцарія! В Швайцарії зрозуміли люди, що нині осінь Европи, і мають спокій і добре їм. А тут, у нас, хоч осінь, уявляють собі весну, понимають нації як такі, що є „in statu nascendi“, і в одних обставинах — бо доля народів химерна, як і доля осіб — іде „польщення“, а в инших обставинах іде „відпольщування“. Значить, іде щеплення—здирання скіри, щоб насадити чужу. Певна річ, що саме для Поляків, як для релятивно малого народу між кольосами, такий стан річи найфатальнійший, як про се й історія свідчить. Послідовно було би найвисшим завданням польського клиру, щоби він усіми силами змагався Польщу перетворити в Швайцарію. І щойно тоді їх речники мали би право показувати нам на Швайцарію, як на взір. А доти всякі їх „миролюбиві емфази“ значать не більше як „пускати тумана“.

о. Др. М. Конрад

Про концентрацію науки релігії в середній школі

(Докінчення)

Сею другою концентричною групою завершується наука віри й моралі, стремлячи до образовання характеру у дозріваючої молоді. Там вона найде пояснення питань, що насуваються дозріваючому умови, як щодо узасаднення правд віри й моралі, так до католицького погляду на ріжні

життєві, індивідуальні, родинні та суспільні, а денеде й на політичні проблєми. Відповіди на сі життєві загадки повинні вплинути на молодь, щоби вона зрозуміла свої християнські обовязки супроти Бога, себе й ближнього, обовязки народні й горожанські. У сій ґрупі виступає сильнійше льоґічний момент, одначе не треба усувати зовсім чинників психольоґічної натури. Там, де їх занедбуємо, появляється навіть у старших осіб нудьга, передчасна втома та обяви ослаблення уваги.

Науку віри й моралі, оперту доси на біблійній історії, друга концентрична ґрупа поглибляє й розвиває на діях Церкви. Ся концентрація має на ціли, щоби молодь пізнала догматичний розвій обявлених правд, приноровлення правд догматичних і моральних до внутрішнього життя Церкви, в котрому життю увидатнюються практично засади віри й моралі, їх життєві впливи, їх практична могучість і значіння в життю одиниць, народів та цілого людства. Така пластика силою примірів і взорів, черпаних з діїв вселенської й рідної Церкви, промовляє до розуму й волі та стається підоймою до вироблення й уґрунтування морального характеру на католицьких засадах.

Історія Церкви надається добре до концентрації відомостий зі всіх ділянок науки релиґії з першої ґрупи, а дещо й з другої, з науки історії всесвітної й рідної так, що навчання релиґії в V-ій клясі середної школи носить характер підсумування відомостий, набутих в попередних клясах, а заразом підготовлення до навчання релиґії у висших. Поодинокі лєкції треба оперти на фактах історичних, одначе треба памятати, щоби при кождій вказувати на наслідки, які мали християнські ідеали втілені в життя людий.

В історії Церкви молодь пізнає, як Церква з малого гірчичного зерна розвивається величаво й своїми віттями покриває людство Катехит має нагоду повторити догматичну правду про основання Христого Божого царства на землі, його ціль і орудники та вказати на Божу опіку над ним. В сей спосіб катехит при навчанню історії Церкви скріпляє віру в божественність Христової Церкви, а заразом ставить молоді до наслідування світлі взори християнського життя в геройських одиницях, памятаючи, що „historia est magistra vitae". Молодь пізнає з науки історії Церкви, як важний є її вплив виховуючий і цивілізаційний.

Побіч божеського елємету, що видніє в християнстві, бачимо в церковних діях вплив чисто людських чинників. Де чоловік, там блуд і ґріх. Розум чоловіка, улягаючи злуді й ограниченню, воля й почування, підлягаючи пристрастям, спричиннюють в Церкві ріжні єреси, роздори, й моральні упадки. Катехит обговорюючи єреси, схизми та моральний упадок християнського життя, деколи навіть в найвисших

церковних сферах, повинен звернути увагу учнів на людський елемент в історії Церкви, на хиби дієвих осіб, а заразом виказати надприродну опіку над Церквою, що вона завсіди виходить побідно та по дієвих потрясеннях скріпляється внутрішньо. Сі потрясення спричинюють, що від дерева Церкви відпадає те, що гниле й мертве. Церква має у своїм нутрі надприродну Витезду, що своєю цілющою водою уздоровляє морально хорих своїх членів. В тій воді Церква відновляється, очищується, набирає свіжих сил до сповнення свойого післанництва для добра одиниць, держав і народів. В історії Церкви нераз є згадка про навернення блудних її синів, що захоплені филею атеїзму, невірства, єреси, відпали були від своєї матери — Церкви, а відтак, досвідчивши на собі сумних їх наслідків, вернули на її лоно. Ті сумні досвіди упавших одиниць учать, що життєвої правди треба шукати в католицькій Церкві. Вона подає правдиві засади, відповідні людській природі в життю одиниць і суспільностий. Для ілюстрації не треба поминути й суспільного питання, котре намагає розвязати надармо соціялізм і комунізм на основі матеріялізму з поминенням християнських засад любови всіх ближніх і справедливости. (Енцикліка Льва XIII „Rerum novarum.“)

В науці історії Церкви маємо чимало нагод до ілюстрації християнської ідеольогії на живих примірах. Таке навчання історії Церкви через примінення засади концентрації стає інтересне й практичне й має дуже важне виховуюче значіння.

З науки історії Церкви випливає пекуча потреба глибшого узасаднення правд віри й моралі, а до того служить у висших клясах наука догматики, етики й апольогетики (в VI, VII і VIII клясі).

Безперечно, що ціла догматика загальна й частна призначена для VI-ої кляси середної школи є предметом занадто обширним на один рік при двох годинах релігії. В давнійшому пляні для науки догматики були призначені два роки. В новому пляні через введення апольогетики в VIII-ій клясі наука догматики мусіла стягнутися на один рік Се час рішучо за короткий, щоби вичерпати весь матеріял. Вправді відпадає тут чисто фільософічне узасаднення правд віри, а ходить головно про основне історичне узасаднення християнства й католицької Церкви на підставі історичних жерел Божого обявлення, передусім св. Письма та устного передання. Одначе й так вичерпання цілого матеріялу при двох годинах тижнево на один рік є дуже утруднене.

В догматиці концентрація має також широке примінення. Історія Церкви, біблійна історія як Ст. так і Нового Завіта мимохіть накидаються при узасадненню й поясненню кож-

дої майже догми. Для ілюстрації може служити догма про божество Ісуса Христа. При узасадненню сеї догми треба згадати з історії Церкви про єресь Арія, перший нікейський собор вселенський, нікейсько—царгородський символ віри тощо, — з біблійної історії прим. про подію з податком на церкву, — з літургіки про пісню „Єдинородний Сине“ і т. д. При поясненню правд віри добре прочитати деякі уривки з писань Отців Церкви й католицьких писателів, покликатися на свідоцтва й голоси знаних і світських писателів.

Доповненням догматики є наука етики в VII клясі. Завданням сего предмету є подати молоді основні засади життя з глибшим узасадненням обовязків чоловіка зглядом Бога, себе й ближнього. Етика основується на догматиці й току догматика має тут широке примінення. Одначе догматичне узасаднення повинно бути в науці етики коротше, а науку треба вести головно на фільософічній основі.

Сего вимагає умовий уровень учнів VII-ої кляси, котрі відчувають потребу більше розумового й фільософічного узасаднення. Розуміється, що треба заєдно вказувати на те, що віра розвязує етичні питання найпевнійше. Наука етики повинна стреміти до образования морального характеру молоді. Вона повинна виробити у неї ясний католицький погляд на всі обовязки, які має дозріваючий молодець сповнити зараз і по виході зі школи. Вона має подати найсильнійші науки до ділання доброго а оминання злого.

Молодь повинна пізнати, що для набуття сильної волі, не вистарчає користати з природних орудників, але треба уживати орудників надприродних, котрі установив Ісус Христос і подає католицька Церква. Потреба концентрації тут очевидна. Наука догматики в першій мірі, а відтак історія Церкви, біблійна історія, всесвітна й рідна історія, література мають в етиці широке примінення. Біографії, головно описи життя католицьких героїв, місіонарів, суспільних діячів, впроваджують до тої науки тепло й силу, що тягне волю молоді до добрих діл.

В VIII-ій клясі загально образуючої середньої школи приписана апольогетика.

Ся наука занимається систематичною обороною й глибшим фільософічним узасадненням деяких основних правд віри, оспорюваних ворогами віри й Церкви. Апольогетика опрацьовує ті самі теми, з якими стрічається молодь почасти в догматиці, почасти в етиці та історії Церкви. Вона опрацьовує свій предмет з фільософічно — критичного боку, покликуючися на здоровий розум і на факти досвіду. Тут конечна концентрація елєментів не тільки з релігійних предметів, але з фільософії, свідоцтв визначних учених та світських писателів, хочби вони були иншого віроісповідання.

І так перейшов я загальну програму науки релігії в середній школі й виказав, що засада концентрації має широке примінення в релігійних предметах приписаних на поодинокі кляси. Осталоби ще примінити сю засаду до кождої лєкції в подрібній лєкційній програмі в кождій клясі. Така лєкційна програма є дуже потрібна, але й не так легка до опрацьовання. Вона має групувати кого головного лєкційного, предмету як коло осередка всі инші споріднені відомости для глибшого зрозуміння тогож головного предмету так, щоби мимо того кожда лєкція була викінченою методичною одиницею. Проби такої подрібної лєкційної програми маємо в програмі, затвердженій польським Епископом для рим-кат. релігії. Такі проєкти лєкційних програм появилися також і в польській педагогічній пресі. Сею справою повинен занятися в першій лінії виділ Т-ва Катехитів, поручаючи досвідним катехитам виготовити як найточнійшу лєкційну програму на кожду лєкцію для поодиноких кляс. Одначе треба памятати, що засада концентрації в опрацьованню такої лєкційної програми мусить бути примінена дуже обережно. Для приміру подам критику деяких лєкцій програми для римо-кат. релігії з року 1921. Возьмім 4 і 5 лєкцію І-ої кляси на ст. 7. Головним предметом є оповідання з біблійної історії ст. 3. про Каїна і Авеля на 4. лекції, а на 5. про потоп. З катехизму приписує автор: Naco Bóg stworzył świat? — Przymioty Boga: wieczny, nieodmienny, wszechobecny, najmędrszy, najwierniejszy". З літурґіки: „Pojęcie czci Bożej. Cześć wewnętrzna i zewnętrzna". На практичне примінення велить автор співати: „Drugą strofę pieśni: Kiedy ranne". Чиж така концентрація добра? Як тут лучити з головним предметом науку про висше вичислені Божі свійства? Чиж не льогічнійше булоби згадати про зависть, убійство, зухвалість, кару за гріх і Божу справедливість тощо? Маємо до вибору досить відповіднійшого матеріялу. Концентрація має бути природна, а не штучна й натягнена.

Таких куріозів є більше в тій програмі. Прим 7. і 8. лєкція подає як головний предмет: „Wieża Babel. Rozejście się ludzi po świecie". Автор велить при тій нагоді учити з катехизму: „Dalsze przymioty Boga: najsprawedliwszy. Człowiek. Jego podobieństwo do Boga. Dusza. Dary przyrodzone i nadprzyrodzone" З літурґіки: „Powtórzenie o czci Bożej". Практичне примінення: Ostatnia strofa pieśni: „Kiedy ranne wstają zorze". Або возьмім 37 лєкцію. Головним предметом: „Prorok Jonasz". З катехизму: „Siódme i dziesiąte przykazanie Boskie". З історії Церкви: „Swięty Izydoror acz jako wzór pracowitości. Święta Zyta". А ще дивачнійше примінення концентрації в 36. лєкції, де головним предметом: „Prorocy: Eljasz i Elizeusz". З катехизму приписує автор:

„Szóste i dziewiąte przykazanie Boskie". В програмі на V-у клясу при історії про вандрівки народів програма велить концентрувати з катехизму науку про надприродне життя з ласки, про Божі заповіди, євангельські ради. А при найсумнійших діях Церкви в X і XI століттях приписує програма концентрувати про сполучення святих. Похибка автора програми полягає на мильному приміненню засади концентрації беручи систематично біблійну історію й катехизм при науці релігії в I-ій клясі без огляду на те, чи дані відомости природно й льогічно лучаться з собою. А се хиба й проти засади самого автора, котрий на ст. 69 так пише: „Historja kościelna ma nie tylko zaspakajać ciekawość uczniów, lecz poza tem powinna uczyć, jak żyć należy. W tym celu bez sztucznych i długich dygresyj należy powtórzyć wiadomości katechizmowe, nabyte w klasach nizszych". Концентрація повинна бути природна, не штучна й не переладована, хотяйби природна. На прим. возьмім 21. лєкцію в II клясі тоїж програми. Яке там переладовання! Ось точки: „Cud w Kanie. Pan Jezus okazuje swoją wszechmoc. O czem świadczą cuda, które Pan Jezus uczynił własną mocą? (wyjaśnić pojęcie cudu). Sakrament małżeństwa. Najświętsza Marja Panna opiekunka ludzi". Хотяй тут концентрація природна, але як вичерпати усі точки в протягу 45 мінут по відтрученню що найменше 10 мінут потрібних на перепитання старої лекції? Таких переладовань повно в тій програмі. Вже инакше представляється програма з р. 1925 для низшої гімназії. Вона може служити як взір для дальших програм. Дай Боже, щоби у нас появилася якнайскорше поправна програма лєкційна для кождої кляси з як найвлучнійшим приміненням засади концентрації. Я скінчив і ставлю резолюцію:

Загальні збори Т-ва Катехитів у Львові поручають Виділови Т-ва подбати, щоби по можности до року була виготовлена подрібна лєкційна програма для кождої кляси загально образуючої середної школи як директива в навчанню науки релігії.

о. Яків Тарнавський

Семинарицький спомин

(В трилітню річницю смерти о. пралата Ізидора Дольницького)

Було се 3. марта 1907. року. На таблиці оголошень за дротяною решіткою висіла картка з підписом о. Ізидора Дольницького такого змісту: „Нині конференція для всіх питомців о 6. год. вечером в каплиці". Хто прочитав отсе

оголошення, кождому ставало якось лекше і відраднійше на серцю серед тої одноманітности семинарицького життя. Буде щось веселого і цікавого. На голос дзвінка в означенім часі всі питомці зібралися в каплиці і нетерпеливо очікували появи доброго дзядзя. На всіх лицях видніла радість, сердечність і свобода, бо всі знали, що се буде говорити **„муж, в нем же лсти ність“**. Настрій загально веселий, бо всі сподівалися почути шось **„веселого“**. Аж ось надходить отець пралат як звичайно, з чепурною міною і з усміхом на обличчу, та смілим кроком вступає на катедру і по молитві „Царю небесний“ з додатком „Пресвятая Богородице спаси нас“, промовив конференційне мотто: **„Правда возвишает язик, умаляють же племена гріси“. (Пр. Сол. 14, 34.) „Так єсть. Правда — справедливість підносить і видвигне нарід; гріх, кривда, несправедливість погубляють навіть цілі народи. Той нарід сильний, що не має на собі кривди-гріха, бо його Бог благословить; колиж на народі тяжать гріхи, горе йому, бо ті гріхи стануть погубою народа“.** По тих словах „дзядзьо“ на хвилинку замовк; звичайний його вигляд тим разом для питомців був незрозумілий. Лице повне погоди і спокою, лагідности і ввічливости, тепер було поважне, наче пригноблене. А слова його науки висказані могутнім піднесеним голосом, так поділали на питомців, що загально веселий настрій зразу перемінився в глубоку тишину і незрозуміле розчарование. Всі сподівалися, що дзядзьо скажуть щось веселого, а туг дзядзьо зачинають щось поважного, тому цікавість питомців подвоїлася, а о. пралат грімким голосом продовжував далі конференційну науку: **„Так єсть, ми повинні вистерігатися, шоби в нас не було гріхів, неправди. У Львові ще ніколи того но було, щоби справляли торжественний похорон православному.[1]) Він був в семикари, пізнав світло правди, а мимо того відпав, розбивався до Петербурга і помер. За життя жив в нужді, жінка померла, дитина лишилася в біді. Так єсть. З твердої все тягнуть до православя. Кричать: один народ, а забули на фундамент, без якого народ не остоїться. Той один народ богато кривди має на собі, що нищив нас Русинів. Святого Йосафата сховали, не знати де, муром замуровали в пивниці, але він тепер дає пізнати їм свою силу.[2]) Так єсть, бо нарід, що має на собі кривди і несправедливість, відчує також на собі справедливість Божу. От у нас в „Народнім Домі“ не приймають з другої партії нікого. Кривда. Цілий нарід давав жертви, а вони лиш для себе загорнули і кривдать других. Не піднесеться сим нарід і видно вже кару. Тверда партія уперта і тому зробили на сесії, що по розвязанню „На-**

[1]) Згадка про москвофільського діяча — посла Маркова, що в тім часі помер.

[2]) Згадка про японсько-російську війну.

[3]) Розумій: української партії.

родного Дому" все має перейти на Ставропігію. Видно, що вже щось недобре коїться. Той один нарід розпадеться і відчує на собі гнів Бога". Хвилинка віддиху, а питомці вмить зорієнтувалися, що дзядзьо говорить проти „кацапів", яких тоді в семинарії було ще до трийцять кілька штук. Вони ходили віддільно і не стикалися з Українцями цілковито, бо сі їх на кождім кроці бойкотували. До тої степени був сильний антагонізм між одними і другими, що питомці нераз з одного року, або навіть зпід одного числа не уважали себе за товаришів і прим. на спільній памятковій фотографічній знимці з III. року між нами Українцями нема ані одного „кацапа". Часто приходило до конфліктів, о чім настоятелі семинарії знали, мусів знати про це також старенький, добродушний дзядзьо. Хоч через свою старість не брав живої участи в політичному життю і певно не інтересувався нашими політичними переконаннями, але як духовник і учитель „пінія" часто стикався з нами і ми нарочно вказували, хто є „кацап". Однак праведність дзядзя так була впадаюча в очи і уймаюча, що і в одних і в других він завсіди був той сасамий дзядзьо, на його особі ми всі годилися. Хоч переконаннями і почуваннями був він дуже далекий від „кацапів", всеж любовю свойого серця огортав всіх питомців без ріжниці. Тепер по його вступних словах ми всі (Українці) ликували, а „кацапи", як звичайно, поспускали голови і зпід лоба зиркали на нас. Та правдивої гадки ми ще не додумалися, яка червоною ниткою тягнулася через цілу конференцію, як видно було з дальших слів дзядзя „У нас Українців соціялістів і радикалів много, ворогів маємо та ще більше будуть наступати на нас. Маємо патріотів, що хочуть нарід провадити без Бога і від Бога, а в станиславівській стороні на латинський обряд переходять. Певно, що наш чоловік не покидав би свойого обряду, коли би знаходив все, що йому потрібне. Тимчасом священики самі винні. Тепер великий піст, приходять до сповіди, священик не сповідає, очевидно вірні відвернуться від такого священика, а звернуться до Трильовського і той вже не випустить їх, але ще кричить: „Ох ті клирикали." Але хто проти клирикалів, той проти Христа, бо вони його заступниками. Так єсть, вороги збільшаються поза нами і серед нас. Гордість сьому причина, що много людий злих і не всі спасуться. Ангели не були людьми, а много їх погибло і відпало від Бога через гордість. І тепер гордість відтягає людий від Бога і вони відвертаються. Однак таке діло Бог проклинає, на таких людях, що не мають Бога, нема благословення, а народи, що відпали від Бога, зникають.

А чиж Поляки, що нині на три части розділені, не терплять за кривди нанесені нашому народови? Епископ Красінський їм це в очи сказав. Так єсть, бо нарід, що має на собі кривду, відчує справедливість Божу. Польські пани поневолили наш нарід,

де їх маєтки? Тут вже більша вина, бо вони признаються до католиків. Чи в Познанщині не терплять, чи не викидають їх з прадідної землі? Замісць боронити себе, напосідаються на нас. Забрали шляхту, нарід перетягають в латинство, розсілися на нашій землі. І в Росії їм не легко живеться, завис і над ними палець Божий, але чи вони покаються?

Ми мали в Росії 9 католицьких дієцезій, а нині нема ніодної, бо силували вирікатися своєї віри, однак нема чого лякатися за будучність Церкви, бо Христос сказав, що „врата адова не одоліют єй". Вона буде стояти по кінець віків. Провидіння Боже піднесло в нас семинарію, щоби виховувала відповідних священників. Треба знати, з ким до боротьби іти і коли нам запевнена побіда. Правдою і справедливістю двигаються народи. Се фундамент нашої праці, правда Христова, „сам Христос". Коли ми бажаємо двигати нарід і бути патріотами, то стараймося нарід вести до Христа і Його правди, тоді нарід двигнеться; не ми двигнемо, але Бог своїм благословенням, бо чоловік лиш псує діло Боже. Не вічами, ані маніфестаціями, ані хоругвами підносяться народи, але стоять і двигаються правдою. „Iustitia fundamentum regnorum", казали старинні. І тимто добре і має своє значіння, але без Бога се на ніщо не придасться, бо Бог не благословить діла, яке поза ним і без нього твориться. Се ми маємо знати, як будучі священики. Памятаймо, що наше післанництво і наша задача не дати ворогам вирвати нарід з наших рук. Ми повинні тримати прапор Христовий в наших руках, як народний стяг. Священиків нині много, нехай кождий буде добрим священиком і зробить, що до нього належить, а все зробить. Не будьмо хапчиві, помагаймо бідному, не тільки брати, але й давати. Не тільки тоді приходити, як нас завізвуть з маслосвятієм, але треба часто посіщати бідного в нужді, холоді, голоді. Коли нарід побачить, що ми йому зі свойого даємо, то певно не відвернеться від нас. Священик на селі всім, учителем і порадником, всюди має нагоду сповняти свою задачу; на дорозі, в хаті, в читальні, в полі, в школі, при катехизації в церкві. Хоч би нас мало було, але як будемо добрими пастирями, будемо мати нарід за собою, бо правда все вийде на верх. Поза церквою остає доволі часу працювати для народу і вже тепер заправляймося до народньої роботи на вакаціях. Учім катехизму і поширюймо добрі книжки Праці не страхаймося, хоч буде получена з терпінням, бо Христос сказав, що много будемо терпіти задля Його Імени, котрий все з нами буде і котрому „Слава Отцу і Сину і св. Духу, нині і присно і во віки віков. Амінь".— Відспіванням пісні „Достойно єсть" закінчилася конференція. Питомці вийшли на коридор і юрбою окружили дзядзя та цілуючи руки, дякували за гарну науку. Декотрі добродушно просили: „Нехай дзядзьо скажуть тепер щось веселого", а о. пралат сміючися сердечно відповідав через третю особу: „Нехай він заспіває девятий глас". Втім за-

дзвонив дзвінок, даючи знак на вечерю, і питомці звернулися в сторону рефектара, а дзядзьо удався на другий поверх до своєї кімнати. Враження тої хвилі ще нині згадую з приємністю. Покійний отець пралат відзначався гарними прикметами духа і серця. Побожність, невинність, покора, простота, щирість, ввічливість, сердечність, благородність, доброта і любов відбивалися на його обличчу, світилися в його очах і усміхалися на його устах, творячи його праведником вже на землі, за життя. Таким остав він між нами й по смерти, як написано в св. Письмі: **„В память вічную будет праведник, от слуха зла не убоїтся“.**

Від того часу, коли слова його духовної науки були вперше списані, минуло дві десятки літ. Проповідника-духовника нема вже між живими, але його дух живе в словах Його письм і наук, а також в Його ділах, яких ми були свідками. Старенький о. пралат своїми ясними, простими і щирими словами запалював іскорки жару в наших серцях і роздував їх, щоб розгорілися повним полум'ям священичої ревности в майбутнім життю. Минуле кільканадцяти літ дає нам змогу кинути деякі рефлєкії і зробити помічення з нашого власного життя, оскільки в нашій священичій діяльности ми зреалізували ідеї молодих літ.

Отець духовник дав нам образ Божого священика своїм власним життям, а своєю працею над нами старався виховати нас також на добрих священиків. Се найкрасша спадщина, яку полишив отець-духовник своїм питомцям — будучим священикам, а яка міститься в словах: **„Образ дах вам, да якоже аз сотворих, і ви творите“.**

Сі стрічки з живим чуттям вдячности і любови — в трилітню річницю смерти о. пралата Ізидора Дольницького — складаю, як невянучий вінець на Його могилі...

о. Григорій Мороз

Моя організація церковних брацтв

У відповідь на актуальну справу, порушену в Ниві 1926 ч. 11 12 о. Д. Курдидиком і за ласкавою згодою Хвальної Редакції на поміщення, позволю собі забрати голос і представити мою організацію брацтв, оперту на психольогії нашого народа і моїх спостереженнях по ріжних місцевостях в часі мого 42 літнього душпастирства.

Кождого року проголошую в церкві виказ хлопців 15 літних, вступаючих в стан парубочий, з візванням, щоби зійшлися всі означеного дня до публичної присяги на загальну тверезість. Хто присягнѐ, буде вписа-

ний заступником члена парубочого брацтва ім. св. Стефана. По пятьох літах проби наступає торжественне приняття заступників в члени. В день св. Стефана по відбутій сповіди при асисті братчиків з прапором, дістають кандидати відзнаки: в руки свічники, а на плечі плюшові червоні ленти, обшиті ґальонами в формі ораря з словами: „Приймаю Тя Н. Н. в члени брацтва св. Првм. і Архидіяк. Стефана, наділяю тя святою його відзнакою і благословлю † на *службу Божу во імя О. і С. і св* Духа. Амінь" Так приняті братчики стають зараз до шпаліру вздовж церкви під своїм прапором аж до кінця Служби Божої і таку асисту виконують у всі великі свята, розділяючи стоячих вірних на дві сторони: мужщин і женщин. Рівночасно виступають инші з лентами на вхрест, а з фанами в руках також серед церкви в шпалірі.

Коли братчик ожениться, переходить зараз до мужеського брацтва св О. Николая, дістаючи при двох свіченосцях брацьку свічку з словами: „Прийми свіщу сію возженную" і т. д.

Брацтво св. о. Николая основане вже на статутах, затверджених Консисторією, має свою патерицю з 6 свічниками і синьо-жовті пояси, в котрих члени роблять асисту в великі свята за чергою, виходячи посеред церкви під проводом провізора з патерицею на великий вход, а сходячи на „Да ісполняться". Те брацтво є підвалиною церкви для її удержання і украшення, збирає вкладки, записи, жертви, устроює богослуженя, брацькі обіди для убогих, висилає спосібних дітий до висших шкіл, або ремесла, утримує захоронки, помагає священикови у всіх акціях церковно-народних, боронить його поваги, стоїть на висоті слави громадської опінії.

Попри нім мусіло повстати також жіноче брацтво ім. Непороч. Зачаття Преч Д. Марії, бож кривда була би кождій жінці, якби її муж був у церковній славі, а вона мусіла стояти злегковажена з заду. Отже жени мають своє світло, з яким стають на Всеночних в один шпалір проти намістного образа Матери Божої так, як браття проти Спасителя. Крім того роздається їм світло до свічення в великі празники підчас читання Євангелія і на Великий вход. Приймається їх подібно, як братів.

Остають дівчата, котрих також зорґанізовано у брацтво Благовіщення Преч. Д М. До того брацтва можуть бути принятими тільки ті дівчата, що їх обоє родичі є членами своїх брацтв, а вони скінчили вже 15 літ життя. Тоді, по відбутій сповіди, приймається їх серед дівочої асисти під власним прапором в той спосіб, що священик вкладає на голову кандидатки вінець із штучних цвітів (Погорецька в Стрию), промовляючи: „Склони голову,

дівчино Н Н., і прийми вінець від Матері Божої, хотра за нього дасть тобі вінець шлюбний долі і щастя на ціле життя".

Із сказаного видно цілу орґанізацію, яка всіх парохіян від 15 року життя і автоматично змушує вступати в члени брацтв А до того є і заохота: відзнаки, асиста підчас Служби Божої і на процесіях, вписання до золотої брацької книги, асиста підчас шлюбу братчиків і сестричок з прапором, асиста підчас похоронів, участь в нарадах підчас річних засідань, вибір на старшину і т. д.

На негідних є і кара. Ту особу упоминається на зборах , другий раз в церкві, накладається грошеву кару на церков, вкінці усувається з брацтва через загашення її свічки при двох свіченосцях публично в церкві і вичеркнення з книги.

Хосен з брацтва має церков, мають члени. Церков виробляє з членів тверезих, моральних, побожних парохіян, котрі сповідаються перед приняттям і кождого року на свій празник; асистою звеличують церковні торжества; віддають свої послуги (дівчата миють, чистять, в цвіти прибирають, парубки маять церков зеленню), а всі складають членські вкладки і ухвалені складки. Молодіж учиться молитов, пісний-коляд, читає життя святих, старші мають свої мирові суди і обходяться без процесів. А всі дістають від церкви на случай свого похорону світло задармо.

Наші Богослуження переповнені людьми, а празники св. Евхаристії і Йордану і стягають з чужих сіл богато цікавих, що любуються в парадах і вихваляють їх порядок.

До того успіху треба: обширної церкви з бічними престолами і образами Патронів Брацтв; — доброго хору церковного — і великої, послідовної праці священника, котрий би викази робив, голосив, приймав, контролював, засіданнями проводив, заохочував, карав, ініціятиви давав, промовляв, хвалив, реґуляміни перестерігав, церемоніял асист укладав, життя піддержував, а то і нове вливав.

Зате можна бути безпечним, що річник 15 літних хлопців приступить до присяги; — що заприсяжені будуть приняті по 5 літах до парубочого брацтва; — що кождий брацький парубок увійде до мужеського брацтва, коли оженеться, а кожда сестричка до жіночого брацтва, коли вийде замуж і добре буде справлятися яко жена, ґаздиня і сусідка; — що всім родичам буде залежати на тім, щоби обоє були в брацтві, бо лише під тим услівям зможе їхня донька бути принята до брацтва сестричок, а відтак скорше, ліпше і певнійше віддатися.

А з другої сторони, яка ганьба жде тих, що мусіли би бути з брацтва викреслені, яке пятно назначає тих, що не є членами — се видно по їх обличчах, по їх заховáнню

в церкві і на публичних процесіях, де ховаються один поза плечі другого і нераз впрошуються, щоби їх додатково приняти.

Може хтось з товаришів священиків замітить від себе, що моя орґанізація обчислена на ефект, параду, внішню форму, але не хибує тут і духа внутрішньої побожности. Та про те, річ природна, годі розписуватися.

* * *

о. Симеон Кульчицький

I. Брацтво Апост. Молитви в моїй парохії, основане в 1911. році, має вже 280 членів.

II. Брацтво розтягається на 4 громади і 4 церкви тут. парохії.

III. Брацтво має своє брацьке Богослуженнн, а то молебен до С. Ісус. раз у місяць в парох. церкві в Вощанцях, по співаній Службі Божій, на котрім усі вірні охотно лишаються. По науці для членів Брацтва слідує суплікація і отся молитва, в якій на возглас духовного відповідають члени Брацтва:

Духовний:	*Вірні:*
Помолімся за святійш. і всел. Вітця Пія, папу рим	Спаси Боже і помилуй.
Помолімся за преосв. архіепископа нашого Митроп. Андрея	Сп. Б. і п.
Помолімся за боголюб. еп. нашого Йосафата	Сп. Б. і п.
Помолімся за богол. еп. нашого Григорія	Сп. Б. і п.
Помолімся за тих, що стають в обороні християнської віри	Сп. Б. і п.
Помолімся за тих, що ширять любов, спокій і згоду	Сп. Б. і п.
Помолімся за тих, що наші церкви украшують	Сп. Б. і п.
Помолімся за наших родичів	Сп. Б. і п.
Помолімся за померших	Сп. Б. і п.
Помолімся за розширення Брацтва Апост. Молитви	Сп. Б. і п.
Помолімся за помноження земних плодів	Сп. Б. і п.

Відтак слідує пісня „Не опускай нас“ і складка на бібліотеку брацтва. По брацькім Богослуженню духовний звичайно розпродує дешевші видавництва „Місіонаря“, які члени Брацтва радо розхоплюють.

IV. В кождій з 4-ох громад по черговім місячнім Богослуженню сходяться члени Брацтва на т. зв. Брацькі Збори в хаті одного з членів Брацтва. Там „учителька Брацтва“ читає якусь релігійну книжку, яку парох поручає їй читати — з брацької бібліотеки. На тих Зборах полагоджують члени Бр. потреби місцевої церкви, як прання білля, прасування, роботу цвітів до церкви, роботу нових обрусів, рішають спори між членами Бр., шукають способів, якби параліжувати прогріхи парохіян, які до Брацтва не належать, збирають передплату на „Місіонар“, замовляють книжочки релігійного змісту, перемінюють брацькі „Таємниці“. Ті зібрання дуже корисні, тут почуваються члени Бр. одною духовною родиною. Треба лише подбати про добір легкої, приступної, занимаючої лєктури. На сі Збори приходять радо ті, що мають приступити до Бр., і члени родин братчиків. Раз у році відбуваються в церкві по Богослуженню загальні збори Брацтва, на яких душпастир дає справоздання з поведення і роботи членів Бр. та про способи дальшого, красшого розвою.

Для приміру наведу деякі актуальнійші ухвали:

1. Післати 2 членки Бр. на науку роботи цвітів, які відтак й самі їх робили би до церков парохії і підучили дівчата з громад, які належать до парохії так, щоби дівчата з даної громади самі вміли свою церкву прикрашувати цвітами власної роботи. Сю ухвалу переведено з таким успіхом, що не лиш роблять самі під проводом провідниці кружків і „учительки“ Бр. цвіти до своїх церков, але і принимають замовлення з чужих парохій. Цвіти роблять до церков 2 рази в році, а то перед Різдвом Хр. і перед Великоднем — без усякої заплати, а на папір і листя складаються члени Бр. даної громади.

2. Члени Бр. мають прибирати через ціле літо і осінь свою церкву, де припадає чергове Богослуження, в живі цвіти. Сю ухвалу дуже радо переводять, насіння цвітів купують і плекають нарочно членки Бр. в своїх городах.

3. Кождий член Брацтва пристроїть образ в своїй хаті, особливо образ Серця Хр. і Пр. Діви, цвітами своєї роботи. Сю ухвалу виконують так солідно, що тепер хати перемінено в „неувядаємий“ цвітник.

4. Члени Брацтва вишлють своїм коштом одну з дівчат на курс ручних робіт, де о. настоятель скаже. Ся ухвала мала такий наслідок, що тепер поширено гарні роботи домашнього мистецтва в парохії так, що що друга хата має гарно вишивані подушки, обруси, ручники та тій ухвалі завдячується, що нарід набрав замилування до того, що красне, і зачав елімінувати жидівську тандиту. Недавно ті дівчата вишили стилевий фелон до церкви в Вощанцях, який так припав до вподоби укр. селянству, що сі дівчата

дістали замовлення на 2 дальші фелони від чужих церков. І так поволи випирається з наших церков дорогі, чужі, нераз разячо прості, крикливі без естетики, фабричні вироби, які по „кальваріях“ нашим людям накидається. Одна з дівчат Брацтва заробляє через зиму на ручних роботах до 300 зл., що в браку зарібків становить велику поміч для біднійшої родини.

5. На одних зборах в р. 1926 питав провідник Брацтва (провізор церк.), „як має Брацтво реагувати на прилюдне ширення протестантизму через приватного склепаря, який читає в своїм склепику надіслані книжки, що в них протестантизм захвалюється?“ Збори ухвалили бойкот його склепу, — а коли він про се довідався, книжки щезли, він і до церкви зачав ходити і на церковні потреби дає тепер найбільші складки.

6. Підчас війни Брацтво на зборах взяло на себе обовязок добровільної складки для шпиталя з раненими в Рудках, де доставило безплатно 2.000 літрів молока (парох завозив), за що отримало від військовости сцеціяльну подяку.

7. На зборах підчас одного „голодового“ року ухвалило Брацтво занятися збіркою молока між заможнійшими, а то для дітий бідаків, зарібників, які голодували. По думці сеї ухвалили і тепер не забувають члени Бр. за дрібні бідні діти, за хорих і радо ратують, чим можуть.

8. На зборах Бр. в двох случаях ухвалено занятися збіркою для двох родин, яким погинули одинокі корови та зібрали таку квоту, що вистарчила на закупно 2 ялівок для згаданих найбіднійших родин, котрі дотепер благословлять почин братчиків практичної любови ближнього.

9. На одних зборах Бр. ухвалено занятися збіркою на захист ім. митроп. Шептицького, на „Укр. Червоний Хрест“, на „Сирітський Захист“ в Перемишлі, вислати 3 дівчата Бр. на виставу домаш. промислу ім. Анни Барвінок у Львові.

10 Члени Брацтва по рішенню на Зборах радо горнуться до церковного співу, та співають підчас Сл. Божої в церквах парохії і в сусідних.

Члени Бр. беруть чинну участь в народних концертах по читальнях за дозволом пароха, однак в границях брацької ніжности, приличности і христ. етики.

11. На одних Зборах Бр. ухвалено, щоби члени Бр. здержувалися від уживання алькоголевих напитків, а на сільській музиці не брали участи по заході сонця, що і додержують.

12. На зборах рівнож ухвалено, щоби членки Бр. вплинули на уломні, упосліджені від натури дівчата, щоби вони вступили до Брацтва, підучилися роботи цвітів, ручних робіт, а така гарна й ідейна робота виповнить гарним змі-

стом дні самотного їх життя. Ся ухвала, вельми благородна, дала гарні наслідки.

13. Збори членів Бр. ухвалили подбати, щоби по читальнях не ширено книжок і часописів протирелігійного змісту, які наш нарід ведуть на бездоріжжа.

Члени Бр. приступають раз у місяць до св. Сповіди. А щоби се для пароха не було надто утяжливе, приходять до сповіди в будні дни по 6—10 членів, складаються добровільно на тиху Сл. Божу (так собі самі ухвалили, винагородження 3 зл. з дяком), яка на інтенцію присутних відправляється. Гарний їх примір відвідин церкви на ½ години в будний день незвичайно будучо впливає на тих, що дома лишилися.

Мимо того в кожду неділю і свято має парох пересічно 50 людий до сповіди, які приступаючи до св. Причастія в такій скількости, що навіть слабших вірою будують, як се мало місце підчас світової війни, коли присутний в церкві поручник російської армії, вказуючи на маси, що приступали до св. Причастія, закликав: „клоню свою голову перед тими практикуючими вірними".

По смерти члена Бр. уставляють (по думці ухвали) образ Серця Христ. в головах помершого члена і беруть на похороні ґреміяльну участь.

Моя практика показує, що Члени Бр. Ап. Молитви то армія духовна, яка за церкву, обряд, віру, рідне слово перша хотіла би в парохії потерпіти; замужні членки Бр. то найкрасші господині дома, найкрасше виховують свої діти, а членки Бр. дівчата з причини їх взірцевого поведення респектовані через мужеську молодь.

Членки Бр. то „діяконіси", які творять добрі діла, відвідують хорих, вишукують голодних, годять посварених, поучують і скріпляють у вірі тих, в яких віра змаліла. На одно слід увагу звернути, а саме, щоби парох ніколи не позволяв Брацтву на відспівання брацького богослуження через самих членів Бр. без священика. — Знаю один случай, де парох на се позволив (сам був занятий), щоби дяк таке брацьке богослуження провадив, — сей з підвисшеного місця проводив співи, молитви, вкінці співав власні композиції ніби рел. змісту, що мало фатальні наслідки, о котрих тут годі писати.

По моїй гадці було би вказане злучити Брацтва Ап. М. в „Союзи Брацтв" деканату, які під проводом вибраного Виділу Союза повели би наші Брацтва Ап. Мол. на користь нашої віри церкви і народу.

о. Др. Г. Костельник

Надзмисловий світ *)

1. Поділ світа на змисловий і надзмисловий такий старий, як релігія в людському роді. Всі релігії тісно злучені з надзмисловим світом так, що без того світа не може бути й мови про властиву релігію. Инша річ, що ані змисловий, ані надзмисловий світ не були завсіди і всюди однаково понимані.

Найпримітивнійше поняття надзмислового світа є те, після котрого єства надзмислового світа (Бог, духи і т. д.) є такої самої природи, як і річи змислового світа, тільки що в звичайних обставинах для чоловіка річи надзмислорого світа скриті. В той спосіб понимали своїх богів старинні поганські релігії. Після нинішньої науки про змисли се певне, що змисли не схоплюють усіх прикмет матеріяльного світа, так отже навіть матеріяльний світ можна поділити на змисловий та надзмисловий. Користуються тим поняттям усякого роду моністи, коли фізичні й психічні появи зводять до одного коріння, який мав би находитися в обємі надзмислового світа. „Надзмисловий світ" тут не є нічим иншим, як другою стороною матеріяльного світа. Алеж властиве поняття надзмислового світа містить у собі, яко сущну прикмету, не тільки се, що річи надзмислового світа є неприступні для наших змислів, а також те, що сі річи є зовсім инакшої природи, як річи матеріяльного світа. Отже питання: чи є надзмисловий світ? — коли хочемо піднести те, що в ньому саме спірне,— треба так розвязати: Чи єствує Бог, духи, душа? На яких свідоцтвах основується віра в так понятий надзмисловий світ?

2. Ворогом надзмислового (духового) світа є матеріяльний світ, а властиво вражіння, які викликує й лишає сей світ у нашій свідомости. Сі вражіння є: 1) незвичайно сильні та 2) виразні; 3) організація нашої природи така, що матеріяльний світ виступає перед нами яко безпосередно даний; 4) тому, що вражіння матеріяльного світа незвичайно сильні й виразні, стремлять вони до ексклюзивности так, щоби тільки матеріяльний світ признати за єствуючий; 5) те стремління до ексклюзивности матеріяльного світа піддержує також призвичаєння до матеріяльного світа, яке повстає в наслідок щоденних живих наших зносин з тим світом.

*) Отся розвідка написана автором ще в 1921. році як V. часть „Причин атеїзму", з котрої то праці дві части („Сотворення" й „Моральне зло") вже були печатані в „Ниві".

Нива.- 1927.-Ч.2.

Ось саме тут находяться головні причини новочасного атеїзму Переконаємося про се, коли річ подрібно заналізуємо в тій части, де буде мова о психольогічних причинах атеїзму. *) А тут подамо тільки загальні пояснення моментів. які ми піднесли Око так збудоване, що безпосередно самого себе не бачить, а бачить лише ті предмети, що перед ним. Анальогічно наша душа безпосередно не „бачить" самої себе, але її зір звернений на зовнішні предмети. Душа пізнає саму себе тільки рефлєксивним думанням. А отсе рефлєксивне пізнання не відзначається ані здалека такою силою та виразністю, як пізнання матеріяльного світа. Матеріяльні річи даються зобразити, а психічні явища не даються зобразити. Тому-то психічні явища, яко предмети нашого розважання, завсіди лишаються тільки наче в імлі, наче тільки якась казка; і годі через довший час безперервно приглядатися їм, бо вони зникають зперед наших духових очий. А змислові предмети вповні піддаються нашим довільним операціям: їм можемо приглядатися, доки тільки хочемо; можемо їх досліджувати ріжними змислами (зором, дотиком і т. д.) і з легкістю можемо їх порівнювати між собою: можемо їх міряти, важити; вони підходять під математичні формули — отже під правила наглядної точности, а се збільшує певність у пізнанню. Так на пр. не може бути нічого певнійшого як наші думки, яко такі; а однак, коли розважаємо їх внутрішню природу, то вони представляються нам як щось невхопимого, як щось, що не має свого позитивного змісту. Відси то походить, що враження матеріяльного світа, які входять у нашу свідомість з цілою виставою сили — наче переможець-тріюмфатор, легко засідають тут на престолі, а всі думки про надзмислові (духові) єства легко потискають у кут, і тут їх представляють тільки наче якусь тінь, наче якийсь привид чи сон. І легко зможе зродитися в свідомости заключення: „Єсть тільки матерія, єсть тільки фізичний світ..." Діється се в свідомости так, як у державі: хто добився влади, той веде екстермінаційну політику супроти всіх своїх противників. А більші верстви потягає він за собою вже й задля самої своєї сили. Думаю, що порівнання з державною властю для людий нинішнього часу, які самі були свідками ріжних великих змін у державі, буде дуже повчаюче.

3. Матеріялісти, сензуалісти, емпіристи всіх часів та всіх відмін хапаються того, що в нашому пізнанню виступає найяскравійше, сказати би: найкрикливійше, тобто: матерії та змислів. І сліпо того держаться. Матеріялісти кладуть вагу на предмет пізнання; сензуалісти на середник пізнання; емпіристи на межі пізнання, які після них ма-

*) Отсеї части автор покищо не викінчив.

ють бути тотожні з обємом людського досвіду. Всі вони годяться*) в тому одному: що єсть тільки фізичний світ, а надзмисловий світ се лише „старосвітська казка".

Якжеж вони доказують своє основне твердження? Головний їх доказ отсей: У світі виступають матеріяльні єства яко щось позитивного, яко субстанції. Се, що звичайно називається духом чи душею, ніколи не виступає само про себе, лише завсіди в нерозривній злуці з матерією. Отже не маємо права припускати, що дух міг би єствувати й без матерії. А се стільки значить, що психічні прояви треба вважати за спеціяльні прояви матерії. — Дальшими аргументами матеріялісти властиво не доказують неєствования надматеріяльного світа, тільки подрібнійше розвивають свій світогляд, стараючися на підставі самої матерії вияснити всі появи в світі.

Нас тут не обходять ті ріжні теорії, якими фільософи стараються звести фізичні та психічні явища до спільного коріня. Для нас головне питання: чи єствує надматеріяльний світ, чи ні? А хто заперечує надматеріяльний світ, сей може покликуватися тільки на той головний аргумент, який ми навели.

Щож варта сей аргумент? Він односторонний, бо бере під увагу тільки один одинокий факт, а цілу плєяду противних фактів замовчує, начеб їх не було. Се правда, що ми в досвіді стрічаємо психічні появи тільки в злуці з матерією. Однак сей висказ, щоби йому не приписувати більшого значіння, аніж він у дійсности має, треба так доповнити: в правильнім загальнім людськім досвіді стрічаємо і т. д. Атжеж завсіди були і є на світі одиниці, котрі рішучо твердять, що їм доводилося стрічати духів і без тіла. Матеріялісти a limine відкидають такі твердження поодиноких людей, зводять ті незвичайні прояви на привид, на пустий обман — тощо. Одначе ся справа не така проста, як вона матеріялістам, чи загалом атеїстам представляється. Отже вже й тут матеріялісти не беруть під увагу тих незчислимих моментів, якими психічні прояви свідчать, що вони ніяк не даються звести на матеріяльні прояви. Певна річ, що матеріялісти й самі находять тут трудности, однак вони вдоволяються тим небулярним: „якось воно мусить годитися, коли разом виступає..." В усіх світоглядах головне сформовання свідомости. Коли вже раз чоловік пристав на якусь підставову

*) Маємо тут на думці внутрішню послідовність (льогіку) тих фільософічних світоглядів, а не поодиноких людей, які були їх приклонниками; вдійсности деякі з тих осіб у наслідок виховання й проти внутрішньої послідовности свойого світогляду приймали надзмисловий світ, як на пр. французькі священики: матеріяліст Петро Gassendi (в XVII. ст.) та сензуаліст Condillac (у XVIII. ст.).

думку, то перебирає також її суцільну льогічність. А думка противній думці смертельний ворог. Коли вже хтось стоїть при тому, що матерія є *α* та *ω* в буттю, то противні тій думці факти й моменти в його свідомости не будуть допущені до повного слова; їм буде вільно лише стільки сказати, щоби не демаскувати думки, яка сформувала свідомість на свій лад. Хто безправно засів на престолі, той мусить бути тираном, бо довкола себе бачить самих ворогів. А хто хоче кождому дати належне йому право, сей мусить усіх до кінця й совісно вислухати.

Психічні закони не даються звести на фізичні. Се — можна сказати — аксіома в нинішній науці. Приймають нині отсю аксіому навіть фільософи, котрі не признають (особового) Бога. (Для приміру гляди розділ під загол.: „Душа і тіло“ в „Психольогії“ Harald-a Höffding-a, польський переклад A. Mahrburga, Warszawa 1911.) Вони приневолені дальше відсунути єдність фізичних і психічних появ — дальше, чим се видавалось типовим матеріялістам XVIII та XIX віків. Смішне нині порівнання тих матеріялістів, що мозок так виділює з себе думки, як пр. нирки міч... Смішна їх надія, що колись (з розвоєм науки) прийдуть часи, коли люди вже не потребуватимуть учитися, щоби стати вченими, і не потребуватимуть родитися талани (поети, музики і т. д.), але стануться вченими, поетами і т. д., коли заживуть відповідно спрепаровані хемічні субстанції...*) (Розуміється, якби матеріялізм був оправданий, то се було би можливе.)

Щоби виказати, що психічні появи є чимсь зовсім иншим, як фізичні, для сього не потребуємо богато слів тратити. Тільки пригадаємо собі те, що ми вже вияснили,**) говорячи про орґанічну природу, про моральні закони, про свободу людської волі. Вже між найпримітивнійшим орґанічним єством а неорґанічною матерією лежить непромостима пропасть. В орґанічному єстві є якась осібна сила, якась осібна природа, додана до матерії, і сама та природа становить ріжницю між орґанічним єством а неорґанічною матерією. Ми виказали, що прикмети людської волі просто противляться прикметам матерії: людська воля може зачинати своє ділання сама від себе, а матерія може ділати тільки під впливом зовнішнього імпульсу; ділання людської волі не дається вхопити в математичні формули, ділання матерії точно підходить під математичні формули і т. ин. Моральний закон, якому піддана людська душа, свідомість, акт пізнання,

*) Найпростійше було би: їсти людський мозок!
**) В попередних статтях.

чуття — все те свідчить, що прикмети людської душі є зовсім иншого рода, аніж прикмети матерії. Всяка матеріяльна річ обмежена на свою дійсну величину в просторі і на даний момент у часі; отже якби думання було матеріяльним процесом, то ми не могли би поняти якоїсь більшої величини від тої, котру займає наш мозок; ми не могли би думками вихилятися в будучність та в минувшість і т. ин. Частиці в матерії єствують одна побіч другої, а про думки та про чуття не можемо сказати, що вони єствують одно побіч другого. Стоплювання многих понять в одно поняття,*) многих психічних актів в одну свідомість — се щось такого своєрідного, що воно зовсім противне законам матеріяльного світа, оскільки ми ті закони знаємо. А ми мусимо просуджувати природу матерії після того, що знаємо, а не після того, чого не знаємо. Годі отже сущну ріжницю між психічними і фізичними проявами відкидати в той спосіб: Хоч психічні та фізичні прояви виступають перед нами яко такі, котрі не даються нами звести до одного спільного пня, то вони всежтаки мусять належати до одного пня. — Сеж значило би опрокидувати звісне через незвісне.

Як ми вже сказали, годі вичислити всіх тих моментів, котрими наша душа свідчить, що вона є своєрідною природою, а не спеціяльною прикметою матерії. Чоловік, що в своїй свідомости почувається яко осібняк, збирає сі моменти через ціле своє життя на кождому кроці: його свідомість, думки, воля, совість, любов, гнів, жаль, гріх, каяття, віра, надія, правда і лож і т д. повчають його в тій річи. І не диво, коли народи всіх часів та всіх сторін світа жили і живуть у тому переконанню, що в чоловіці є якийсь дивний принцип, відмінний від матерії, якась відмінна природа — душа. Не диво, коли найбільші уми в людському роді Платон, Аристотель, св. Тома з Аквіну, Descartes, Leibnitz, Коперник, Newton, Kant і ин. були того самого переконання.

4. Не можуть ослабити сього переконання ті подвиги матеріялістів, де вони покликуються на се, що психічні діляння залежні від фізичних. Кождому психічному діланню відповідає якийсь фізіольогічний рух у мозку; ушкодження якоїсь части мозку (апоплєксія потягає за собою наслідки також у психічному життю утрата мови, памяти, спеціяльних понять...). Отже — заключають з того матеріялісти психічні процеси вдійсности є процесами мозкової субстанції. Одначе сей аргумент не є нічим иншим, як специ-

*) Так н. пр. щоби повстало поняття трикутника, мусять в одно стопитися отсі поняття: щось, площа, лінія, рівний, 3, кут. Алеж також сі поняття по більшій части в вже зложені.

фічним повторенням того підставового аргументу, що „психічні появи в досвіді завсіди виступають у нерозлучній звязи з матерією". І в обох тих формах сього аргументу заключення матеріялістів не є оправдане. Коли вже раз душа на сьому світі виступає в субстанціяльній звязи з (своїм) тілом, то нема в тому ніякого дива, якщо психічні процеси є залежні від фізіольогічних.

Наше заключення не може дальше посунутися, як до тої точки, що психічні процеси залежні від фізіольогічних процесів людського тіла. А що вони мали би бути тотожними з фізіольогічними процесами, се не тільки gratis asseritur, але навіть у супереч фактам. Атже психічні процеси не даються поняти яко матеріяльні процеси.

Сю залежність психічних процесів від фізіольогічних оборонці душі вміло й достаточно вияснюють. Психічні процеси залежать від мозку яко від свого середника, через котрий душа діє. Така залежність може заходити навіть між двома окремими субстанціями. Так н. пр. не може чоловік грати на попсованому фортепяні.

Переконуємось отже, що нема ніяких таких аргументів, котрі слушно опрокидували би єствования душі; а всі трудности, які тут заходять, даються достаточно пояснити.

5. З того, що ми досі сказали про душу, вповні оправдано можна лише стільки заключати, що душа є своєрідною природою, зовсім відмінною від матеріяльної природи. Але чи душа живе також по смерти тіла? Чи є духи також без тіла? Ось наше властиве питання тут на сьому місці, коли говоримо про надзмисловий світ. Розпадається воно на дві части: а) Чи Бог є духовий? б) Чи душа живе й по смерти тіла? Вперед відповімо на се друге питання.

Не є се все одно доказати: що душа є своєрідним принципом, а доказати: що душа живе також по смерти тіла. Атже всяке органічне єство має свою „душу", яка також є своєрідним принципом, а не матеріяльним. Одначе з того ще не виходить, що „душі" всіх органічних єств живуть також по смерти свого тіла. Треба нам отже оглянутися за иншими аргументами.

Єсть старий доказ на безсмертність душі, який основується на поєдинчости душі (argumentum ex simplicitate animae). Оскільки знаємо, перший раз приходить сей доказ у Плятона.

Він так преставляється: Душа се поєдинче (simplex) єство без ніяких складових частий. Отже вона не може поділитися на части; а се значить, що вона не може пропасти. Отже душа є безсмертна.

Годі однак сьому доказови признати повну слушність. А се з тої причини, що він бере під увагу тільки одну

форму пропадання – себто: в наслідок розкладання на части, а замовчує властиву форму пропадання — тобто: цілковите вигаснення єства. Розложенням на складові части річ навіть не мусить пропасти: так матерія, розложена на части, не пропадає. Розложенням на части завсіди пропадає тільки цілість річи. Так н. пр. збуренням хати зникає цілість хати, однак остається матеріял, з якого вона була збудована. Саме отся форма пропадання зводить людий так, що вони її генералізують і абсолютизують. Щоби матерія пропала, мусіла би просто вигаснути, а не розложитися на части. Отже хоч душа поєдинча, то вона могла би в той спосіб пропасти. Вдійсности так пропадають усі „душі" звірят, хоч вони також поєдинчі.

Щоби обговорюваний аргумент набрав сили, треба би його змінити в той спосіб, щоби він покликувався не на поєдинчість, але на субстанціяльність душі. Людська душа в порівнанню з „душами" звірят така звершенна, що вона є не тільки своєрідною природою, але навіть субстанцією; тільки що в тілі виступає в орґанічній звязи з тілом. Отже, яко така, вона може єствувати і по розлуці з тілом.

Однак з того аргументу ще не слідувало би, що людська душа безсмертна, (с. є. що вона має жити на віки), тільки що по смерти тіла жде нас ще друге життя. Властиві докази на „друге життя" душі можемо черпати зі стану моральних законів на сьому світі та з інстинкту нашої душі. Моральні закони тут у сьому життю не мають остаточної екзекутиви, а вони доконче мусять мати повну екзекутиву, бо инакше перестали би бути законами. Се може наступити тільки в другому життю. Ось се чільний доказ у тій проблємі, а такий могутній, що, хто його заперечує, послідовно повинен би заперечити цілу людську природу: повинен би згодитися на се, що чоловік є аморальне єство та що чоловік так може й має жити. Піддержують сей аргумент непоборимі інстинкти людської душі, як творення понять про Абсолюта, про вічність, про безконечність, природна склонність до віри в Бога, жадоба пізнати ціле буття (почин і конець), жадоба якогось незвичайного надземського щастя, страх перед смертю, який переслідує нас через ціле життя, і т. ин. Все те свідчить нам, що по тілесній смерти ще щось нас чекає, що перед нами ще „друге життя".

Инша річ, що також сей аргумент сам собою ще не може вповні ясно переконати нас про властиву безсмертність душі. Він вповні певно каже лише стільки, що по сьому життю жде нас ще одно життя, якесь висше життя. Але чи те життя має тревати на віки віків, се переступає його властиву силу. Якби курятко в яйці могло

думати, з певністю могло би переконатися про се, що його жде ще якесь инше життя, де йому придадуться очи, ноги, дзюб і т. ин. (що в яйці для нього зовсім зайве); але чи те друге життя буде вічно, чи лише до часу тревати, про се куря не могло би довідатися. Хиба тільки з того, що природа наводить нас на поняття вічности, можемо догадуватися, що в другому життю матимемо до діла з вічністю (отже що друге життя буде вічно тревати), бо таких провідних понять природа не дає нам на марне — атже се одно з оружій, яким нас природа - мати вивінувала для боротьби за наше „єствования". Сю думку гарно віддають німецькі стихи: Ich habe Unsterblichkeit im Sinn, und gerade das ist der Beweis, dass ich unsterblich bin! *)

Певна віра у властиву безсмертність душі основується на обявленню, як н. пр. і се, що у Бозі є три особи.

(Продов. буде)

Місії

ПІДЛИПЦІ, дек. золочівський. В днях 12—17. VI. 1926 р. відбулася місія в Підлипцях. Се вже девята місія в золочівськім деканаті в часі ювилею св. Йосафата. Місія в Підлипцях відбулася під проводом оо. Василіян (оо. Манько, Лучинський, Котович), а до помочі в богослуженнях і в часі сповідий послужили майже всі оо. кондеканальні.

На сім місці треба піднести ревність і енергію о. пароха Кедринського, який перед двома літами, будучи завідателем в Тростянці малім, урядив там місію з великим успіхом, а тепер, ставши парохом Підлипець, доложив всяких старань, не щадив ні сил ні жертв, щоби і сю свою нову парохію відродити духово в ювилейнім часі. Перша наука почалася серед зливного дощу і блискавиць, але нарід тим не відстрашився. На початок місії прийшли навіть сусідні процесії з Івачова і Плугова. Другий день місії знова почався дощем і непогодою, але народу була повна церква. Третій, четвертий і пятий день місії були дуже гарні. І коли прийшлося вкопувати місійний хрест, відбулася процесія з найбільшим торжеством. До посвячення хреста стануло 14 священиків разом з о. шамбеляном Дром Юриком з Золочева, який довершив посвячення і на закінчення відправив Службу Божу. Крім гарно виголошених проповідий, незвичайне враження викликували і степенували релігійний настрій світляні образи, які продукував

*) Цитов. після Prof. Udeis: Der moderne Gott! Berlin 1903. Стр. 22.

щоденно вечером у церкві при помочи скіоптікона о. Лучинський. Нарід мов на яві бачив гарно віддані сцени з життя Ісуса Христа, цілу Голгофту і образи з життя Пр. Діви.

До сповіди приступило около 1500 осіб. Діти мали свій день до сповіди і св. Причастія, а катехизацію над ними обняв великий приятель діточих сердець о. Лучинський. *В. Л.*

В п. ТАТАРИНІВ дек. комарнянського відбулася від 10—14. жовтня 1926. р. заходом місцевого пароха о. Евд. Васильчака духовна місія під мистецьким проводом о. Івана Фединського, пароха Любіня великого, дек. городецького, і золотоустого проповідника о. Евгенія Костишина, пароха Балучина, дек. глинянського. — Товпи народа з Татаринова і сусідних сіл нетерпеливо вичікували прибуття оо. місіонарів, котрі в супроводі численої, народніми барвами пристроєної, бандерії прибули о 5. год. вечер. При вході в церкву о. парох привитав короткою промовою оо. місіонарів, віддаючи їм ключі від церкви, а ті, вступивши в церков, виголосили 2 проповіди. Всі науки оо. місіонарів були глибоко обдумані і так красноріčиво голошені, що постягали людий також з околичних сіл. Церква не могла помістити народа, тому науки голошено коло церкви, де відбувалися також всі богослуженя.

ОО. місіонарі виголосили також 4 станові проповіди: для дівчат, хлопців, господинь і господарів в церкві при затворених дверех, а люди з тих наук виходили дуже зворушені і глибоко переняті ними. О. Костишин виголосив надто науки до шкільних дітий, котрі другого дня місій приступили до св. Сповіди, а третього дня до св. Причастія. За ті науки належиться о. Костишинови повне признаня.

Кождого дня сусідні священики служили по черзі богослуженя, а третього від 2. год. пополудні началася сповідь вірних, котрої слухали всі деканальні священики. Четвертого дня в храмовий призник Покрова Преч. Д. М. від 6. год. рано до 1-о пополудні слухано св. сповіди так, що до спільного св. Причастія приступило понад 2.000 людий Торжественну Сл. Божу з двома діяконами відслужив о. декан Пелех з Лівчиць, котрий через весь час місій був присутний.

По укінченій Сл. Божій поблагословив о. декан місійний хрест, прикрашений квітами і медаликами, почім начався величавий похід з хрестом улицями села при участи кількатисячної товпи народа.

По закопанню хреста виголосив науку про значіня місійного хреста о. Фединський, а нарід з сльозами горнувся товпами до цілованя хреста. Старші люди згадували

місію з 1901. р., але таких наук, як тепер чули, не памятають і такого здвигу народа не бачили.

Дня 15. жовтня о 6. год. рано в присутности цілої парохії зложив в церкві о. парох подяку оо. місіонарам за їх працю з просьбою прибути за рік на св. Покрову на відновлення місії, а нарід серед плачу і ридання прощав їх, вистелюючи зіллям дорогу около $^1/_4$ км., де чекали їх підводи і бандерія 61 коний, котра відпровадила оо. місіонарів аж до Комарна.

Мило згадує нарід ті дні і всі просять Бога дочекати відновлення місії.

ОДРЕХОВА дек. сяніцький. Заходами о. П. Ясеницького, місцевого пароха відбулася св. місія в днях 3—6. грудня 1926 р. Одрехова се парохія, найдальше висунена на захід в сяніцькім деканаті, числить 2.500 душ, з одною гарною, мурованою церквою. Місійні науки голосили ОО.: Іван Цегелик, К. Полянський і Н. Гентіш. Невтомимі ОО. місіонарі, котрі почавши від першої місії в деканаті (Сянічок—Прусік), майже по всіх місіях в деканаті проповідали Слово Боже аж до останньої місії в селі Сухерова Мимо зимової пори нарід горнувся до церкви слухати ОО. місіонарів і до св. Тайн. ОО. місіонарі не жалували ні труду ні праці. Місія для парохії Одрехова була правдивою „овечою купіллю". Закамянілі грішники сокрушилися і покаялися. Вистарчить згадати, що до св. Причастія приступило 2.000 душ і шкільна дітвора. Нарід був дуже перенятий місійними науками, а люди, розходячися зпід місійного хреста, говорили: „Ми ще такої хвилі не бачили і не чули таких наук". *о. В. Р.*

В МОЛОДЯТИНІ, дек. Пістинь, відбулася старанням місцевого пароха відновна місії в днях від 8—14. січня с. р. під проводом оо. Редемптористів із Станиславова.

Нарід, памятаючи величаву місію з 21. лютого 1926. р., нетерпеливо дожидав обіцяної віднови.

Всі придорожні хрести і каплиці в селі прибрано вінками. Молодь построїла майстерно привітну браму, а церкву пристрсєно гірляндами та світлом.

Другої днини Різдва Хр. т. є 8. І. прибули ОО. Місіонарі. Нарід урадований повитав великим здвигом незабутих „отців місіонів , спроваджуючи їх процесією, серед співу, світла і дзвонів до Божого Дому.

І хоч була студена зима, церква була весь час битком виповнена вірними, що лакомо ловили золоті слова, що плили невибагливо, спокійно, а так ясно, переконуючо, щиро — від серця та в серце.

І згадалися всі обіцянки, постанови, присяги, відновлено обіт, зроблений в св хрещенню, розпамятано найважнійші

правди віри та останні річи, і одновилася душа, скріпилася віра, зросла надія і любов.

Дванайцять священиків сіло до слухання св. сповіди. Висповідалось понад 2.000 народу, зросло Тов. Серця Христового.

В память віднови місії поставив один з парохіян великий гарний дубовий хрест на місці, де колись була старенька церква.

о. К. Б.

Нові книжки

Biblische Geschichte für das Bistum Breslau. Amtlich herausgegeben vom Fürstbischöflichen Ordinariat zu Breslau. Freiburg im Br. 1927 Стр. XVI+308+12 (географічні образки і мапи). Старий Завіт обіймає 127 стр., решту Новий Завіт.

Се видання доведене до досконалости. Прегарні ілюстрації, а в додатку кваєвиди з св. Землі, мапи — се найдеться і в инших німецьких виданнях. Видання бреславської епархії особливо відзначається точністю і проглядністю опрацьовання біблійного тексту. Параграфи короткі, а кождий поділений на уступи з своїми власними заголовками. Так пр. 78. Judith (Jud. 7—16), підзаголовки: 1. Holofernes vor Bethulia. 2. Judits Gottvertrauen. 3. Judith im Feindes lager. 4. Tötung des Holofernes. 5. Judits Triumph.

При кінці книжки в додатку поміщені уступи з святого Письма Старого і Нового Завіта. Наші автори біблійної історії повинні взоруватися на сім німецькім виданню. *К.*

Омелян Каім: Книга пророка Йони — учебник і читанка на час св. посту. — *Проповіди на великий піст* за дозволом автора і накладні в Ротенбургу переклав о. Платон Карпинський, гр. кат. парох Острівця. Жовква 1927. Стр. 43. Ціна? На зміст книжочки складається шість проповідий, які легко читаються. Душпастирі зможуть покористуватись ними.

„Natio“, ч. 1—2. Січень—лютий 192[illegible]. Журнал присвячений національним справам у Польщі. Зміст: Др. Дмитро Левицький: Сучасне політичне становище української нації. Фабіян Єремич: Білоруси, їх політичне становище і змагання. Ісаак Грінбавм: Жидівска справа. Ервін Гасбах: Німці в Польщі. Др. Д. Ольсейко: Минуле і сучасне Литовців у Виленщині. Хроніка. З життя: українського, білоруського, жидівського, німецького і литовського. Всі стат-

ті писані в мовах: польській, німецькій, французькій та англійській.

Журнал сей почав виходити у Варшаві для інформомування заграничного свта про положення непольських народів під Польщею. Видає його УНДО спільно з національними орґанізаціями Білорусинів, Жидів, Німців і Литовців під редакцією д-ра Павла Лисяка. Адреса редакції: Варшава, вул. Пєкна 18, М. 6. Ціна одного випуску 2 зол.

Ἔλπις. Праці професорів Православного Богословського Виділу Варшавського Університету. Кн. І. Варшава 1926. Статті печатаються в польській, українській, російській і французькій мовах. Зміст: Пастирское изученіе людей и жизни по святоотеческимъ твореніямъ (митроп. Діонисі). Українська вимова богослужебного тексту в XVI віці (І Огієнко). Философскій идеализмъ въ древней Греціи (Ник. Арсеньевъ). Chrześcijaństwo w Europie wshodniej w połowie X.w. (Wacław Zajikyn). Bibliografja.

Духовний Сіяч церковно-народній ілюстрований тижневик. Рік І. Чч. 1—6. Варшава. Сей новий часопис видають православні.

Добра Книжка часопис присвячений поширенню української книжки. Виходить квартально. Ч. 1 (2). Друкується в 12.000 примірників і розсилається даром усім читальням, кооперативам книгарням, видавцям, учителям, священикам, інтелігентам та визначнійшим селянам й міщанам.

Всячина

„Навчаюча церква“. В католицькій церкві здавна приняте розмеження церкви на „навчаючу“ (ecclesia docens) і „слухаючу“ (eccl. audiens). До навчаючої належать тільки епископи, а до слухаючої всі инші члени церкви, отже й священики. Таке розмеження має свою підставу в догмах катол. церкви, що відносяться до властий епископа. Тільки епископи мають на соборах рішаючий голос — себто: право декретования науки церкви. Для священиків, як видно, немає властивого місця в тому розмеженні. Вони зачисляються до слухаючої церкви, а в дійсности вони є головним чинником, який силою свойого уряду а не з випадкового поручення, як пр. учителі, що навчають у школі релігії) навчає в церкві. Очевидна річ, що тут входять в гру два відмінні моменти: а) вчити - рішати про нуку й б вчити - обуча-

т и л ю д и й. З огляду на перший момент священики не належать до навчаючої церкви, але з огляду на другий момент належать.

В наукових богословських книжках се легко вияснити, щоби оминути плутанину і неясність. Зате в підручниках для дітий принятий поділ церкви на навчаючу і слухаючу спричиняє немало клопоту і плутанини. Возьмім для ілюстрації відповідне місце з найновійшого нашого підручника християнсько-католицької релігії для вселюдних шкіл, що його написав о. Рудович.*) В параграфі 76, де викладається наука про Христову церкву, кажеться дослівно так: „Є церков н а в ч а ю ч а і с л у х а ю ч а. Навчаюча церков се папа й епископи, а їм помагають священики, що також учать вірних, відправляють Службу Божу й уділяють вірним св. Тайни. Всі вірні належать до с л у х а ю ч о ї ц е р к в и“. Строго льогічно священики після тих слів загалом не належать до церкви, тільки є помагаючим чинником у церкві, як пр. слуга не належить до родини, тільки помагає родині. Кажеться тут, що священики „також учать вірних“ (отже священиків п р о т и с т а в и т ь с я вірним) і що „всі вірні належать до слухаючої церкви“. Автор замовчав, що офіціяльно священики також зачисляються до „слухаючої церкви“, — замовчав, щоби дітям не здавалося, що сам собі суперечить. А якби хотів дітям належно вияснити цілу справу, то при принятім розмеженню членів церкви мабуть не дав би ради. Атже священиків є сотки разів більше, як епископів, і вони то мають обовязок і в церкві і в школі навчати людий Христової науки. В діточій голові не може поміститися така концепція, що те, чого є більше, має бути тільки додатком до того, чого є значно менше. Смішно виходить, якщо внук мав 2 крейцарі і просив бабцю: „додайте мені, бабцю, ще 7 крейцарів, щоби я собі купив пачку тютюну“ (автентичне). Або що 100 косарів „помагають“ дідичеви косити збіжжа, а не „косять“. А дітям саме такі образи заповняють уяву

З огляду на сю трудність я запропонував би розбити приняте двочленне розмеження членів церкви на т р о ч л е н н е. Епископів назвав би я „в о л о д і ю ч о ю“ церквою, епископів і священиків „н а в ч а ю ч о ю“ церквою, а вірних „с л у х а ю ч о ю“ церквою. Так уступила би плутанина і для священиків найшлось би властиве місце в розмеженню церкви. Ясно, що термін „володіюча“ церква мав би заступити значіння поняття „вчити - рішати про науку“ (мати право декретування науки), яке дотепер у ка-

*) Біблійний Катехизм християнсько-католицької релігії для вселюдних шкіл. Львів 1926. Стр. 158.

тол. богословських книжках вибивалось на чільне місце. А сей термін заразом виразно вказує й на инші власти епископів. *о. Др. Г. Костельник*

Чудо чи суґестія? В Румунії, в селі Раданці, вернув з Америки Василь Кліпе з долярами. Його шваґер, Андрій Сілі, вивів його до ліса і підняв на нього сокиру, щоб його вбити. Василь просив його: „Накрий мене коцом, щоб я не бачив, як ти мене вбиваєш". Андрій послухав і підняв знов сокиру, щоб убити шваґра. В тім моменті скорчилась йому рука і ціле тіло. Василь чекав на смерть і дивувався, що через довший час не відчув ніякого удару. Відкрив коц, а його шваґер стоїть над ним з піднятою сокирою начеб скамянілий. Пішов Василь до села, візвав людий, котрі висадили Андрія на віз і відвезли до шпиталю. Андрій заєдно держав сокиру в піднесеній руці, і годі йому було виняти її з руки. Мусіли відрізати топорище, але кавалок з нього остав йому в руці. Лікарі не могли йому помогти. Третього дня зі страшним ревом Андрій помер. Василь збудував капличку в честь Богородиці на тому місці в лісі, де Андрій хотів його вбити. Чи се властиве чудо, чи суґестія? На всякий випадок се дуже придатний примір для проповіди.

Polonica. Сальцбурська Kathol. Kirchenzeitung в ч. 6. з с. р. майже в цілости випечатала статтю о. Горчинського (Kirchenzeitung подає „Holczynski"), яка була випечатана в „Новій Зорі" ч. 36 з 1926. р.

В тій самій німецькій ґазеті в ч. 4 з с. р. випечатана стаття ks. Pechnika, звісного оборонця польських справ, під загол. „Polonica", де автор „опрокидує" всі заміти, що були появилися в Kirchenzeitung ще в 1926. р., а виходили на некористь Поляків. Очевидно, автор так пере свою річ, що всі вини звалює на Українців. Є там мова про те, що Українці з національних мотивів не хочуть приняти целібатської реформи, а Поляків „ein solcher „Nationalismus" mutet ganz fremdartig"; про шкапліри, про вервицю, про календар, про коханих „Вірменів", про абстиненцію галицьких Українців в польських процесіях і т. ин.

Редакція часопису пододавала до сеї статті нотки, піддаючи під сумнів деякі твердження автора. Німцям відчинилися очи на правдивий стан головно тому, що на польськім Шлеску мають своїх братів і знають, як ім ведеться. Редакція (в нотці) покликалася на одну статтю в краківськім „Przegląd Powszechny" (ч. 481 з 1924. р.), де кажеться, що „в Польщі все на брехні стоїть". На се ks. Pechnik відповів в „Gazet-i Kośc." ч. 9 з с. р., що а) „Kirchenzeitung" в останніх літах обнизила „swój poziom" і печатає статті переважно тяжкі і нецікаві; б) на куріозний цитак з „Przegląd-y Powsz.": „Nie mogłem znaleść u siebie te-

go zeszytu „Przegl. Powsz.“, ale kto zná to pismo, nie przypuści nawet, że ono mogło tak wyrazić się o całym narodzie i całej prasie naszej — nie wyjmując katolickiej i przeznaczonej dla duchowieństwa. Jeżeli ktoś tam napisał coś podobnego, mogło to odnosić się tylko do prasy partyjnej, walczącej z Kościołem i katolicyzmem“.

Ось зразок „опрокидувань“ сього автора! Наводять йому назву, число, рік і повні слова — а він не провірює факту (який дуже легко міг провірити), але снує свої „wynurzenia“, як йому треба... То раз безсторонна полєміка! Німецький часопис вдійсности навів правдиві слова „Przegląd-y Powsz.“, нічого не перекручуючи. Ось ті слова: „Як широка і довга Польща, даремно шукати би тут правди, бо всюди, завсіди і всі або її скривають або зміняють, коли не просто фалшують. Ніде се не виступає так ярко, як у прилюдному життю. Для ділання і поступування тут лож стала правилом. Все стоїть на ложі. Ложю поборюється своїх противників; ложю обороняється своє становище; при помочи ложі впливається на маси і ложю твориться ложю пересяклі настрої, яких надуживається для осягнення ложних цілий. В тій загальній ворохобні проти правди всі однозгідно подали собі руки“. Слова ясно говорять самі про себе. Їх автор жалується на загальне явище в прилюднім життю в Польщі, без усяких застережень і без якоїсь спеціяльної мети. Ks. Pechnik своєю поставою до тих слів також зі своєї сторони підтверджує їх правдивість.

Польські „маріявіти“ в останніх часах роблять заходи, щоби прилучитися до православної церкви. В тій ціли їздила їх делєгація до царгородського патріярха. Там дістали відповідь, що сю справу може порішити тільки православна єрархія в Польщі. З „Gazet-и Kościeln-oї“ довідуємося, що маріявітів є звиш 100 тисяч. Важнійші їхні осередки: Плоцьк, Плонськ, Цеглов, Лєшно, Блонє, Лодзь і ин. Посідають 70 костелів, священиків 36. Парохів і епископів вибирає нарід. На чолі церкви стоять: архіеп. Ковальський, трьох епископів, двох елєктів (т. є. вибраних, але ще не висвячених епископів), 30 священиків, чин „Сестер Маріявіток“, що числить 600 „монахинь“, які поділені на три хори: „służebne, czynne, і bogomyślne“.

Бувший премієр Вол. Грабскі признав був Маріявітам 500 зл. запомоги. А вони ті гроші відіслали назад і ще від себе додали 500 зл. разом з листом від архіеп. Ковальського, де була заява, що Маріявити зобовязались що року давати польській державі запомогу 500 зл., або й більше, як тільки зможуть...

На чолі кождої парохії стоїть парох і двох асесорів з народу. Вірні обовязані платити на церкву не більше і не

менше як 2 зл. річно від кождого повнолітного. Зате ніяких требів нема. Священики є вегетаріяни і всі жонаті з „монахинями“ т. зн., що в чині „Сестер Маріявіток“ є 36 „сестер“ замужних.

Курси для конвертитів. Виленський архіеп. Ялбжиковскі зорганізував тримісячний теольогічний курс для священиків, навернених з православія. Як подають, теперішній курс числить 12 слухачів.

Студенти і релігія. „Академічний Комітет“ на познанськім університеті урядив з початком сього шк. року анкету на релігійну тему. З 2040 учасників сеї анкети дало відповідь 1963 студентів і то 1670 подалося за віруючих, 227 за невіруючих, а 66 за „віруючих з застереженнями“. Отже 85·2% віруючих, а 11·2% невіруючих. Найбільше віруючих є між студентами з Познанщини, найменше з тих земель, що належали до Росії (російська школа!).

Статистика епархії Лінц (в Австрії). Для порівнання з життям у наших епархіях подаємо найновійшу статистику епаріхії Лінц. В 1926. р. висвятилось 13 (світських) священикв. Умерло 20 (14 світських, 6 монахів). Епископські візитації обняли 20 стацій. Місії або їх відновлення були в 61 місцевости. Основано 6 нових Марійських Конґреґацій. Звиш 1100 дітий леґітимовано (стало legitimi thori). Від віри відпало 496 осіб, на катол. віру перейшло 261 осіб. Подружних розводів було 400.

В глибині Африки. Місіонар, о. др. Беркґ, котрий по девятьлітнім побуті в східній Африці повернув до Америки, видав незвичайно цікаву книжку під заг. „На слідах Пігнейців“, з котрої дещо подаємо.

І так пр. недалеко від Наіроки мешкає дуже релігійне плем'я Кікуїв. Вони вірять, що „гріх є коренем усего зла“ і спроваджує смерть. Також вірять, що смерть є заразлива, в виду того муситься уникати небіщиків, щоби не стягнути на себе заразків смерти. Тому там мерця не ховають, але полишають його в хаті, а в стіні роблять отвір, щоби гієни могли легко дістатися до середини й пожерти небіщика.

Цікаві весільні звичаї має плем'я Вагікуґу. Як лиш наречений зложив будучому тестеви титулом задатку девять овець, посилає трьох приятелів з порученням, щоби напали з засідки на наречену, пірвали її й мимо плачу та вереску привели силоміць до дому його матери. Тут проводить дівчина девять днів на плачу, а наречений перебуває тимчасом на польованню. Властиве весілля відбувається десять днів пізнійше. Над ранком зявляються приятельки нареченої, щоби через голосне падькання виразити жаль ізза втрати товаришки діточих забав. Позістають вони в хаті через три дні й через увесь час плачуть та безнастанно ридають.

По їх відході молодий ставить хату, яка складається з кількканайцяти патиків і з кількох наручий великого листя та розпочинається подруже життя.

Члени племени Вакамба, котрі мешкають на сході від Наіроки, — мають — як на африканські відносини — високо розвинену штуку лічення зубів. По вирванню зіпсованих горішніх зубів заступають їх иншими, котрі витягають зі щоки антильопи. Такі „штучні" зуби вбивають в отвори, повсталі по вирванню зіпсованих зубів, і обробляють їх молотком так довго, доки не осадяться з належною силою. Члени сего племени відзначаються незвичайним слухом, бо розмовляючи тихим голосом, знаменито розуміються на віддаль поверх сто метрів. *о. Ковалів*

Що говорять цифри. Землю замешкує окола півтора міліярда людий. Хотячи розмовитися з усіми племенами і народами, мусілиб ми знати 3064 язиків, а хотячи збудувати для кождої релігії по одній святині, мусілиб построїти 1100 храмів.

Смертельність людий представляється цифрово в сей спосіб, що на 1000 дітий вмирає 250 до семого року життя, а до 17 року половина, т. є. 500. З другої половини тільки 60 людий осягає 50 року життя, а двоє 70 рік. Протягом одного року вмирає 34 міліонів, а в одному дні 91.000, в одній годині 3.800 так, що можна сказати, що кождої секунди вмирає один чоловік.

Сі страти зістають вирівнані через народини, котрих є на рік о вісім міліонів більше, ніж випадків смерти. На цілій землі відбувається протягом одного року 40 міліонів хрестин, а $8^1/_3$ міліонів весіль.

Припустім, що сільський листонош відбуває шо дня дорогу 18 кільометрів, що дає на один день 11,112 кроків. Є се праця не надто велика: неодин листонош почувавсяб щасливим, якби не мусів відбувати ще більшої дороги. Але кількість кроків у місяць винесе вже 504 km, себто 311.136 кроків, а в році 6.048 km або 3,734.632 кроків, при чому треба приняти, що місяць має тільки 28 днів, бо в неділі листоноші вільні від служби.

Коли такий листонош відслужить 45 літ, потрібних до узискання емеритури, відбуде за весь час своєї служби неймовірний простір, а саме 272.160 km або 139,677.120 кроків. Поспішний поїзд, що жене зі скорістю 80 km на годину, потребувавби на переїзд такої віддалі 141 днів і 18 годин безперервного руху. *о. Ковалів*

Амфітеатр Флявія або римський Кольосей. Амфітеатром називано у старинних Римлян будинок призначений до боротьби глядіяторів і диких звірят. Сього рода боротьби ввели щойно цезари. Перші амфітеатри були деревляні; щойно Statilius Laurus здвигнув за Августа камяний амфі-

театр. Підстава амфітеатру була округла, а найчастійше еліптична. Середина називалася arena, бо була висипана піском, клітки диких звірят були уміщені на самій долині в глибині муру й звалися carceres. Сидження для видців були уміщені кругом еліпси від долини чимраз висше в гору. До сиджень вели коритарі й двері, які звано vomitoria, бо по скінченім представленню викидали тут громади людий

Наслідники Нерона Веспазіян і Тит бажали притьмити блеск золотого дому Нерона й завалили Domus aurea, а на його місці здвигали инші будівлі, як пр. Лук Тита. Палати цезарів позамикали в окрузі Палятину; замісць Кольосу Нерона поставили Кольос сонця, а вкінці місце, де був став Нерона, висушили і построїли амфітеатр кольосальних розмірів, званий амфітеатром Флявія, бо сі два кровавi лицарі, що його здвигнули, походили з роду Флявія. Зачав його ставити Веспазіян в 72. р., Тит будову продовжав, а Доміціян скінчив. Трийцять тисяч Жидів через вісім літ працювало при його будові, а дванайцять тисяч їх трупом пало при сій тяжкій праці. Будівничим був Гавденцій, христіянин, пізнійший мученик. Значну часть матеріялу взято зі збуреного „золотого дому Нерона“. Є се будова еліптична, довга на 200 метрів, широка 167 метрів. Сто тисяч людий могло вигідно поміститися: 87 тисяч на сидячих місцях, а 20 тисяч на стоячих. Внішні стіни будовано з огнетревалого мармору з Тіволі. Кольосей має чотири порядки будовання, один над другим: дорійський, йонський, коринтійський, а четвертий в виді аттики, прикрашений коринтійськими стовпами. Долиною навколо є портик утворений з 80 луків, на яких спочиває велитенська будова, що зноситься на чотири поверхи в гору до висоти 49 метрів. Дві гарні, великі брами, уміщені на кінцях довшої оси, служили: перша, від сторони Forum, для входу глядіяторів; друга, від сторони Лятерану, служила для впроваджування ріжних машин, дерев та инших приладів потрібних до ігрищ. Дві брами уміщені на кінці коротшої оси служили до входу цезарів. Рештою портиків себто брам входили звичайні видці. Для уникнення замішання сі портики були означені числами; і так видно ще числа від XXII до LIV. Від сторони Есквіліну на середущій брамі поміж числами XXXVIII а XXXIX нема ніякого числа; се вказує на те, що туди входив цезар. Від сторони Mons Coelius є підземна дорога до Палятину.

Скільки христ. мучеників лягло в Кольосею під топором ката або згинуло в обіймах диких звірят! Треба знати, що сі глядіятори, які з собою через кілька віків (до 325 р.) боролися, були в значній части словянського походження. Взяті в неволю, витали цезара тим страшним „Caesar! Morituri te salutant!“ і гинули. А сі боротьби були

такі страшні, що по здобуттю Дакії над Дунаєм десять тисяч ґлядіяторів боролося через 123 днів і убито одинайцять тисяч звірят. Історик Dio Casius (LXVI. 25) оповідає, що при отворенню Кольосею урочистости тревали сто днів, а на них убито десять тисяч звірят. Сі морди тревали так довго, як довго сиділи на Олімпі поганські боги. Щойно від хреста Христового поплило нове життя. Константин В. заборонив сі боротьби. В XI. і XII. вв. Кольосей служив за твердиню для заможних родин, які верховодили в Римі й тоді знищено його найбільше. В XIV. ст. лицарі уряджували тут турнії й боротьби з биками. В 1381. р. перероблено Кольосей на шпиталь. Як папи мешкали в Авініоні, то з Кольосею зроблено лом каміння й продавано кождому, хто хотів. Пізнійше збудовано з його каміння Венецьку палату, палату звану Cancellaria, палату Farnese, палату Barberini, аж вкінці, як 1703 р. земля під Кольосеєм затряслася, впав один його лук, а з тих відломків побудовано порт Ripetta. Так повстала в Римі поговірка: „Quod non fecerunt barbari, facere Barberini". Щойно Венедикт XIV. положив кінець сему вандалізмови 1750 року. Сей учений папа посвятив Кольосей, зрошений кровю стільки святих, і построїв в нім 14 капличок до відправлювання Хрестної Дороги (Via Crucis), а на середині арени поставив великий деревляний хрест. Оснувалося брацтво, яке кождої неділі й кождої пятниці на дві години перед Ave Maria (Ангел Господень на вечір) збиралося в своїй ораторії, поміщеній в Кольосею, й процесіонально відбувало стації Хрестної Дороги. Один з реформатів від св. Бонавентури з Палятину проводив процесії й мав коротку науку.

Пій VII., Лев XII., Григорій XVI. і Пій IX. заєдно направляли мури Кольосею. По окупації Риму нові господарі викинули хрест, який стояв на середині арени, повикидали стації, цілу арену розкопали й не позволили на ніякі відправи. Щойно Мусоліні знов повставив хрест в Кольосею.

Св. Павло за мурами Риму. За Остіянською брамою красується чудовий Собор св. Павла. Коли війдемо до сеї святині, то мусимо признати, що се щось ще красшого, ніж св. Петро на Ватикані. Се правдиво світляний ліс кольосальних ґранітових колюмн, які відбиваються мов у зеркалі від гладкої марморової підлоги. Базиліка поділена рядами колюмн на пять нав. Вісімдесять колюмн у коринтійськім стилю двигає на собі богато різьблену, сріблену стелю. Сибір, Мексик і Африка прислали найгарнійші марморі та маляхіти на будову сеї святині. Поверх сто великих вікон освітляє цілу базиліку. Стіни головної нави покриті вгору по обох сторонах фресками *), які представля-

*) Фрески — се образи, мальовані на свіжім тинку фарбою, в воді з вапном.

ють події з життя св. Павла. Понад колюмнами, а понизше фресків, поміщено мозаїкоів портрети папів в виді великих медалюнів. Портретів є 250, зачавши від св. Петра аж до Пія IX. Сі мозаїки виконані у ватиканській робітні, а праця над ними така мозольна, що один чоловік потребує цілий рік часу на виконання такого портрету. Є се тільки погруддя в медаліонах, але такі великі, що якби стояли на землі, то чоловік стоячи при них, головою ледви досягавби верху медаліону. Майже на самім кінці базиліки зноситься великанський тріюмфальний лук, який спочиває на двох кольосальних колюмнах з сірого ґраніту. На луку поміщено мозаїкові образи з V. віку, які представляють Христову славу: по середині Христос; з його голови бють лучі; по боках чотири євангелисти; в долині 24 апокаліптичних старців, які кланяються перед Христом; ще низше св. Петро з ключами і св. Павло, спертий на мечі. В престолі зложене тіло вибраного Сосуда Христового, апостола народів, св. Павла, з виїмком голови, котра враз з головою св. Петра уміщена в архибазиліці св. Йоана на Лятерані. В базиліці св. Павла заслуґує ще на згадку каплиця св. Розпяття (del Crocifisso). Славна вона тим, що Христос мав промовити з хреста до св. Бриґіди, як вона перед ним молилася (1370. р.). Під сим Розпяттям находиться мозаїкова Мадонна, перед якою зложив торжественний монаший обіт св. Ігнатій Льойоля, основатель чина Єзуїтів.

Недалеко відси, в місці званім „ad Aquas Salvias“ є церква „св. Павла при трьох жерелах“. Переказ подає, що голова св. Павла, коли її зрубали, трикратно відбилася від землі і в тих місцях витриснули три жерела. На сім місці побудовано церкву. При першім жерелі є колюмна, до якої св. Павло, в часі своєї мученичої смерти, мав бути привязаний.

о. Ковалів

Відповіди на прислані нам запитання

— Чи можна освятити вино, що замерзло в чаші? — Можна, бо вино в формі леду не перестало бути правдивим вином (його есенція не улягла зміні). Одначе тому, що вино в чаші легко дається розігріти, замерзле вино можна освятити тільки „in casu necessitatis“. Вино, що тільки зверха стялося в лід, ще не треба вважати за замерзле.

— **Чи можна освятити агнця, що має діру наскрізь?** — Можна, одначе „non decet“, бо ми повинні старатися, щоби Богу приносити жертву „з найкрасших плодів“ —після людського осуду. А діравий агнець насуває нам думку несовершенности. Не треба викроювати таких агнців.

Печатається з позволенням Митрополичого Ординаріяту у Львові.
Редактор-видавець **о. Д-р Гавриїл Костельник**.

З друкарні Ставропіґійського Інституту

СВІЙ ДО СВОГО! СВІЙ ДО СВОГО!

ПЕРЕПЛЕТНЯ

ПЕТРА ПОДОЛЯКА

у Львові ул. Жолківська ч. 28.

Принимає всілякі переплетничі роботи, як Євангелія, служебники, молитвослови, канцелярійні книги, книжки до бібліотек в найкращих оправах. Брошурования гуртових накладів по дуже приступних цінах. Робота солідна і точна. Видавництвам значний опуст. Для провінції виконується в протягу 24 годин.

Піддержуйте свій промисл!

ПЕТРО ҐЕЛЕМЕЙ

БРОНЗІВНИЧА РОБІТНЯ

Львів, вул. Вірменська 30.

ВИКОНУЄ дешево й солідно всякі відновлення церковних знарядів, як: окуття до євангелій, павуки, чаші, монстранції, процесійні хрести, також нові хрести і мідяні кулі, золочені в огні (на куполи).

ПРИЙМАЄ замовлення на церковні дзвони з як найлучшого матеріялу з милозвучним голосом по низьких цінах і догідних услівях.

Замовленя полагоджує точно і в умовленім часі

Кравецька робітня

Михайла СТЕЦЯ

ЛЬВІВ, ул. ЗЕЛЕНА ч. 30.

Абсольвента Академії Крою в Штутґарті і Липську

для Високпреподобного ДУХОВЕСТВА

Реверенди, папістники, пальта і колпаки — Має на складі ріжного рода: шовкові, морові і гарні вовняні, рипсові. Для Вп. Панів виходять роботи скоро і елєґантно по найновійшим **модним взорам.**